

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

VII. 69.

MS

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

EXPOSITIO
IN LIBRUM
RUTH ET TO-
BIÆ, NEC NON IN PRECA-
tionem Manassæ Regis Juda, plana
& dilucida,

TRADITA à
M. BARTHOLOMÆO HEIDE-
RICHO FRIBERGENSE, PASTORE
POLSNICII.

16

08.

JENÆ
TYPIS TOBIÆ STEINMANNI,
Impensis HENNINGI GROSII Sen.
Bibliop. Lips.

GENEROSO, NOBILI AC
STRENUO VIRO, D. WOLFGANGO
GEORGIO à SCHÖNBERG, DOMI-
no in Pölsnitz, Bretzig & Ohren, finium Misnicarum
terrarum Gubernatori, Mecœnati ac Patrono
suo multam honorando, S. à
CHRISTO.

Nobilis ac strenue vir, Patrone colen-
de, ex quo tempore obitus Reveren-
di, Nobilis ac Amplissimi Viri, D.
Iohannis à Cracau, Misnensis,
Numburgensis & Zizensis Ecclesie Decani di-
gnissimi, nunciatus fuit, dicere non possum, in
quem luctum coniectus sim, quod amicissimo
mibi orbatu nesciam, quo me omni ferè auxilio
humano destitutum vertam, si divinum desinat
simul. Is enim vir fuit, qui à pueris in amici-
tiam suam me ignotum reciperet, foveret intimè,
& amaret ut suum unicè, cum unà sub clarissi-
mi viri D. Georgij Fabricij Chemnicensis disci-
plina in Schola Illustri Electoris Saxonie Misse-
nae per aliquot annos viveremus. Cumq; inter
Nobiles Carolovicios, Schleinicios & Schonber-
gicos

)t(2

gicos versaretur, conspicuus inter omnes semper
fuit, ut à Præceptoribus etiam præ alijs amari
mereretur, esseq; carus omnibus. Secuta tempo-
ra commodiora, ut is Lipsiæ studiorum causa sub-
sisteret, & ad aulica negocia Dresdæ ac Pragæ à
Magnifico viro D. Christophoro Carolovicio in
domo rubea traduceretur, multumq; sublevaret
a vinculum suum, sibiq; aditum ad honores, præ-
sertim ecclesiasticos, in Diæcesibus prepararet,
notusq; fieret multis in aulis & Ecclesijs Legatus
nominatissimus ad Principes, Electores ac Pro-
ceres, Civitatesq; Imperij Romani. Fatigatus
autem laboribus apud exteros, curisq; domesticis
in decessione nobilis Matronæ Mariæ à Gersdorf
coniugis delectissimæ senex non nihil absumptus,
domiq; apud suos viduam vitam agens, placidè
vitam cum morte commutavit Numburgi, cu-
jus anima in Christo quiescit, & in spe resurre-
ctionis corporis sui salutem vitæ æternæ expe-
ctat. Hic exitus viri, pietate, eruditione, nobilitate
& dignitate clarissimi amici mei summi, in
cuius locum quem surrogem, non facile video,
ita ab amicis bonis & fidelibus distituo, cum hoc
tempore maximè Patronis opus habeam in labo-
ribus meis sacris revidendis, ac in publicum hor-
tatu aliorum edendis. Undiq; autem circum-
spiciens

spiciens te successorem in familia Caroloviciorum
materna reperio, & jure quidem, quod parenti
tuo Iohanni Wolfgango à Schonberg in armis
viro strenuo ac aula Electoris Saxonie Augusti
Præfecto gravissimo notus esset, necessitudoq;
summa inter ipsos intercederet. Accidit etiam
non casu erroneo sed fato divino, ut ego Pol-
sni-
cium Pastor, Reverendo ac Clarissimo viro Poly-
carpo Lyscro sic ordinante transferrer, cui officio
annos tredecim jam præsum, & ita T. Nobilita-
ti coniunctus essem, nãhiq; calcar ad lucubrati-
ones edendas adderetur. Quare te Patronum
succedentem in familia, ac quasi hereditarium
in amore ac officijs præterire nolui, quin potius
antiquam gratiam in familia Caroloviciorum
ac Schonbergicorum conservare. Avia enim
Iohannis à Cracau, avi tui materni Georgii à
Carolovicio in Gribensteinio ad Valtheimum so-
ror fuit, ambo in tertio gradu lineæ equalis. Ab
initio verò expositionem in Librum Ruth & To-
bia extrudere volui, teq; nobilem ac strenuum
virum VVolfgange Georgi compellare, ut sub pa-
trocinio tuo labor hic prosperum cursum haberet,
& felicius in ora virum exiret. Ingenium meum
tenue, ac venam aridam facile agnosco, studium
tamen qualecunq; in elaborando probari plane

)† (3

con-

confido: nec is sum, qui gratiam vener laudis cupidus, sed alijs in sacris Scriptis evolvendis gratificari cupiam, è quibus sunt Reverendi & Doctissimi viri M. Iohannes Arnoldus, Pastor in Brititz ad Elystram in Lusatia superiore, & Iohannes Kerfeldus, Pastor jam Suinfurti in Franconia. In expositione Libri Ruth pingui minerva usus sum, & juridica quadam intertextui, quod materiae necessitas hoc requireret, & is Liber à paucis hætenus sit tractatus, vel certè in transcurso: Tobias succinctior in textus dispositione ac doctrinarum collectione, quod tempus magis commodum mihi esset in ocio liberali inter meos. Nullibi tamen quid deesse puto, quod utrobique pro viribus egerim, sitque laudanda voluntas de Studiosis Theologiae benemerendi. Addidi Precationem Manassæ Regis Iuda, quod brevis ea esset ac succincta, in forma decente hominis pijs ac verè pœnitentis quàm rectè intellectam fidei analogam esse iudico. Tuum erit vir nobilissime Opella huic mea benè consulere, & contra obtrectatores justo patrocinio defendere. Quod si latior aura me aspirarit, reliqua apud me qua sunt, in Prophetas, Psalmos ac Harmoniam Evangelistarum, prodibunt. De locis etiam communibus, breviter & methodicè congestis,

stis, & de expositione Catechetica latinè & germanicè scripta, alijsque polliceri possem, si vita mihi Deo concedente prolongaretur. Hisce in Christo Patrone ac Collator optimè vale cum coniuge cara, ac liberis tuis dilectissimis. Polsmicij Festo Michaelis anni 1608.

T. Gen. Nobilitati addictus

M. Bartholomæus Heiderichus
Pastor ibidem.

It 4

LIBER

LIBER RUTH.

CAP. I.

IN diebus unius Iudicis, quando iudices præ-
erant, facta est fames in terra. Abiitq; homo de
Bethlehem Juda, ut perigrinaretur in regione
Moabide, cum uxore sua ac duobus liberis. Ipse
vocabatur Elimelech, & uxor eius Noëmi, & duo
filii, alter Mahalon, & alter Chelion: Ephratæi de
Bethlehem Juda. Ingressiq; regionem Moabiti-
dem morabantur ibi. Et mortuus est Elimelech
maritus Noëmi: remansitq; ipsa cum filiis. Qui
acceperunt uxores Moabidas, quarum una voca-
batur Orpha, alteraq; Ruth. Manseruntq; ibi de-
cem annis. Et ambo mortui sunt, Mahalon videli-
cet & Chelion. Remansitq; mulier orbata duobus
liberis ac marito. Et surrexit, ut in patriam perge-
ret, cum utraque nuru sua de regione Moabide.
Audierat enim quod respexisset Dominus popu-
lum suum, & dedisset eis escas. Egressa est itaq;
de loco peregrinationis suæ cum utraq; nuru: & jam
in via revertendi posita, in terram Juda. Dixit ad
eas: Ite in domum matris vestræ, faciat vobiscum
Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mor-
tuis & mecum. Det vobis invenire requiem in do-
mibus virorum, quos sortituræ estis. Et osculata
est eas. Quæ elevata voce flere cœperunt. Et dice-
re: Tecum pergamus ad populum tuum. Quibus
illa

illa respondit: Revertimini filiæ meæ, cur venitis
mecum? num ultrà habebō filios in utero meo, ut
viros ex me sperare possitis? Revertimini filiæ
meæ, & abite: jam enim senectute confecta sum,
nec apta vinculo conjugali: Etiam si possem hac
nocte concipere, & parere filios. Si eos expectare
velitis, donec crescant, & annos pubertatis imple-
ant, antè eritis vetulæ, quam nubatis. Nolite, quæ-
so, filiæ meæ, quia vestra angustia magis me pre-
mit, & egressa est manus Domini contra me. Ele-
vata igitur voce, rursus flere cœperunt, Orpha
osculata est socrum. (ac reversa est.) Ruth adhæsit
socrui suæ. Cui dixit Noëmi, en reversa est cogna-
ta tua ad populum suum, & ad Deos suos, vade
cum ea. Quæ respondit: Ne adverseris mihi, ut
relinquam te, & abeam: quocunq; enim perrexe-
ris, pergam: & ubi morata fueris, & ego pariter
morabor. Populus tuus, populus meus; Et Deus
tuus, Deus meus. Quæ de terra morientem susce-
perit, in ea moriar, ibiq; locum accipiam sepultu-
ræ. Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si non so-
la mors me & te separaverit. Videns ergo Noëmi,
quod obstinato animo Ruth decrevisset secum
pergere, adversari noluit, (nec ad suos ultra redi-
tum persuadere.) Profectæq; sunt simul, & vene-
runt in Bethlehem. Quibus urbem ingressis: velox
apud cunctos fama percrebuit, dicebantq; mulie-
res; Hæc est illa Noëmi. Quibus ait: Ne vocetis
me Noëmi (id est, pulchram,) sed vocate me Ma-
ra, (id est, amarani) quia amaritudine valde reple-

)t(s

vit

vit me Omnipotens. Egressa sum plena, & vacuam rediit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi? quam Dominus humiliavit, & afflixit Omnipotens. Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitide, nuru sua, de terra peregrinationis suæ, ac reversa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

C A P. II.

ERat autem viro Elimelech confanguineus homo potens, & magnarum opum, nomine Booz. Dixitq; Ruth Moabitis ad socrum suam: si iubes, & colligam spicas, (quæ fugerint manus metentium,) ubicunq; clementis in me (patrisfamilias) reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mi. Abiit itaq;, & colligebat spicas post terga metentium: Accidit autem, ut ager ille haberet dominum, nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Bethlehem, Dixitq; messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus. Dixitq; Booz juveni, qui messoribus præerat. Cujus est hæc puella? Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noemi, de regione Moabitide. Et rogavit, ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de mane usq; nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem domum reversa est. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum: nec recedas ab hoc loco: sed jungere puellis meis. Et ubi messuerunt, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut

nemo

nemo molestus sit tibi. Sed etiam si sitieris, vade ad farcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri mei bibunt. Quæ cadens in faciem suam, & adorans super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut inveniam gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem. Cui ille respondit: Nunciata sunt mihi omnia, quæ feceris socru tuæ, post mortem Viri tui: & quod reliqueris parentes tuos, & terram, in qua nata es: & veneris ad populum, quem antea nesciebas. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias a Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cujus confugisti alas. Quæ ait: Inveni gratiam apud oculos tuos, Domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis uni⁹ puellarum tuarum. Dixitq; ad eam Booz. Quando hora vesperti fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaq; ad messorum latus, & congestis polentam sibi, comeditq;, & saturata est, & tulit reliquias. Atq; inde surrexit, ut spicas (ex more) colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: etiam si vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam. Et de (vestris quoq;) manipulis projicite de industria: & remanere permittite; ut (absq; rubore) colligat, & colligentem nemo corripiat. Collegit ergo in agro usq; ad vesperam, & quæ collegerat (virga cedens &) excutiens, invenit hordei, quasi Ephimensuram, id est, tres modios. Quos portans reversa est in civitatem, & ostendit socru suæ: Insuper

super protulit & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. Dixitq; ei socrus sua, ubi hodie collegisti, & ubi fecisti opus? fit benedictus, qui miseratus est tui. Indicavitq; ei, apud quem esset operata, & nomen dixit viri, quod Booz vocaretur. Cui respondit Noemi: Benedictus sit a Domino, quoniam eandem gratiam, quam præbuerat vivis, servavit & mortuis. Rursumq; ait: Propinquus noster est homo. Et Ruth, hoc quoque, inquit, præcepit mihi, ut tam diu messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes meterentur. Cui dixit socrus: Melius est, filia mi, ut cum puellis ejus exeas, (ad metendum,) ne in alieno agro quispian resistat tibi. Juncta est itaq; puellis Booz, & tam diu cum eis messuit: donec hordea & triticum in horreis conderentur.

C A P. III.

Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mi, quæram tibi requiem, & providebo, ut benè sit tibi. Booz iste, cujus puellis in agro juncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordèi ventilat. Lavare igitur & ungere, & induere (cultioribus) vestimentis, & descende in aream Booz. Non te videat homo, donec esum potumq; finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum, in quo dormiat, veniesq;, & discooperies (pallium) quo operietur à parte pedum, & projicies te, & ibi jacebis. Ipse autem dicet tibi, quid agere debeas. Quæ respondit: quicquid præceperis, faciam. Descenditq; in aream, & se-

& fecit omnia, quæ imperavarat socrus. Cumq; comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, issetq; ad dormiendum juxta acervum manipulorum: Venit absconditè, & discooperto (pallio) à pedibus ejus, se projecit. Et ecce nocte jam media expavit homo, & conturbatus est: viditq; mulierem jacentem ante pedes suos. Et ait illi, quæ es? Illa respondit: Ego sum Ruth ancilla tua, expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. Et ille, Benedicta, inquit, es a Domino filia: priorem misericordiam posteriore superasti, quia non es secuta juvenes pauperes sive divites. Noli ergo metüere: sed quicquid dixeris mihi, faciam tibi: Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meæ, mulierem te esse virtutis. Nec abnuo me propinquum: sed est alius me propinquior. Quiesce hac nocte, & facto manè, si te voluerit propinquitatis jure retinere, benè res acta est: Sin autem noluerit ille, ego te (absque ulla dubitatione) suscipiam, vivit Dominus, dormi usque manè. Dormivit itaque ad pedes ejus, usq; ad noctis abscessum. Surrexit itaq; antequam homines se cognoscerent mutuò, & dixit Booz: Cave ne quis noverit, quod huc veneris. Et rursus, expande, inquit, pallium tuum, quo operiris, & tene (utraq; manu.) Qua (extendente &) tenente, mensus est sex modios hordei: & posuit super eam. Quæ portans ingressa est civitatem, & venit ad socrum suam. Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narra vitq; ei omnia, quæ sibi fecisset homo. Et ait. Ecce

Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuum te reverti ad socrum tuam. Dixitq; Noemi: Expecta filia, donec videamus, quem res exiturum habeat: Neq; enim cessabit homo, nisi compleverit, quod locutus est.

C A P. IV.

Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi: Cumq; vidisset propinquum praterire, de quo prius sermo; habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, & sede huc, vocans eum nomine suo, Qui divertit & sedit. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic. Quibus residentibus, locutus est ad propinquum, Partem agri fratris nostri Elimelech, vendet Noemi: quæ reversa est de regione Moabiti- de. Quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus; & majoribus natu de populo meo. Si vis possidere jure propinquitatis eme & posside, Sin autem displicet tibi hoc ipsum, indica mihi, ut sciam (quid facere debeam.) Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es, & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz, quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoq; Moabiti- de, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere, ut suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua. Qui respondit: Cedo juri propinquitatis, neq; enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Tu meo utere Privilegio, quo me libenter carere profiteor. Hic autem erat mos antiquitatis in Israel, ut si quis alter alteri

alteri suo juri cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, & dabat propinquo suo, hoc erat testimonium (cessionis) in Israel. Dixit ergo propinquo suo Booz. Tolle calceamentum, quod statim solvit de pede suo: & detraxit calceum suum. At ille majoribus natu, & universo populo. Testes vos, inquit, estis hodie, quod possederim omnia, quæ fuerunt Elimech & Chelion & Mahalon, tradente Naemi. Et Ruth Moabiti- dem uxorem Machalon, in uxorem sumpserim, ut suscitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum ejus de familia sua, ac fratribus & populo, deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis. Respondit omnis populus, qui erat in porta, & majores natu. Nos testes sumus. Et faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingredietur domum tuam, sicut Rachel & Liam, quæ ædificarunt domum Israel, ut sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem. Fiatq; domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Judæ de semine, quod tibi dederit Dominus ex hac puella. Tulit itaq; Booz Ruth, & accepit uxorem: ingressusq; est ad eam, & dedit illi Dominus, ut conciperet, & pareret filium. Dixeruntq; mulieres ad Naemi: Benedictus Dominus, qui non est ad passus, ut deficeret successor familiæ tuæ, & vocaretur nomen ejus in Israel. Et habeas qui consoletur animam tuam, & nutriat senectutem: de nuru enim tua natus est: qui te diligit, multo tibi melior est, quam si septem haberes filios.

lios. Susceptumq; Naemi puerum, posuit in sinu suo, & nutricis (ac gerulæ) fungebatur officio. Vicinæ autem mulieres (congratulantes ei &) dicentes: Natus est filius Naemi, vocaverunt nomen ejus Obed: hic est pater Isai, patris David. Hæ sunt generationes Phares. Phares genuit Efron. Efron genuit Aram, Aram genuit Aminadab. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed. Obed genuit Isai, Isai genuit David, &c.

EXPLI-

I

EXPLICATIO LIBRI RUTH.

A Nimo ad sacra applicato, librum Ruth in manus sumere, & quod materias utiles pro plebe communi in statu œconomico, quin & in politico præbeat; enarrare placuit. In itij autem loco ad intellectum totius libri faciliorem ad quatuor causarum genera expositio dirigenda est, qui autor, que materia, que forma, & qui finis sit.

I

AUTOR.

IS duplex censei potest.

1. Primarius, S. Sanctus, quia liber Ruth pars historiae biblicæ est, & ut Augusti-

A

gusti-

ТИНКОБА

gustinus 10. 3. de doctrina Christiana lib. 2. cap. 8. magis ad regnorum principia videtur pertinere. Testis Petrus Apostolus 2. cap. 1. illud prius noveritis, quod omnis prophetica scriptura non sit privata interpretationis, non n. voluntate hominum allata est olim prophetia, sed à S. Sancto impulsu, locuti sunt Sancti Dei homines. Non autem prophetia simpliciter vaticinium de futuris & presentibus, sed & interpretatio praeceptorum in historia plana & dilucida 1. cor. 12. Per spiritum datur alijs prophetia. Item Alios qui de populo fuit Deus in ecclesia primum apostolos, inde prophetas, tertio doctores. & 1. cor. 14. Major qui prophetat quam qui loquitur linguis, nisi interpretetur, ut ecclesia adificationem accipiat. Historias autem conscripsisse prophetas ductu S. Sancti, testantur libri Mosis & Samuelis, Nathanael & Gali videntium 1. Para. 29. Mentio libri generationis Adam Gen. 5. Christi Matt. 1. libri bellorum domini Num. 21. libri justorum Jos. 10. capituli libri psal. 40. libri visionis Naum. 1. Miscet vaticinia & res gestas Esaias, Ieremias, Ionas. Quia Evangelista faciunt aliud quam ut historiam

viam Christi crucifixi & resuscitati, à mortuis conscribant, Lucas imprimis, qui & acta apostolorum persequitur altero volumine? spectat huc locus insignis Ioh. Ludovici Vivis Valentini de tradendis disciplinis lib. 5. Autores rerum gestarum vetustissimi alijs ab alijs celebrantur, Aegyptij sacerdotes suos nobis ingerunt, Graeci Cadmum Agenoris filium: Sed Abrahamum Vrensem priorem illis omnibus historiam reliquisse multo est certius, ex qua sunt origines caeli & terra apud Moysen, atque eam ipsam historiam Abrahamus ex filijs Sethi accepit, quos Iosephus ait duabus columnis latericia & saxea consignasse literis mundi exordia & semina maximarum artium. Quo apparet historiam usum cum ipsis pene hominibus cepisse, nimirum sic expediebat humano generi, Exemplum lectionis historiarum Ester. 6. Noctem illam duxit rex in honorem, iussitq; sibi afferi historias & annales priorum temporum. Quae cum illo praesente legerentur, ventum est ad illud locum, ubi scriptum erat, quomodo nunciasset Mardocheus insidias Bagathan & Thares

eunuchorum, regem Asuerum jugulari
aspicientium.

11. Secundarius, sacerdos quispiam, sacerdotum n. manus legem custodire, historias temporum observare, & si quid aliud notatu dignū accideret. Hinc Deus ad Abrahamū Ge. 18. Num celare potero Abraham quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam & benedicenda sint in eo omnes nationes terræ scio n. quod præcepturus sit filiis suis domui suæ post se, ut custodiant viam Domini & faciant iudicium & iusticiam, adducat dominus propter Abraham omnia, quæ locutus est ad eum. Mosi præcipit Exod. 17. Scribe hoc ad monumentum libro & trade auribus Iosue, delebo n. memoriam Amalech sub cælo. De Nathan & Gado historicis dictum antea. Viri laudatos scripto suo commendat Sirach cap. 44. & sequentibus. Et in autore libri Ruth curiosè inquirere non libet, quod opus autorem commendat pium ac eruditum, qui historiarum studiosus fuit.

II. MA

II.

MATERIA.

AD hanc refertur merito
I. Inscriptio, quæ Ruth est, persona primaria in tota historia ab initio ad finem. Ea Moabitica est & gentilis extra populum Dei, nubit primo Mahloni filio Elimelech post mortem mariti Noëmi socii adharet fida per vitam: secundo nubit Boæ Bethlehemita viro strenuo, eiq; parit Obedum filiū avia secunda ex gentibus Matt 1. Matrona honesta, religiosus vera amans, observans socrum, obsequens marito, nobilis modestia vita, & castitate conjugali, humana, affabilis & commoda omnibus.

II. Summa, quæ brevis & concisa pro historia modo: æconomica, agitur n. de bigamia Ruthæ, primò in terra Moabitica cum Mahlone sine liberis decedente, secundo in terra Iuda cum Boæ Bethlehemita, ex quo Obedum filium, patrem Isai, avum Davidis regis in linea Christi suscitavit, ex gentilibus mater secunda.

II. Partes, & ea secundū capita distincta.

A 3.

I Fan-

6. EXPLICATIO.

1. Fames in terra Israel, quo tempore Næmis cum suis abit & redit, cap. 1.
2. Messis in agro Boæ, qui describitur Ruth commendatur, Næmis pascitur cap. 2.
3. Sponsalia, qua inquit Næmis, tenta Ruth, accipit Boas, cap. 3.
4. Actio cum consanguineo, qui cedit de jure, Ruth ducitur à Boæ, Obed nascitur, genealogia Christi textitur, cap. 4.

III.
FORMA.

HÆc historica est in narratione continua per lineas duas collaterales. Elimelech & Boæ: gradus tres Elimelech, Mahlonis, in cuius locum Boas assumendus est, & Obedi filij hujus: personas undecim, ut ex fine capituli quarti apparet.

David rex in Israel, 2. Sam. 5.

Isai senior Bethlehemites, 1. Sa. 16.

Obed carus omnibus, Ruth. 4.

cōjuges

10. cōjuges 20. Boas

Arpa-Chilon, Mahlon-Ruth fortis, ux. Ruth, Ruth.

Elimelech

ux. Næmis.

3. Salmon ex plorator

LIBRI RUTH.

7.

plorator sub Iosua, Ios. 2.

Nahasson dux sub Mose, Num. 1.

Aminadab socer Aaronis, Exo. 6.

Aram peregrinus in Aegypto.

Hezron affinis Levi.

Perez primatum auferens, Gen. 38.

Iudas patriarcha in sceptro, Ge. 49.

Historiam illustrant circumstantia, dua imprimis temporis & loci.

11. Tempus annotatur diversum, & de generali ut tempore ludicum constat ex capite primo historia Ruth, de speciali alij aliter definiunt. Lyra Heli sacerdotis temporibus proximum statuit & tres Boas in genealogia Christi ponit, cui tamen ipse statim contradicit, historia Samuelis 1. cap. 16. coactus: Rabini sua Abesanduce decimo lud. 12. ponunt, conjectura incerta: alij ad regimen Leboræ prophetissa cum Baraco lud. 5. referunt, ut nostrates nonnulli, propius ad historia supputationem accedentes: verius ad tempus Ehudi Beniamita ducis tertij referatur lud. 3. circa annum mundi 2553. ut tres Boas in ordine suo sine omni scripturae autoritate ponere opus non sit, & fuixerit Boas annos 71. Obed felicissimus 124. Isai Senior 117.

II. LOCUS

11. Locus est terra, partim Moabitica ad ortum ultra Iordanem & mare mortuum, vellere & melle ditissima: partim Iudæica, & in hac tractus Bethlemiticus agris fertilissimus, id quod ex messe Boa apparet, ciuitas David, patria Christi nati in terris Mich. 5. Luc. 2. Propter Christum igitur, maiores ejus & patriam Bethlehem, tota historia nobis commendatior sit, gentiles ex omni loco Moab & Ammon, Syria & Assyria, oriente & occidente, meridie & septentrione cum Noëmi matre ecclesia aduentemus, & ubi Christus inueniendus sit indagemus.

IIII.

FINIS.

IS multiplex est.

1. In litera continuatio historia sacre in genealogia Christi, ut habet finis capituli quarti, à capite Genesis: 38. usq; ad 16. prioris Samuelis. Integra genealogia videatur Matt. 1. ascendendo & Luc. 3. descendendo. Facit autem ad certitudinem promissionum diuinarum de Messia Christo,

Christo, quem in plenitudine temporis missum esse natum ex muliere & factum sub lege, Paulus Gal. 4. testatur.

11. In spiritu, &

1. Exemplum providentia diuina in conseruanda Ecclesia domestica etiam famis tempore psal. 37. Novit dominus dies immaculorum, & hereditas eorum in æternum erit: non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur. Item lunior fui & senui, & non vidi iustum derelictum, aut semen ejus quarens panem. Luc. 1. Esurientes implevit bonis & divites dimisit inanes. Esa. 49. Reges erunt nutritores tui, & regina nutrices tua. Non est inopia timentibus eum psal. 34.

11. Clementia Dei, qui populo suo benedicit in Boa, & gentium miseretur in Ruth, quam in consortium ecclesia adsciscit, inq; genealogiam Christi ut adiam reponit Matt. 1. Ex Vr chaldaeorum educitur Abraham Gen. 12. ex oriente ad præsepe Christi advocantur Magi. Matt. 2. à meridie regina Sala aduentat ad Salomonem, 1. Reg. 10. ab occidente Greci Hierosoly-

rosolymam ascendunt adoraturi Ioh. 12. à Septentrione posteritas Iaphet habitatura in tabernaculis Sem Gen. 9. Esa. 49. & 60.

3. *Confirmatio doctrinae Christianae & Catechetica imprimis, ad capita pietatis in decalogo spectat agnitio Dei vera, quam Ruth Moabitum amplectitur cap. 1. usurpatio nominis divini in Boas cap. 3. Subjectio Ruth erga Nemin & Boam cap. 1. & 3. dilectio proximi etiam alienigenae cap. 1. & 2. castitas conjugalis & sponsalia ad matrimonium contrahendum cap. 2. & 3. lex de successione fratrum Deut. 25. In symbolo nomen augustissimum Domini, omnipotentis, Domini Dei Israelis viventis cap. 3. & 4. In oratione dominica votum Nemin cap. 1. & Boas cap. 2. vicinorum cap. 4: fames premit Nemin, messem largam habet Boas cap. 1. & 2. sub pane cotidiano in petitione quarta utrumque continetur. In doctrina sacramentorum nomen obed non sine circumcissione eius sese offert & gaudium super ortum eius patri & toti familia gratum cap. 4. Ad tabulam prescriptionis cuiusque tempus prandii spectat, oblatio e-*
dulij,

dulij, & saturatio in benedictione mensae & gratiarum actione pro beneficijs acceptis cap. 2. secessio quoque dormitum & excitatio e somno in precibus & votis conceptis cap. 3. Ecclesia domestica est domus Nemin inter suos & alienas bene exedificata, cui Ruth se adiungit in confessione, Boas in cognatione. Iudicum mentio fit cap. 1. portam ingreditur Boas, testes e maioribus populi accersit & cognatum advocat, cum quo transigit cap. 4. Oeconomicam gubernationem in varia forte tota historia depingit, tristis ea est in domo Elimelech, qui fame compulsus alio migrat, cum filijs decedit, Mahlone & Chilone, relinquatur Nemin vidua cum nuribus Arpa & Ruth: latior est paulo in administratione Boas, qui vir fortis omnia diligenter procurat, omnia etiam recte procedunt, fruitur proventu frugum largo, potitur coniuge dulci, gaudet prole cara, filio obedo, patre Isai, & avo Davidis regis potentissimi. Nec est, quo quisque ex historia, Ruth in commodum suum uti non possit, adeo verum est quod Paulus Rom. 15. ait, Quaecumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt,

sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.

CAPUT PRIMUM.

Describitur fames in terra Israel, quo tempore Noëmis cum suis alit & redit.

I.

FAMES ET FAMILIA ELIMELECHI.

Circumstantijs res illustratur commodissime, quarum

1. Tempus, in diebus unius iudicis, quando iudices præerant. Quibus omnibus tempora aliquomodo felicia sub politia Mosaica indicantur, at fame pressantur, ut ex consequentibus apparet. Tempora autem ludicum libera, non in successione ordinaria familia certa, nec in electione certa per sortem, sed in constitutione divina saluatorum ad placitum ipsius in salutem populi Israelitici. De hac guber-

gubernatione 1. Sam. 8. Non te abiecerunt sed me, ne regnem super eos; & ab ea se appellasse ad regem Israelita conqueruntur paulo post 1. Sam. 12. Hinc & fœdera cum impijs culpantur semper, ut Iosaphati cum Achabo, Maccabeorum cum Spartanis & Romanis, Christianorum cum hostibus exteris malefidis, proditoribus & vastatoribus patria nostra Germania.

11. *Eventus, Facta est fames in terra, modò panis & non verbi ut Amos 8. Deus minatur. Ejus.*

1. *Exempla tristia ab origine mundi, & quidem tempore Abrahæ, Gen. 12. qui in AEgyptum fugit cum conjuge & de eius salute periclitatur Deo protectore: Isaaci Gen. 26. qui ad Philistinos se confert, regniq; in Gerar, ibidemq; mendacium officiosum committitur ob Rebecca pulcritudinem: Jacobi per septem annos, quibus Canaan inopia graviter affigitur & patriarcha cum tota domo in AEgyptum ad Iosephum descendere cogitur Gen. 42: Elimelechi Bethlehemita ad decennium Ruth. 1. qui egestate compulsus in terram Moabitaram commigrat: Davidis*

vidis per tres annos, ut habetur 2. Sam. 21. propter saulem & domum eius sanguine Gabaonitarum pollutam: Elia propheta per triennium & quadrantem 1. Reg. 17. cuius Iacobus Apostolus meminit in fine cap. 5. Pauli sub Claudio Imp. Agabo denunciante Act. 11. majorum nostrorum Erfordie anno Christi 1272. quo tempore panis celeri magnitudine profusum minorem sex nummorum valuit, & ejus forme duæ apud me in rei memoriam habentur. Quæ famis tempora nos cum nostris experti simus, notissimum omnibus est in pressura magna ob annonæ caritatem.

2. Causa vera, peccata hominum Dei bonitatem contemnentium & bonis ac donis divinis ab attentum, quemadmodum comminatio gradis Deut. 28. si audire volueris vocem Domini dei tui ut custodias & facias omnia mandata ejus & ceremonias, quas ego precipio tibi hodie venient super te omnes maledictiones istæ & apprehendent te, maledictus eris in civitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum & maledicta reliquæ tuæ: maledictus fructus ventris tui & fructus

terra

terra tua, armenta bouum tuorum, & greges ovium tuarum: Maledictus eris ingrediens & maledictus egrediens. Mittet Dominus super te famem & cauriem & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies, donec conterat te & perdat propter adinventiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. Ezech. 14. Fili hominis, terra cum peccaverit mihi ut prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam & conteram virgam panis ejus & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem & jumentum. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus Noc, Daniel, & Iob, ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum. Amos 4. Ego prohibui à nobis imbrem cum adhuc tres menses superessent usque ad messem, & plui super unam civitatem & super alteram non plui, pars una compluta est, & pars super quam non plui aruit: & venerunt duæ & tres civitates ad unam civitatem ut biberent aquam, & non sunt satiatæ & non redistis ad me dicit Dominus, Mich. 6. Ego cepi percutere te perditione, super peccatis tuis: tu comedes & non saturaberis, & humiliatio tua in mediis vi.

Et

Et apprehendes & non saluabis, & qui saluaveris in gladium dabo: tu semina-
bis & non metes, tu calcabis olivam &
non ungeris oleo, mustum & non bibes vi-
num. Hag. 1. Ponite corda vestra super
vias vestras, seminastis multum & intul-
istis parum, comedistis & non estis satia-
ti, bibistis & non estis inebriati, operuistis
vos & non estis calefacti, & qui mercedes
congregavit misit eas in sacculum pertu-
sum. Respexistis ad amplius & ecce fa-
ctum est minus: intulistis in domum &
exufflavi illud. Quam ob causam dicit
Dominus exercituum; quia domus mea
deserta est, & vos festinastis unusquisque
in domum suam. Propter hoc super vos pro-
hibiti sunt caeli ne darent rorem, & terra
ne daret germen suum. Et vocavi siccita-
tem super terram, & super montes, & super
tritium, & super vinum & super oleum,
& quaecumque profert humus, & super homi-
nes & super iumenta, & super omnem la-
borem manuum. Inter signa desolationis
Hierosolymorum Christus famem refert
Matt. 24. & qua fames iudeos afflixerit,
ut calceos absumserint, simum, lutum,

Stercus

stercus & liberos proprios comederint, Iosephus in historia de bello iudaico testa-
tur, ut verum sit proverbium λοιμὸς με-
τὰ λιμὸν pestis post famem, seseque conse-
quantur, simulque etiam sint pestilentie
fames & terra motus per loca Matt. 24.
3. Remissio & aversio per poenitentiam, de
qua ut medio salutari Ezech. 33. & vobis ego
dicit Dominus exercituum, nolo mortem
peccatoris, sed ut convertatur & vivat.
Rationem poenitendi prescribit Joel. 2.
Convertimini ad me in toto corde vestro,
in ieiunio & fletu & in planctu, & scindi-
te corda vestra & non vestimenta vestra.
Fructum indicat Deus Zach. 1. Conver-
timini ad me & ego convertar ad vos, quia
benignus & misericors est, patiens & mul-
ta misericordiae & prestabilis super mali-
cia. Quis scit si convertatur & ignoscat,
& relinquat post se benedictionem? sa-
crificiunt & libamen Domino Deo nostro.
Joel 2. Consistit autem poenitentia, qua
conversio ad Deum salutaris, primo in co-
nitione cordis ob peccata commissa, & deinde
scendo ea, perpendendo iram Dei, & me-

B

tucndo poenam corporalem ac eternam
 Psal. 51. Iniquitatem meam ego cognosce
 & peccatum meum contra me est semper
 Tibi soli peccavi & malum coram te feci
 ut iustificeris in sermonibus tuis & vi
 cas cum iudicaris, Esa. 38. Sicut leo con
 trivit omnia ossa mea. Deinde in fiducia
 cordis ob gratiam promissam, apprehen
 dendo misericordiam Dei patris, applican
 do sibi meritum Christi mediatoris, ac re
 demptoris, & accedendo ad thronum gra
 tia in invocatione ardente, per Spiritum
 Sanctum. Tertio in inchoatione obedientie
 ob militiam Christianam, ambulando
 in novitate vite, perficiendo officia voca
 tionis & secundum militiam habendo
 retinendo fidem ac bonam conscientiam
 Summa omnium. Mar. 1. agite poeniten
 tiam & credite Evangelio, Matt. 3. Agite
 poenitentiam, appropinquat enim regnum
 caelorum, facite fructum dignum poeniten
 tia, Matt. 5. Luceat lux vestra coram ho
 minibus, ut videant opera vestra bona,
 & glorificent patrem vestrum, qui in caelis est
 Hinc contra famem grassantem admittit

cula certa 1. Pietas in auditu verbi assi
 duo Luc. 11. Beati qui verbum Dei audi
 unt & custodiunt: in usu sacramentorum
 frequenti 1. Cor. 11. Quotiescunq; mandu
 cabitis panem hunc & calicem bibetis,
 mortem domini annunciabitis, donec ve
 niat. Hac pietas ad omnia utilis est, pra
 mia habens hujus & futurae vite. 2. Dili
 gentia in vocatione divinitus demanda
 ta, Psal. 37. Inhabita terram & pascaris in
 divitijs eius, sub labore Psal. 128. Labores
 manuum tuarum manducabis, beatus es
 & bene tibi erit. Cum sudore Gen. 3. In
 sudore vultus tui vesceris pane tuo. Hac
 diligentia benevolentiam Dei conciliat,
 ut Prov. 10. Dicitur, Benedictio Domini
 divites facit. 3. Tolerantia crucis sub mo
 ra, nil tentando temere ut Saul in absen
 tia Propheta Samuelis 1. Sam. 13. Vel pra
 scribendo Deo meticolose ut Bethulienses
 in obsidione ludit. 7. Sed implorando au
 xilium divinum in rebus duris ac adver
 sis Esa. 26. Domine in angustia requisie
 runt te, in tribulatione murmuris doctri
 na tua eis. Huc mandatum Psal. 50. pro
 missio

missio Ioh. 16. auxilium Rom. 8. Copulatio
 insignis causa & effectus, antecedentis &
 consequentis Matt. 7. Petite & accipietis
 querite & inuenietis, pulsate & aperietur
 vobis, Psal. 91. In me speravit, libera-
 eum, protegam eum, quoniam cognovi
 nomen meum, clamavit ad me & ego
 xaudiam eum. Cum ipso sum in tribula-
 tione, eripiam eum, & glorificabo eum
 longitudine dierum replebo eum, & os-
 tendam illi salutare meum, Ioh. 16. Petite
 ut gaudium vestrum sit perfectum. 4. V-
 verus bonorum datorum divinitus, par-
 tim agnitio bonitatis Dei, quam ut nullus
 reprehendit in populo Dei Psalmus 95. ad
 clarat Iacob Patriarcha Gen. 32. & Da-
 vid Psal. 37. Partim gratiarum actio, quam
 desiderat in populo suo Moses Deut. 10.
 offert David rex Psal. 116. Enumeratio
 spiritualibus Psal. 103. In corporalibus
 Psal. 104. Exemplo est in cibatione Chri-
 stus Ioh. 6. Institutione cœne Matt. 26.
 Partim fruitio debita, tum in sublevati-
 one sui & suorum non sine gaudio, ut Eccli-
 siastes cap. 2. 5. 7. 9. concionatur, Vade et

& comede in leticia panem tuum, & bibe
 cum gaudio vinum tuum, quia Deo pla-
 cent opera tua. Tum in sublevatione pro-
 ximi, qui alter ego est, quemadmodum
 prov. 5. Bibe aquam de cisterna tua, &
 fluenta putei tui: deriventur fontes tui
 foras, & in plateis aquas tuas divide, sit
 vena tua benedicta, Et Psal. 112. Iucundus
 homo qui miseretur & commodat, dispo-
 net sermones suos in iudicio, quia in ater-
 num non commovebitur. Tum in stipe ero-
 ganda pauperi ante fores versanti, Luc. 6.
 Date & dabitur vobis, Et 14. Cum facis
 prandium aut cœnam, noli vocare amicos
 tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque
 vicinos, neque divites, ne forte & ipsi reinvi-
 tent & fiat tibi retributio: sed cum facis
 convivium, voca pauperes, debiles, clau-
 dos & cœcos, & beatus eris, quia non ha-
 bent retribuere tibi retribuetur enim tibi
 in resurrectione justorum. Exemplum
 immisericordie in Nabale 1. Sam. 25. &
 epulone Luc. 16. Misericordie in Abigai-
 le, Barzillai, Obadia, Ebdemelecho, Ma-
 gis ab oriente, & mulieribus Luc. 8.

111. *Factum, migratio famis temporum secundum circumstantias.*

1. *Quis, homo de Bethlehem Iuda Ephraeus, ipse vocabatur Elimelch. Notetur 1. Nomen illustre, quasi dicas Deus meus rex, qui Deus in Israel, rex regum dominus dominantium, licet posterius fame pressa. Et certe omnis crux ac afflictio cedit tum in Ἰσραηλ omnium hominum peccantium Iere. 30. Castigabo te iudicio, ut non tibi videaris innoxius. Mich. 7. Iram Domini portabo, quia peccavi: tum in δουρασίαν sanctorum in primis Psal. 66. Probasti nos Deus, nos examinasti, sicut examinatur argentum, induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra, transiimus per ignem & aquam, & eduxisti nos refrigerium: tum in μαρτύριον confessionum maxime Iob. 21. Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget & dicet quod tu non vis, Psal. 116. Preciosa conspectu Domini mors sanctorum eius tum in λύτρον, quod solius filij Dei tantum*

pro genere humano Esa. 52. Gratis estis vendidisti, gratis redimemini, Et Matt. 20. Filius hominis venit non ministrari sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis. 2. Locus humilis Bethlehem Mich. 5. loci situs & ambitu, at magnificus satis Matth. 2. ob ducem populi Dei inde oriundum, & Ephraeta hoc est fertilis ac fecundus ob frugem copiosam, qua in mundo ad sustentationem Ecclesia fruitura sit Esa. 49.

2. *Quid, abiit ut peregrinaretur in regione Moabitide. Notetur 1. Quid vita nostra, peregrinatio in loco caliginoso psal. 23. Hinc Iacob Gen. 47. Dies peregrinationis vite mea centum & triginta annorum, sunt parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies patrum meorum, quibus peregrinavi sunt. Et David psal. 39. Advena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei: remitte mihi ut refrigerer prius quam abeam & amplius non sim. Item psal. 90. Anni nostri sicut aranea meditabuntur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni, si autem in po-*

rentatibus octoginta anni, si amplius con-
labor & dolor. Quoniam superuenit ma-
suetudo & corripiemur. Non igitur in
mansionem perpetuam futuram cogita-
mus, eternam illic speremus, ut Paulus
scimus, quoniam si terrestris domus nostra
hujus habitationis dissolvatur, quod ad-
ficationem ex Deo habemus domum
manu factam sed eternam in caelis,
Phil. 3. Nostra conuersatio in caelis est,
unde etiam saluatorem expectamus do-
minum nostrum Iesum Christum, qui
formabit corpus humilitatis nostrae, con-
guratum corpori claritatis suae secundum
operationem virtutis suae, qua etiam
est subicere sibi omnia. Stulte facit
ves Luc. 12. qui hic anime suae bene-
pit: recte consulit Paulus Phil. 1. qui cap-
exolvi & esse cum Christo. 2. Deo volenti
etiam terra hostilis Ecclesiam cum
suscipere, fovere, alere & promovere cogi-
tur. Esa. 49. Reges erunt nutritores
& regina nutrices tuae, Et 60. Omnes
saba venient, aurum & thus deferent
& laudem domini annunciantes: ad-
cabunt

cabunt filij peregrinorum muros tuos, &
reges eorum ministrabunt tibi. Sugeres lac-
gentium, & mamilla regum lactaberis, &
scies quia ego dominus salvans te & re-
demtor tuus fortis Iacob. Suscepit Abra-
hamum peregrinantem Abimelech Ge-
rarenensis, Jacobum Pharaon Aegyptius cum
omni familia sua: benefacit prophetis
Obadias, Ieremia Ebdemelech Aethiops,
Iudaeis captivis Arthasasta qui & Ahas-
verus Pabylonius, Cyrus Persa: Christo
Magi ab oriente, mulieres pia, Iosephus
Arimathaeus. Bene voluere & fecere Ro-
mani etiam Imperatores. Constantinus
& Theodosius Magni nomine & re ipsa:
Ottones Saxonici & domus Saxonica in-
ducibus electoribus suis, ideo madortes &
Mauricij pro Ecclesia, verè Augusti &
Christiani pro membris ejus veris ac con-
stantibus.

3. Quo comitatu, cū uxore sua Noemi, ac
duobus filijs, quorum alter Mahlon, alter
Chilō, cōcluditur migratio, ingressiq; ter-
ram Moabiticam morabantur ibi. Note-
tur 1. Vi impedimenta bellica, ita & do-

mestica sufferenda necessario, qualia
 xor malum necessarium, ut quidam loqu
 tur insulsè potius uxor adolescentia pu
 cra, particeps omnis boni & uxor foeder
 Mala. 2. vitis abundans in lateribus de
 mus psal. 128. liberi pignora lecti, sicut
 novella olivarum in circuitu mensa ibi
 hereditas domini & merces psal. 127. in
 primis filij patrem referentes, delicia ma
 tris, columen familiae, ut Sirach. 35. 2. Pe
 tura Ecclesia domestica, verè Deum
 gnoscentis & cruci subjecta in conformi
 tatem filij Dei Rom. 8. in qua dux & au
 tor parens est ire, omni bono, curatrix
 domus, mater in adhortatione fidei,
 disciplina obsequentes liberi, audientes
 parentem. Similis descriptio Gen. 11. In
 lit Thare Abraham filium suum & Loth
 filium Aram filium filij sui, & Sarai
 rum suam uxorem Abrahæ filij sui, & e
 duxit eos de Vr chaldaorum, ut irent in
 terram Canaan, veneruntq; usq; Aram
 & habitaverunt ibi. Similiter Gen. 19.
 Cessante illo apprehenderunt manum ejus
 & manus uxoris ac duarum filiarum e
 jus, et

jus, eò quod parceret Dominus illi. Item
 1. Sam. 1. Fuit vir unus de Ramathaim
 Sophim de monte Ephraim & nomen ejus
 Elcanas, & habuit duas uxores, nomen
 uni Anna & nomen secunde Penina. Fue
 runtq; Penina filij. Anna autem non erant
 liberi. Et ascendebat vir ille de civitate
 sua statutis diebus, ut adoraret, & sacrifi
 caret domino exercituum in Silo. In no
 vo testamento de Zacharia sacerdote
 Luc. 1. de parentibus Iesu Luc. 2. Adeo
 gaudet Spiritus Sanctus etiam minima
 in re domestica describere, & quatuor
 sanctorum vitas plenè scriptione consi
 gnavit, ut Iosephi Patriarchæ, Samuelis
 judicis, Davidis regis & Danielis prophe
 ta. De Christo scripta Evangelistarum
 extant: de viris gloriosis videatur Sira
 cides cap. 44. in quorum omnium fidem,
 pietatem & virtutem inquiramus studio
 sè, imitemur seculò & generatio bona
 simus.

II.

 MORS IN FAMILIA
 ELIMELECHI.

Nulla

Nulla calamitas sola, & iudicium
domo Dei incipit, quod in fami-
Elimelech videre licet. Describitur ca-
tem.

1. Initium, quod sumitur à superiori
marito ac parente, Et mortuus est El-
melech maritus Noemis, remansitq; ipse
cum filijs. Sat miseriarum in una domo
& capite ablato & stipite demto, totum
corpus labascit, tota arbor corrumpit, cadens
ingens littore truncus, omnis cognatio de-
ficit ac pro nihilo reputatur. Notetur.

1. Potentia diaboli in genus humanum
etiam in Eccl. siam & ejus membra, quae
in operibus ejus, peccati feditate & mor-
tis imperio maxime cernitur, ut lapsus
primorum parentum Gen. 3. clare de-
gnat, & is miseria super miseriam, quae
quam nemo hominum cogitare & effugere
potest, ut Deum poeniteat, quod homines
fecerit in terra. Gen. 6. Miseriam in causa
& effectu suo conjungit Paulus Rom. 5.
Per unum hominem in mundum intravit
peccatum & per peccatum mors, & ita
omnes homines mors pertransiit in quatuor

sum omnes peccaverunt. Hinc querelam
in vindicatione divina instituit Moses
Psal. 90. Defecimus in ira tua & in furore
tuo turbati sumus, posuisti iniquitates no-
stras in conspectu tuo, seculum nostrum in
illuminatione vultus tui. Quis novit po-
testatem irae tuae & praetimore tuo iram
tuam dinumerare? Dexteram tuam sic
notam fac & eruditos corde in sapientia.
Verum consolatio veluti remedium con-
tra morbum peccati & vim mortis ex ver-
bo Dei adhibenda est, quae sola in Christo
nobis monstratur. Is enim agnus Dei tol-
lens peccatum mundi, teste Baptista Ioh. 1.
idem Deus noster, Deus salvos faciendi
& domini domini exitus mortis psal. 68.
idem etiam in ipsa morte, cum nulla spes
reliqua est, atq; adeo actum videtur de
salute piorum, adest Deus, atq; ex ipsis
quasi faucibus mortis suos eripit ut Para-
phrastes vere reddidit psal. 68. & Ioh. 3.
In hoc apparuit filius Dei ut destrueret
opera diaboli. Hinc in collatione immora-
tur Paulus Rom. 5. Si unius delicto multi
mortui sunt, multo magis gratia Dei &
donum

donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit. Nam iudicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem. Consolatio pulcherrima in applicatione Pauli Phil. 1. Christus mihi visus mors lucrum. Et Simeonis Luc. 2. Non dimittis servum tuum Domine in paenitentia quia oculi mei viderunt salutare tuum nec non Iobi cap. 19. Scio quod redemptio mea vivit, & novissimo die de terra surrecturus sum. Sicut vivit mors Adam ad ultimum usque hominem, regnum Christi spes nostra, cum quo mortui condimus, quod simul etiam vivemus usque Rom. 6.

2. Infelicitas conjugij capite domus pertrahente aut sublato, vidua uxor, orphani liberi existunt: res familiaris nutant & misera omnia apparent, veluti in domo Jacobi patriarcha Gen. 50. in familia Elimelechi mariti Noemis Ruth. 1. in conjugio propheta 2. Reg. 4. ubi propheta cecidit, uxor in are alieno haeret, liberi a creditoribus ut mancipia in solutionem

poscuntur, & Eliseus ut subveniat, operam ferat, rogatur. Consolatio optima, Deus, qui videt laborem ac dolorem considerat, ei derelictus est pauper, orphano est adiutor: iudicat pupillo & humili ut non appetat ultra magnificare se homo super terram, psal. 9. Et 68. Exultate in conspectu eius, turbabuntur a facie eius qui pater orphanorum & iudex viduarum: nec non 146. Dominus custodit advenas, pupillum & viduam suscipiet, & vias peccatorum disperdet. Malus iudex vidua nequam ille Luc. 18. dives sordidus Nabal erga Davidem 1. Sam. 25. ut hic etiam psal. 27. fateatur, pater & mater dereliquerunt me, Dominus autem suscepit me. Ad hanc consolationem accedit & promissio Christi Iob. 15. Non relinquam vos orphanos, Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi Matt. 24. Non igitur animum omnem abijciamus & de presentia Christi ac auxilio dei desperemus, est nobiscum in tribulatione, eripit & glorificat, longitudine dierum replet & ostendit salutare suum psal. 91: non turbetur

tur cor, modicum est & tristitia in
dium convertitur non auferendum a
bis Ioh. 14. & 16. Imò passio nullius est
tionis ad gloriam qua revelabitur in
bis Rom. 8. Deo etenim similes erimus
Ioh. 3. cuius exemplum in Lazaro men
co & ulceroso Luc. 16. in latrone se ag
scente & consente Christo Luc. 23.

II. Medium, quod pertexitur in liber
rum Noemis.

1. Conjugio, Et acceperunt uxores
abitidas, quarum una Arpa, altera Ruth
Honorabile conjugium inter omnes
thorus immaculatus, inquit Epistola
Ebraeos cap. 13. Deus etenim est, qui
jugium sanxit Gen. 2. Christus est
nuptiis frequentavit Ioh. 2. Spiritus
dus est qui dilectionem inspirat 2. Tim
angeli sunt qui sponsalia promouent
6. & 7. Ecclesia est que precibus ins
copulatione confirmat Tob. 7. 8 & 9.
faustum tamen idem, quoties sinistro
lo aspicimus ordinationem divinam
contra legem Dei contrahimus, nos
impijs conjugentes, quasi congregatio

rum nulla sit, unde prohibitio illius mix
tura detestanda Exod. 34. Cave ne un
quam cum habitatoribus terra illius jun
gas amicitias, qua sint tibi in ruinam:
sed & aras eorum destrue, confringe sta
tuas, lucosq; succide. Nec uxorem de filia
bus eorum accipies filijs tuis, ne postquam
ipsa fuerint fornicata, fornicari faciant
& filios tuos in Deos suos, Et Deut. 7.
Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis
earum, neq; sociaberis cum eis conjugia: fili
am tuam non dabis filio eius, nec filiam il
lius accipies filio tuo, quia seducet filium
tuum ne sequatur me, & ut magis, serviet
dijs alienis, irasceturq; furor domini &
delebit te cito. Improbatur exemplum
Gen. 6. quod cum cepissent homines mul
tiplicari super terram & filias procreas
sent, videntes filij dei filias hominum quod
essent pulcra, acceperunt sibi uxores ex
omnibus quas elegerant. Dixitq; Deus,
non permanebit spiritus meus in homine
in aeternum, quia caro est. Quantum no
cuerint Moabita Israhelitis in conuersatio
ne promiscua liber Numerorum cap. 25.

testatur, Morabatur eo tempore Israel
Sethim, & fornicatus est populus cum
lijs Moab, qui vocaverunt eos ad sac-
ficia sua. At illi comederunt & adorave-
runt deos eorum, initiatusq; est Isra-
el Baalphegor. Et iratus dominus ait
Mosen, Tolle cunctos principes populi
suspende eos contra solem in patibulis,
avertatur furor meus ab Israel. Improb-
tur etiam πολυγαμία patrum, quo
dem colore pingatur, aut ratione hont-
pallietur, cum institutioni divinae
varia sit, ut & conjunctio filiorum Eli-
lechi cum mulieribus externis extra-
pulum Dei. Agnoscamus infirmitates
multiplices in nobis, quæ poenas suas
aternas ob poenitentiam habent, corporales
tamen in castigationem nostri se-
trahunt, ut in sanctis videre licet, Ad-
am protoplasto, Noa ebrio, Lotho incestu-
Aarone idololatra, Davide adultero
homicida, Ezechia ostentatore & temerario.
Vt autem conjugij fœderati-
tate ineamus, idem dei ordinationem
sciamus, contra quam nihil temere co-

mittendum: de ejus dignitate cogitemus
soepe, de utilitate etiam reverentiam na-
tura consulamus, in omnibus tamen ver-
bum dei lucernam pedum nostrorum in
consilium adhibeamus, Gen. 1 & 2 in insti-
tutione, Matth. 19, in vinculo, 1. Cor. 7, in
usu, & Eph. 5. in mysterio: adjungantur
preces, ut de Isaaco Gen. 24. de Tobia
cap. 8. Hinc Salomon Prov. 19. Domus &
divitiæ dantur à parentibus, à domino au-
tem propriè uxor prudens: quiq; invenit
mulierem bonam, invenit bonum & hau-
rit jucunditatem à domino Prov. 18. imo
pars bona mulier bona in parte bona ti-
mentium Deum & dabitur viro pro factis
bonis Sira. 26. Consideretur etiam, quo
consensu conjugium contrahatur, ne post
Deum parentes negligantur ut proximi
in Sanguine, lex enim Dei severa Exod.
20. Honora patrem & matrem, ut bene ti-
bi sit & diu vivas in terra quam Domi-
nus Deus daturus est tibi. Et consensum
parentum consilio Rephaelis comitis sui
ambit Tobias cap. 6. consensum filie Re-
becca ad petitionem Eliezeri servi Abr-
hami

hami exquirunt parentes Gen. 24. In gradibus prohibitis ratio diligens habetur, ne in vita Sodomitica confusio liti-
dinis vaga tetra existat contra voluminem Dei, qui casta mens est, & casta mente vocari, nec vas nostrum in lenocinio aut fornicationis turpitudine possideri, ut gentes Deum ignorantes i. The-
incusantur, Ruben Gen. 35. & 49. ascedens cubile patris sui & maculans stultitiam eius, Iudas Gen. 34. divertens virum odollomitā & dormiens cum Thamar mare nuru sua. Et in primo gradu in-
equalis contraxere filij Adam, propter paucitatem hominum: in secundo eisdem Iudaei, ad ordinationem divinitus Num. 27 & 36. nupserunt filijs patris in tertio ejusdem nos jure saxonico sanguinis reverentiam: in quarto alij re Casareo ac pontificio, ob familias multiplicatas. Prohibitio gravis, potius airox ad ignem usq. De religione ca-
Abraham filio Gen. 24. Dixit ad servum seniore[m] domus suae, qui praeerat omnibus quae habebat. Pone manum meam sub femur

femur meum, ut adjurem te per Deum caeli & terra, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Cananearum, inter quos habito, sed ad terram & cognationem meam proficiscaris, & inde accipias uxorem filio meo Isaac. Aegre fert Isaac Gen. 26. Esau quadragenarius duxit uxores duas, Judith filiam Beeri Hethei, & Basemath filiam Elon ejusdem loci, quae amba offenderunt animum Isaac & Rebecca. De Salomone nota historia i. Reg. 11. ad-
amarvit mulieres alienigenas multas de gentibus, super quibus dixit dominus filiis Israel, nō ingrediemini ad eas, neq. de illis ingredientur ad vestras: fecitq. Salomon quod non placuit coram Domino, & non adimplevit ut sequeretur dominum sicut David pater ejus. Igitur iratus est dominus Salomoni, quod aversa mens ejus à Domino Deo Israel, & non custodivit quae mandavit ei. Durum verbum Pauli i. Cor. 10. Nolo vos socios fieri demoniorum, de idolothitis loquens: & 2. Cor. 6. agens cum fidelibus. Nolo jugum ducere cum infidelibus, quae enim partici-

patio iusticia cum iniquitate? aut quae
societas luci ad tenebras? qua conventum
Christi cum Belial? aut qua pars fidelium
cum infideli? qui consensus templo Dei
cum idolis? Propter qua exite de medijs
eorum, & separamini dicit Dominus, &
immundum ne tetigeritis, & ego recipiam
vos & ero vobis in patrem & vos eritis
mibi in filios & filias, dicit dominus omni-
potens. Cautè igitur agendum, ne propin-
guam sanguinem accedamus in cognatione aut
affinitate, ne de longius ad alienigenas in
religione aut honestate decurramus, quod
extra Ecclesiam parum successus, ut in
Mablone & Chil. ne exemplum apertissimum,
quod morte scriptura concludit.

2. Decessione, Manseruntq; ibi decem
annis, & ambo mortui sunt Mahlon &
Chilon. Notetur 1. Honor liberorum erga
parentes in duobus filijs Noemis, qui pa-
tre decedente matri presto sunt, & qui
possunt pro viribus exequuntur etiam
xorati. Præceptum grave Exod. 20. Ho-
nora patrem tuum & matrem tuam, quod
est mandatum primum in promissione, in
ben

bene sit tibi & sis longævus super terram,
addit Paulus Eph. 6. Urget Siracides
cap. 3. Iudicium patris audite filij & sic
facite ut salvi sitis, deus enim honoravit
patrem in filijs & iudicium matris exqui-
rens firmavit in filios. Qui diligit Deum
exorabit pro peccatis & continebit se ab
illis, & in oratione dierum exaudietur, &
sicut qui thesaurizat, ita & qui honorifi-
cat matrem suam. Præscriptio pulchra in
exemplum bonum Tob. 4. Honorem habe-
bis matri tue omnibus diebus vite ejus,
memor enim esse debes, quæ & quanta pe-
ricula passa sit propter te in utero suo.
Honorant patrem Noam filij ejus Sem &
Iaphet pudenda contegendo Gen. 9. Rebec-
ca, Rahel & Lea greges parentum pa-
scendo Gen. 24. & 29. Ioseph dilectus mul-
tum à patre suo Gen. 37. David minimus
fratrum suorum 1. Sam. 16. Iesus puer 12.
annorum Luc. 2. Tieffterus homo milita-
ris & dux militiae in Misnia, qui paren-
tem senem & in re tenui in propria mensa
aluit etiam Mauricio electore duce sa-
xonix presente. In memoria aeterna erit

justus, ab auditione mala non timebit
 psal. 112. 2. Mors omnibus imperat et
 aequo in familijs etiam quemadmodum
 Poeta 1. Carm. 4. Pallida mors aequo pul-
 sat pede pauperum tabernas, Regumq; tur-
 res: fœdus urget Siraacides cap. 14. Fœdus
 antiquum, tibi moriendum: Videndum
 verone causa mortis in nobis hareat, ve-
 luti ex lascivia interimuntur Ger & O-
 nan filij Iuda Gen. 38. Sponsi septem Sara
 Raguelis filia Tob. 3. De Zambri filio Sa-
 lum cum scorto Midianitico congregante
 te & à Phinee pugione ad genitalia con-
 fesso in vita sodomitica, spectante Mose
 populo Israel, legitur Nume. 25. Sat in-
 rum Dei in nos propter reliquias peccato-
 rum etiam in sanctis, harentes, grassan-
 tur ἰμωγίας conciones poenitentiae, ut con-
 tumacia nulla opus sit, & parcus ire
 nos deceat, continere os, manus & pedes
 dolere ex animo, scindere cor, & pro
 missione delictorum supplicare Deum co-
 tidie.

III.

REDITUS IN PATRIAM

Quam

Quantas ostendisti mihi tribulationes,
 multas & malas, & conversus vivifi-
 casti me, & de abyssis terra iterum redu-
 xisti me. Multiplicasti magnificentiam tu-
 am & conversus consolatus es me, inquit
 David psal. 71. Vera hæc omnia in Noemi,
 quam mirificat Dominus psal. 4. & mira-
 biliter ducit ac reducit, ad inferos & de
 abyssis 1. Sam. 2.

I. Describitur ὁδοπογιὸν Noemis.

1. In accinctu & surrexit ut in patriam
 pergeret cum utraq; nuru sua de regione
 Moabitide. Notetur 1. Vox emphatica
 surrexit, que admonet nos primò lapsus
 in peccatum Gen. 3. & per peccatum in
 mortem Rom. 5, ut nobis incidentibus in
 latrones diabolos & semimortuis relictis
 spes salutis nulla restet, ni Samaritanus
 Christus nostri misereatur, in jumentum
 suum naturam humanam imponat, & in
 diversorium Ecclesiam ducat, curam a-
 gat, obligans vulnera & infundens oleum
 ac vinum, Luc. 10. Hanc miseriam de-
 plorat David psal. 38. 51. & 130. de profun-
 dis clamat ad Dominum: Jeremias thren:

C 5

3. la-

3. lapsa est in lacum vita mea & posuerunt lapidem super me, inunda verunt aqua super caput meum, dixi perij, invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo: Paulus Rom. 7. Miser ego homo, qui me liberabit de corpore hoc mortis. Admonitio gravis Sira. 28. Attende ne foras labaris in lingua & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem, nam & sensatus se scit labi Eccles. 21. imo septies in die justus cadit prov. 24. Hinc orat S. racides cap. 23. Domine pater & dominator vita mea ne derelinquas me in cogitatione & consilio eorum, ne sinas cadere in illa exprobratione: pro sublevatione gratia agit David psal. 115. Convertere anima mea in requiem tuam, quam Dominus benefecit tibi, quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu. Placebo Domino in regione viduorum. Secundò attentionis singularis in vita cotidiana, adeoq; in vocatione cujusq; piorum maxime, ob lapsus multiplices, ut cautè ambulemus, prudenter

ter agamus, omnia prius præmeditemur antequam in actum dirigamus, simusq; promethei non epimethei. Melior est sapientia quam vires, & vir prudens quam fortis sap. 6. ut Christus etiam apostolos moneat Matt. 10. Estote prudentes sicut serpentes, & Paulus Colos. 4. in sapientia ambulate ad eos qui foris sunt tempus redimetes, quæ admodum in versu communi dicitur, Quicquid agis prudenter agas, & respice finem. In practica spirituali satis prudenter agit filius prodigus respiscens Luc. 15. Surgam & ibo ad patrem meum & dicam ei, pater peccavi in cælum & coram te, & non amplius sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens venit ad patrem suum. In Policis sapienter facit dispensator de summis remittens debitoribus Domini sui, ut in domus, & familias tempore egestatis assumatur, adeo ut Christus eum laudet et epiphonemate concludat, quod filij hujus seculi prudentiores sint filijs lucis in natione sua Luc. 16. Prudentem mulierem describit Salomon prov. 31. de nocte sur-

Et surrexit, deditq; pradam domesticis
 suis & cibaria ancillis suis: surrexerunt
 filij eius & beatissimam predicaverunt
 vir ejus laudavit eam. Spirituali
 ticia plena Maria virgo mater Domini
 surgit & abit in montana cum festinatio-
 ne in civitatem Iuda, intrat in domum
 Zacharie ac salutat Elisabeth Luc. 1.
 surgit Noemi ut pergat in patriam ter-
 ram, surgat omnis qui dormit in peccatis
 ut Deo & justitia ejus vivat: ad opus be-
 num se accingat, inhabitet terram & pro-
 scatur in divitijs ejus psal. 37. 2. Vnde
 grandum, ex idolomania gentium & ethi-
 lothriskia hostium Christi & Ecclesie
 iuxta dictum Pauli 1. Cor. 10. fugite idola,
 & Iere. 51. fugite de medio Babylon, &
 milititer 2. Cor. 6. Ne ducatis jugam cum
 incredulis. Divertendum autem in ter-
 ram sanctam Ecclesiam omnium matrem
 columnam & stabilimentum veritatis
 Tim. 3. veluti Abimelech fœdus sancientem
 cum Abrahamo & Isaaco, Naaman Sy-
 rus Deum Israelis colens & onera terre
 sancta duo secum devortans 2. Reg. 5. Achit-
 oph

thior Assyrius ad Bethulienfes confugiens
 Iudit. 6. Græci Hierosolymam ascendentes
 ut adorent Ioh. 12. eunuchus regina Can-
 daces Act. 8. Divertendum quoq; in Beth-
 lehem domum panis, ubi satietas aliqua in
 Ecclesiola Christi pane verbi divini fru-
 endo Ioh. 6. cujus exemplum in Maria eli-
 gente sibi optimam partem Luc. 10: in po-
 litia bene constituta pace magistratus
 pij gaudendo Esa. 49. cujus exemplum in
 Juda & Israele habitante absq; timore
 ullo sub vite & ficu sua à Dan usq; Bersa-
 beam cunctis diebus Salomonis 1. Reg. 4.
 Divertendum tandem in patriam hoc est
 cognationem suam, unde versus Ovidij,
 Nescio qua natale solū dulcedine cunctos
 Ducit, & immemores non sinit esse sui.
 Sic Nethinim ministri in tabernaculo
 Mosaico & templo Domini ex omni tribu
 Israelis suos in ministerio obscuro maxi-
 me respiciebant & apud eosdem migran-
 do divertebant. Christus apud omnes et-
 iam peccatores, quorum causa venit Luc.
 19. 1. Tim. 1. Matt. 11. Venite ad me omnes,
 qui laboratis & onerati estis, ego reficiam
 vos.

2. In oratione ab utili, Audierat
nim quod respexisset Dominus p
pulum suum, & dedisset eis esc
vel panem, ut est in Ebrao & Gra
Beneficijs suis Deus nos allicit & sibi
vincit, in ijsdem agnoscitur pater, &
sui memores esse vult. Distincte autem
recensentur hoc loco, & primum spiritu
lia Deo respiciente populum suum, pot
tentem scilicet & gratiam divinam
filio suspirantem, inchoantem quoq; no
tatem vita & militantem bonam milit
am 1. Tim. 1. Hac ratione reconciliatio
cum Deo, concordia inicitur, pax in fide
constante sancitur: fit participatio re
sionis peccatorum & iusticiae Christi
adoptamur in filios & spiritus adoptivus
super nos quiescit, ut cum filij Dei sim
simus & haeredes, haeredes quidem De
cohaeredes autem Christi, si quidem sim
cum eo patimur, ut & unà cum illo glor
ficemur Rom. 8. In his beneficijs agnitio
Dei consistit, hac eadem fides in fiducia
certa sibi applicat, his salus & gloria
aeterna continetur 1. Ioh. 3. De his beneficijs
dissen

differit David psal. 103. Synoptice com
prehendit psal. 117. Secundo corporalia
Deo dante escam vel panem populo maje
stati sua subiecto. Quid autem panis no
mine significetur, petitio quarta orationis
dominica declarat, recensio illustris psal.
104. Synoptica comprehensio psal. 81. Si
populus meus audisset me Israel si in vjs
meis ambulasset, pro nihilo forsan inimi
cos eorum humiliassem & super tribulan
tes eos misissem manum meam. Inimici
Domini mentiti sunt ei, & erit tempus
eorum in secula: & cibavit illos ex adipe
frumenti & de petra melle saturavit eos.
Exemplum vivum in Israele, quem De
us in deserto annos 40. pascit manna, rore
caelesti & coturnicibus carne dulcioribus,
potat aqua dulcissima de petra dura sca
turiente. Excurrit Paulus 1. Tim. 6. Est
questus magnus pietas cum animo sua
sorte contento, nihil enim intulimus in
mundum, nec efferre quicquam possumus,
sed habentes alimenta & quibus tegamur
his contenti erimus. Modus acquirendi
praescribitur Matth. 6. *Quarite primum*
regnum

regnum dei & justiciam ejus, & cetera
adjucentur vobis: etenim junior fui &
nui, & nunquam vidi iustum derelictum
aut semen ejus quarens panem psal. 37.
Modicum & bonum.

3. In projectione, Egressa est ita
de loco peregrinationis suae cum
utraq; nuru, & jam in via reverten-
di posita in terram Iuda. Notetur
Quid mundus, locus peregrinationis
nostra post ejectionem ex paradiso & ex-
ilium in hoc mundo triste. De hac per-
grinatione disputat Paulus 2. Cor. 5. quae
terram sanctam terram peregrinationis
vocat Deus Gen. 17. Dabo tibi & semi-
tuo terram peregrinationis tuae, Et Gen.
26 ac 28. Exod. 6. 12. Levit. 17. Iere. 2.
Peregrinatorem agit Abraham Gen. 12.
Descendit Abraham in Aegyptum, ut per-
regrinetur ibi: Isaac Gen. 26. Quiesce
terra, quam dixerō tibi & peregrinare
ea: apud Labanum peregrinatus Iacob
redit in Canaan Gen. 32. Confessio liber-
tatis Iacobi Gen. 47. Dies peregrinationis
tae meae 130. annorum; Davidis psal. 137.

advena egosum apud te & peregrinus si-
cut omnes patres mei, quemadmodum ad
filios Heth de se Abraham Gen. 23. ad-
vena sum & peregrinus apud vos, date
mibi jus sepulcri vobiscum, & Ebr. 11. pa-
tres confitentes, quia peregrini & hospites
super terram. Hinc 1. Pet. 2. Obsecro vos
tanquam advenas & peregrinos. Dulce
quod filij peregrinorum (ex gentibus) ad-
ficabunt muros Ecclesiae civitatis Dei Esa.
60: dulce quod emitur ager figuli pro tri-
ginta argenteis in sepulturam peregrina-
rum ex gentibus Matt. 27. ut cum Christo
mortui & cum Christo resurgant, aeternaq;
gloriae participes fiant Colos. 2. Non igitur
habentes hic manentem civitatem, futu-
ram inquiramus Ebre. 13. Scimus enim
quod si terrenum nostrum domicilium hoc
tabernaculi destructum fuerit, aedificatio-
nem ex Deo habemus, domicilium non
manufactum, aeternum in caelis.

2. Quid mors, ultima linea rerum
est poëtae, separatio anime à corpore phy-
sici, egressio hominis de loco peregrina-
tionis suae in terram Iuda seu laudantiū ac-

consentientium Deum in vita aeterna scrip-
 ta sacra. Quare Paulus recte inquit Phi-
 1. Cupio exolvi & esse cum Christo,
 Simeon senex Luc. 2. Nunc dimittis
 vum tuum Domine in pace, quia videri
 oculi mei salutare tuum. Et sollicita cre-
 tura expectatio expectat ut palam fru-
 fly Dei. Scimus enim quod omnis cre-
 tura congemiscit, simulq; nobis partem
 usq; ad hoc tempus: non solum autem
 sed & ipsi qui primitias spiritus habent
 & nos ipsi in nobisipsis gemimus adop-
 nem expectantes, redemptionem corporis
 nostri Rom. 8. Spes igitur laeta nos fovet
 quod moriendo anima immortalis non
 tereat, egrediatur e corpore loco pere-
 nationis propter peccatum absorbenda
 in carne mortali: corpus patridum
 vanitati propter peccatum subiectum
 sumatur in terra, verum ut Paulus
 Cor. 15, ut ad resurrectionem reseruetur
 Seminatur in corruptione, resurgit in
 corruptibilitate: seminatur in ignomina
 resurgit in gloria: seminatur in infir-
 tate, resurgit in potentia: seminatur

pus animale, resurgit corpus spirituale.
 Oportet enim corruptibile hoc induere in-
 corruptibilitatem, & mortale hoc induere
 immortalitatem. Deo gratia, qui dedit
 nobis victoriã per dominum nostrum Ie-
 sum Christum.

5. Quid vita humana, via rever-
 tendi in terram patriam, non enim ad
 hunc mundum creati sumus de terra li-
 mo formati & spiraculo vita in animam
 viventem ornati, sed ad aeternam gloriam
 in caelis repositam credentibus Gen. 1. Sap.
 2, 2. Tim. 4. nec caducis rebus velut ar-
 gento & auro à vana conversatione quam
 ex patrum acceperamus traditione, sed
 precioso sanguine agni immaculati & in-
 contaminati Christi redempti sumus ad
 hanc vitam, sed ut fidem & spem habe-
 mus erga Deum gustantes quod benignus
 sit dominus & reportantes finem fidei sa-
 lutem animarum 1. Pet. 1 & 2: quin in
 Christo obsignati sumus spiritu promissio-
 nis sancto, arrhabone hereditatis nostrae,
 ut sciamus quae sit spes ad quam ille voca-
 vit & quam opulenta gloria hereditatis

illius in sanctis, & qua sit excellens magnitudo potentia illius in nos Ephe. 1. Patria igitur vera vita aeterna est, regnum caelorum in gaudio & gloria summa ac infinita: via revertendi curriculum humana, in quo lumbi poenitentia praeparati sunt, lucerna fidei accensa Luc. 12. ambulandum honeste ut in die Rom. 13. caute ut filij lucis digne vocatione Eph. 4. & 5. in sapientia Colos. 4. in veritate Iohan. 1. digne ad placendum Deo 1. Thim. 4. Et quia in cursu Christianismi non omnia tuta, sed insidiae bonis multae, armaturam totam Paulus describit Eph. 6. Quamquam non est nobis lucta adversus sanguinem & carnem, sed adversus principatus, potestates, mundi dominos, rectores temporarum seculi huius, spirituales astutiae in caelestibus, assumite universam armaturam Dei, ut possitis resistere in die malignis & omnibus peractis stare State igitur, lumbis circumcinctis balthemo veritatem & induti thoracem justitiae, calceati pedibus ut parati sitis ad Evangelium pacis: super omnia assumto scutum fidei

fidei, quo possitis omnia jacula mali illius ignita extinguere, galeamque salutaris accipite & gladium spiritus, qui est verbum Dei, in omni deprecatione & obsecratione, orantes in omni tempore, in spiritu, & ad hoc ipsum vigilantes cum omni sedulitate & deprecatione, pro omnibus sanctis & pro me.

II. Incidit disceptatio

1. In valedictione Noemis, Dixit ad eas, ite in domum matris vestrae, faciat dominus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum: det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortiturae estis. Et osculata est eas. Notetur.

I. Mos Iudaeorum laudabilis, omnia reverenter agere, in accessu salute ob amicitiam in simbolo fidei, charitatis & officij mutui, cuius exemplum in leprore socero Moysi Exod. 18. Egressus Moyses in occursum adoravit & osculatus est eum, salutaveruntque se mutuo verbis pacificis: in discessu valedicere ob eandem in

beneficiorum commemoratione, gratiarum actione, & omnis boni comprecatione, cuius exemplum in Noemi socru Arpa & Rutha, ut antea in textu planum factum est. Beneficia collata in maritos Mahabnem & Chilonem amor & fides conjugalis, in socrum Noemin subjectio & beneficentia: gratiarum actio in commemoratione grata consistit, ac pro re nata in gestate vota multiplicia ut cum desint tunc res sit tamen laudanda, voluntas, & votorum ingeminatio: comprecatio in benedictione divina communicanda contrahitur, ut mens pia precibus compleat, quae re praestare non potest.

3. Consilium pro solutis in conjugio quale & Iuda ad Thamarem nurum Gen. 24, ne vidua vaga oberrent in vita delibuta ad carnis concupiscentiam expledam, ut viventes mortuae sint, quod viduam Rutham fugisse Boas cap. 2. testatur sed ut ad suos redeant parentes, dies solus compleant, solatio suorum fruantur, labori assuescant juniores praesertim, & sperant sperare in Deum, & perseverare in

in obsecrationibus ac precationibus noctu dieque velut Hanna Luc. 2: propriam domum pie tractare & vicem rependere majoribus, sanctorum pedes lavare, afflictis subministrare in omni opere bono 1. Tim. 5. veluti vidua Sareptana erga Eliam 1. Reg. 17. Lydia purpurissa erga Paulum Act. 16. 3. Doctrina singulares,

Primo amor conjugalis, fides erga maritum & uxorem, comitas erga socrum & socrum, quae raro contingens etiam erga mortuos in memoria hominis grata.

Secundo approbatio nuptiarum secundarum contra Montanistas & Catharos, quos refutat Hieronymus ad Rom. 7. & Pauli verba plana sunt, Mulier viventi viro alligata est lege, sed si mortuus fuerit vir eius, libera est ut nubat alteri. Contradictio papistarum est, quod secundae nuptiae non sacramentales, quia non unius, nec habent plenam Christi & Ecclesiae conjugii significationem. Verum licite sunt, quia eadem causa & fines, interdum graviores & sanctiores propter circumstantias: & nihilominus Deus benedi-

medicit, angeli applaudunt, Sancti congratulantur, ut Hemmingius de Conjugio. Hinc Paulus 1. Tim. 5. Volo junioras viduas nubere. Exemplum in Abrahamo, qui Sara uxore primaria mortua Chesburam ducit Gen. 25. Abigail, qua mortuo Nabale nubit Davidi 1. Sam. 25. Maria soror matris Domini, qua mortuo Alpheo, ex quo Iacobus minor, nubit Cleophae ex quo Simo Cananeus & Judas Lebbanae ut Epiphanius & Nicephorus.

Tertio benedictio divina in conjugio Deo dante misericordiam nuptis, quia ordinatio eius conjugium Gen. 1. 2 & 3. Sanctio Christi Matt. 19. Quod Deus coniunxit homo non separet, approbatio S. Sancti Ebre. 13. Honorabile inter omnes conjugium & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros judicabit Deus. Et de misericordia psal. 128. in felicitate viri prov. 31. in predicatione uxoris, psal. 128. in prosperitate liberorum. Deo etiam prospiciente de compare in requiem, conurbationes enim sunt fatalia secundum providentiam divinam, Deo corda contrahente

mirabiliter

mirabiliter, conjungente in amore, ut Raphael angelus Tob. 7. Noli timere dare eam isti quoniam huic timenti Deum debetur conjunx filia tua. signo etiam legitime ambientes occulte ducente ut Eliazerem servum Abrahami in itinere ad cognationem Bathuelis Gen. 24: quin opus suum per angelos promovente, ut historia Tobie testis locuples est, per homines quoque ut Noemin cap. 3. Filia mea quaram tibi requiem & providebo ut bene sit tibi. De Simsone legatur liber ludicum cap. 13. de filio Dei nascendo in terris Lucas cap. 1 & 2. Denique Deo requiem concedente, ut sit conjugium felix in contrahendo Sira. 26. jucundum in cohabitando psal. 133. fortunatum in procreando psal. 127. salutare in exercenda omni pietate ad omnia utili. premia habente hujus & futura vita 1. Tim. 4. Hac requies omnium optima est cor latificans & ad senium bonum deducens, inque prole multiplici ac bona memoriam aeternam pariens. Hinc gratulationes ad Rebeccam Gen. 24. Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat ser-

D S

mer

men tuum portas inimicorum suorum: *vinciamus facto ipso omnia humana pre-*
Boam Ruth. 4. Faciat dominus hanc *stano ad anima usq. divisionem & mor-*
lierem qua ingreditur domum tuam. *tem corporis. Talis conjunctio in pari*
Rachel & Leam, qua edificaverunt *amicorum, non gentiliu sed piorum, lo-*
num Israel, ut sit exemplum in Ephraim *natha & Davidis 1. Sam. 18. & factum*
& habeat celebre nomen in Bethleem *est cum compleisset loqui ad Saul, anima*
fiatq. domus tua sicut domus Phares, qua *Ionatha conglutinata est anima David,*
Thamar peperit Iuda, de semine quod *& dilexit eum Ionathas quasi animam*
derit tibi dominus ex hac puella. Ad Sa- *suam: Davidis & Hiram regis Tyri 1.*
ram Tob. 7. animo esto filia mea, domus *Reg. 5. Amicus fuerat Hiram Davidis o-*
coeli det tibi gaudium pro ea dno, quod pe- *mni tempore, unde latatur valde super le-*
pressa es. *gatione Salomonis & ait: Benedictus Do-*

Quartò osculatio Noemis, qua sex
 foemineo blandienti suis magis accom-
 da est quàm virili. Et significatio bene-
 volentia singularis, symbolum amoris
 timi, professio fidei Christiana, quod unum
 Deum in filio agnoscamus, qui nos in
 lecto dilexit Eph. 1. quod unam mentem
 geramus in omni affectione humana, quod
 alios totos complectimur ut nos ipsos, quod
 necessitati sanctorum communicamus
 gaudemus cum gaudentibus, flemus cum
 flentibus, prout status tranquillus vel tur-
 bulentus: quod ad officia debita nos
 vincit

vinciamus facto ipso omnia humana pre-
stano ad anima usq. divisionem & mor-
tem corporis. Talis conjunctio in pari
amicorum, non gentiliu sed piorum, lo-
natha & Davidis 1. Sam. 18. & factum
est cum compleisset loqui ad Saul, anima
Ionatha conglutinata est anima David,
& dilexit eum Ionathas quasi animam
suam: Davidis & Hiram regis Tyri 1.
Reg. 5. Amicus fuerat Hiram Davidis o-
mni tempore, unde latatur valde super le-
gatione Salomonis & ait: Benedictus Do-
minus Deus hodie qui dedit David filium
sapientissimum super populum hunc plu-
rimum. In novo testamento Christi & Io-
hannis Baptista Ioh. 3. hoc intimè gauden-
te super adventu illius, Christi & Lazari
Bethaniensis Ioh. 11. Iudais attestantibus,
Petri & Iohannis in legatione ad asiam
conducendā Luc. 19. ad pascha preparan-
dum Luc. 22. in ascensu in templum ad
adorandum Act. 3. in legatione ad Sama-
ritas Act. 8: Petri & Pauli adeo ut ille
hujus Epistolas commendet 2. Pet. ult.
hic dextra illius gaudet Gal. 2. memoria
cele-

celebretur uno die in Ecclesia: Pauli apostoli & Luca Evangelista, quorum huiusmodi doctorem sequitur in omnibus, ille commentum suum & scriptorem itinerum eius agnoscit 2. Tim. 4: Lutheri & Philippi doctrina puriore Evangelij propaganda & confessione fidei Augustina edenda Philippi Melanthonis & Joachimi Camerarii in literis humanioribus tradendis, excolendis & amplificandis ad omnem posteritatem duraturam.

2. In responso nurrum, Quae elevata voce fieri ceperunt & dicere, Tecum peegemus ad populum tuum. Magna vis amoris in lacrimas erumpentis & amico constanter adherentis, non enim simplex affectio est, sed composita in lacerantia, ob bonum praesens quod amans amplectitur ut gratum sibi, in spe ob idem postulandum absens quod amans prosequitur cupiditate insatiabili in tristitia, ob malum coincidens quod amans detestatur ingratum sibi in metu ob idem quod amans in met in aversione Zelotica, veluti Ionathas laetatur in Davide, uncto in regem patris

patris loco, Deo sic volente & ordinante 1. Sam. 18: optima quae sperat in regni successione, quemadmodum haec ipsa in amore erga Ionatham David promittit jurans 1. Sam. 20. posteris in munificentia praestat. 2. Sam. 9: tristitia magna afficitur ob Davidem odio patris pene oppressum, lancea petitur, & ad internecionem usque questum ubique 1. Sam. 19. 20. 23: metuit de salute Davidis, nec quiescit donec certior fiat 1. Sam. 18. expiret ipse in praedio contra Philistinos 1. Sam. 30. epinicion ei conscribatur à Davide 2. Sam. 1. Hic affectus in Davide psal. 18. Dilige te Domine fortitudo mea, dominus firmamentum meum, & refugium meum & liberator meus. Et 73. Quid mihi est in caelo, & à te quid volui super terram? Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei & pars mea Deus in aeternum. In Paulo Phil. 1. Cupio exolvi & esse cum Christo. In M. Antonio Flaminio vere pro poeta, canente hoc carmen elegans, Iesu, tui tabescere Amore, res dulcissima. Hic affectus nervus vite conjugalis, ad-

mini-

ministracionis politica, & congregacionis Ecclesiastica, quemadmodum Sir. 25. *tribus placitum est spiritui meo, quae sunt probata coram Deo & hominibus, concordia fratrum, & amor proximorum, & ut ac mulier sibi bene consentientes.*

3. In apologia valedictionis, Quibus illa respondit, primò in repetitione propositionis principalis de simplici *ἐν ἡσυχίᾳ*. Revertimini filiae meae: & per scherma *ἐν πᾶσι*, cur venitis mecum? Secundò in confirmatione ex statu conjugali, partim ab impossibili, Num ultra habebo filios in utero meo, ut filios ex me sperare possitis? Partim ab aetate, Revertimini filiae meae & abite, jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali. Partim à difficili, Et imasi possem hac nocte concipere & parere filios, si eos expectare velitis donec crescant & annos pubertatis impleant, an eritis vetulae quam nubatis? Partim at incommodo, tum *μηδυνον*, Nolite quaeso filiae meae facere hoc,

re hoc, quia vestra angustia magis me premit, vel crux vestra mihi amara nimis est: tum *σοφία*, & egressa est manus domini contra me, quasi dicat tot malis obruta sum. Notetur.

1. Conversio ac commutatio animi humani in affectibus suis, qui lenes ἡδὴ vocantur, & in juvenibus ac parentibus ut plurimum apparent, ut in Isaaco de sacrificio quarente & in Abrahamo molliter respondente Gen. 22, in Tobia utrog, cap. 4. & in Noemi hoc loco: vehementiores πᾶσι sunt, & in viris maxime ac Noemi nonnihil conspiciuntur, ut & in Christo Lazarum resuscitante Ioh. 11. Illa in oxordijs adhibentur ad benevolentiam conciliandam, haec ad animos auditorum in sententiam suam pertrahendos per totam orationem sparguntur, ac concludendo aculeos relinquunt. In illo genere clarus loel vaticinando lenis admodum, in hoc Amos potens durus nimis erga Israel. Bona verba desiderat ille apud Terentiū, Vehemens in Verrem ac Salustium Cicero est in-

est insectando graviter. In communi
ta lenes ac placidos esse decet, in offi-
demandato grades cum autoritate
conveni: suum tamen cuiq; pulcrum
quod moderatum melius & ad imitati-
nem Dei comparatum.

2. Artificium rhetoricum secun-
dum enunciationem tum simplicem, Ru-
vertimini filiae meae: tum figuratum
in interrogatione urgente insequentis.
Cur venitis mecum? Sic Terentia-
nus adolescens. Quid feci? Quid com-
merui miser? cum satis fuisset dicere, in-
nocens sum. Simplicitate sua utuntur
eri, oratione mire variata adolescenter
in copia verborum & rerum amplifica-
tione senes versantur docendo & obsu-
gando, prout casus se offert. Exemplo Da-
vid in fuga disponenda 2. Sam 15. Noemis
in reditu Rut. 1.

3. Doctrinae circa conjugium, &
Primò ut liberi donum Dei psal-
127. Ecce hereditas domini filij, merces
fructus ventris: nec est quod Rahel indi-
gnatur contra Iacobum maritum Gen. 30.
da mi-

da mihi liberos, alioquin morior, cui ille,
Nū pro Deo ego sum, qui privavit te fru-
ctu ventris tui? & Noemis ad nurus, Num
ultra habebo filios in utero meo, ut filios
ex me sperare possitis? Rut. 1: ita fructifi-
catio anuum, quæ admodum & sterilium,
miraculum Lei 1, Sam. 1. Cognovit Elca-
nas Annam uxorem suam, & recordatus
est Dominus ejus, concepit, & peperit fi-
lium, Et Elisabeth sterilis postquã ad an-
nunciationem Gabrielis angeli concepit,
occultat se quinq; mensibus dicens, sic fe-
cit mihi Dominus in diebus, quibus respe-
xit auferre opprobrium meum inter ho-
mines Luc. 1. Inter opera Dei miraculosa
numerat psal 112. Qui habitare facit ste-
rilem in domo, matrem filiorum latantem.
Hoc modo Noemis filios habere & sponsa
ex ea sobolem sperare posset in familia co-
lumen & domus amplificationem, alias se-
nectus ipsa morbus est, ut senex Terentia-
nus, eaq; cum sterilitate [εὐνοχίας] impe-
dimentum maximum, ut eadem Noemis
recte fatetur.

Secundò, ut anni pubertatis apti
E ad ma-

ad matrimonium contrahendum
 juxta proverbium tritum Jung frem
 fol niemandt gerewen/ & Noemi ad nu
 rus An eritis vetule quàm nubatis? &
 Malachias propheta cap. 2. incusat popu
 lum suum, Dominus testificatus est in
 te & uxorem pubertatis tue, quam tu de
 spexisti, & hæc particeps tua, & uxor fa
 deris tui, Custodite spiritum meum & u
 xorem adolescentie tue noli despicer
 sic angustia contrahentium magna in mo
 ra temporis, ob amorem qui in malevoli
 calumnia mutatur in hora, ob atatem
 qua in absuptione virium deformatur in
 dies, ob infortunium quod in jactura bo
 norum animos distrahit. Magna vis cal
 umnie, semper aliquid hæret:

cito pede labitur atatem

volat irrevocabile tempus

Nullus ad amissas ibit amicus opes
 Et proverbium hoc loco multum momenti
 habet, Ex oculis ex animo:

nocuit semper differre parrat
imo odit institutionem dei diabolus, im
pedit mundus, caro infirma est ac labilis

in con

in constantia præstanda. Michol filia
Saulis centum præputijs Philistinorum
Davidi despondetur 1. Sam. 18. & tamen
in fuga hujus illa Phaltieli despondetur,
indeq; abripitur & Davidi rursus addu-
citur 2. Sam. 3: Sat angustie in amore
mutuo, atate nubili, at infortunij mulieris
ad sterilitatem usq; in despectu regis in 1-
riti 2. Sam. 6. De Iosepho, ignorante im-
pregnationem Mariae virginis à Spiritu
Sancto, videatur Matt. 1. licet is vir esset
justus in sese, & nollet eam pro candore suo
traducere, occultè tamen per desertionem
ne repudium dicam dimittere cogitat,
quod sat angustie ei fuit, ut ab angelo in
somnis edocendus fuerit.

Tertio, ut angustia contrahen
 tium, ita & crux nuptorum sive de
 gentium in conjugio, manu Do
 mini egrediente. Hæc quid sit lob ex
 peritur simplex & rectus, timens Deum
 ac recedens à malo, ut Satan Domino re
 spondeat cap. 1. Numquid frustra lob ti
 met Deum? Nonne tu vallasti eum ac
 domum ejus, universamq; substantiam e
 jus per

E 2

*jus per circuitum? Operibus manuum eius
 jus benedixisti, & possessio eius credit in
 terra. Sed extende paululum manum tuam,
 & tange cuncta quæ possidet, nisi in
 faciem benedixerit tibi. Et cap. 2, Mitte
 manum tuam, & tange os eius & carnem,
 & tunc, videbis quod in faciem benedixit
 tibi. Item, audientes amici Iob omne mi-
 lum, quod accidisset ei, venerunt singuli
 de loco suo, cumq; elevassent procul oculos
 suos, non cognoverunt eum, & nemo loque-
 batur ei verbum, videbant enim dolorem
 esse vehementem. Experitur Tobias se-
 nor, captivus sub Salmanassare rege Assy-
 riorum, fugiens sub Sennaheribe filio cap.
 1. ad parietem obdormiscens ex caliditate
 stercore hirundinis cæcus redditur, & ex-
 postulans ob capellam balantem ab uxore
 illuditur, irridetur ab amicis cap. 2. aff-
 lictus satis & in angustias extremas red-
 actus ipso confitente cap. 5. In domo El-
 melechi exulis & peregrini in terra Mo-
 bitica mors dominatur, quæ patrem cum
 filijs duobus abripit, Noemin uxorem vi-
 duam cum nûribus duabus relinquit
 premit*

*premit egestas & populus idololatricus,
 donec Dominus manum suam aperiat in
 tempore suo & panem det in beneplacito
 suo psa. 145. & reducat in patriam terram
 Ruth 1. Crux sua quemq; manet, & plus a-
 qua tribulationis apponitur, verum dulco-
 rat Deus & minimam partem gustandam
 præbet, aquam in vinum vertit Christus,
 & omnem tristitiam in gaudium commu-
 tat, consolationem suggerit Spiritus San-
 ctus & animum roborat Spiritus virtutis,
 dilectionis ac sobrietatis 2. Tim. 1.*

4. In separatione nûrum, & primò
 antecedit affectio, tum in fletu, Elevata
 igitur voce, rursus flere cœperunt.
 De vi amoris paulo ante dictum est, quæ
 iterata affectum vehementiorem conte-
 statur, ut verum sit illud Poëta:

*Et faciles motus mens generosa capit,
 nec motus primi in potestate hominis esse
 dicantur propter vehementiam, ac per-
 turbationes animi eos Cicero describat.
 Tum in discessu. Arpa osculata est
 socrum ac reversa est, Ruth adhæ-
 sit socru suæ. Et de hoc aliquid dictum*

in valedictione Noemis, fuit osculum amoris & fidei symbolum apud Veteres, ut apud nos manuum complicatio & pectoris amplexus in necessitudine amicitiae arctioris. Quod autem Ruth Noemi adhereret, eius causae latentes, in Deo aggregationi matronae gentilis ad Ecclesiam, & praedestinatio ad salutem vitae aeternae, Act. 1. 11. 13: in Noemi, ut sociam haberet fidam in itinere periculoso, nec non testem veracem omnium dictorum & factorum, praesertim apud Bethlehemitas, ut paulo post. Venit Noemis cum Ruth Moabitide: in Ruth testimonium expressum vocationis gentium ad caelum Ecclesiae, & commendatio bonitatis ac misericordiae Dei, qui etiam gentibus dat poenitentiam Act. 11. ut recte inferat & Paulus 1. Tim. 1. Certus sermo, quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum: sed imo misericordiam consecutus sum, ut in me primiti ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad informationem eorum, qui credituri sunt illis in vitam aeternam. Secundo

infern

infernitur disceptatio, partim in interpellatione Noemis, Cui dixit Noemis, En reversa est cognata tua ad populum suum & ad Deos suos, Vade cum ea.

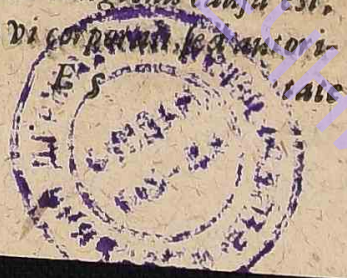
Notetur quaestio, an religio libera sit, Quaestio. nec ne. Et respondetur, quod in initio suo Respon: libera, Deo pro beneplacito suo dante verbum, convertente hominem, ac colligente Ecclesiam ex genere humano: impedita, auferente eodem verbum à populo ingrato, ut de fame non panis sed verbi Amos 8: nulla, Deo gratiam subrahente & homine pro malitia sua innata verbum praedicatum aspernante, gratiam oblatam excludente & ductum Spiritus Sancti minime sequente, ut sua sponte vita aeterna se privet, Paulo teste Act. 13. de Iudaeis obstinatis. Non igitur volentis & currentis hominis, sed misericordiae Dei est conversio, fides & salus Rom. 9: nemo etiam venit ad Christum, nisi quem pater traxerit Ioh. 6. traxerit autem per verbum medium salutare & per Spiritum Sanctum causam operatricem Eph. 5. Tit. 3: & ta-

E 4

men

men qui audit à patre in verbo & discit
 Christo in ductu Spiritus Sancti, is con-
 vertitur ad Deum, venit ad Christum, ac
 salutem æternam consequitur. In progressu
 religio & ipsa libera, nec est opus vi
 injuria, inquit Lactantius lib. 5. cap. 10.
 instituit. divinam, quia religio cogi non
 potest, verbis potius quam verberibus
 res agenda est: verum radicatus fundata
 in fundamento suo super Christum petram
 1. Cor. 3. firmiter ea secundum verbum,
 veritatem Dei Ioh. 17. retinenda est, nec
 est quod ut parvuli simus fluctuantes,
 aut adolescentes quovis vento doctrinae
 circumferamur in nequicia hominum aut
 astucia ad circumventionem erroris Eph.
 4. Unde Petrus 2. cap. 1. Habemus firmiter
 rem propheticum sermonem, cui benefac-
 tis attendetes quasi lucerna lucenti in ca-
 liginoso loco, donec dies illucescat & luci-
 fer oriatur in cordibus vestris. Et Iacobus
 cap. 1. In mansuetudine suscipite insitum
 verbum, quod potest salvare animas ve-
 stras. Estote autem factores verbi & non
 auditores tantum, fallentes vosmetipsos.
 Non

Non igitur quævis religio qualiscumque ea
 sit nos salvat, ut multi superioribus tem-
 poribus in regno Pontificio docuerunt, &
 ejus sententiæ etiam Cinglius ab initio
 fuit, post correctior: etiam lumen Ger-
 mania singulare Erasmus Roterodamus
 in præfatione Tusculanarum quaestionum
 Ciceronis. In verbi veritate asserenda fi-
 dei constantia requiritur & Zelus secun-
 dum scientiam Rom. 10. Qui usque ad finem
 perseveraverit, salvus erit Matt. 10. &
 Apoc. 2. Esto fidelis usque ad mortem, & da-
 bo tibi coronam vitæ. In casu confessionis
 non libera est, & tenetur quilibet fidei sua
 reddere rationem, ut Petrus 1. cap. 3. Do-
 minum Christum sanctificate in cordibus
 vestris, parati semper ad satisfactionem om-
 ni poscenti vos rationem de ea quæ in
 vobis est spe, sed cum modestia & timore
 habentes conscientiam bonam, ut in eo
 quod detrahunt vobis confundantur, qui
 calumniantur vestram bonam in Christo
 conversationem. Quod ad alios extra
 confessionem, libera religionis causa est,
 & cogendus nemo vi corporum, sed an-ori-

rate scriptura ad assentiendum persuadendus, ac veritate ejusdem ad amplectendum convincendus, si opus est. Unde separatione Iacobi, Jacob per Deum Abraham, Laban per Deum Nachor iura Gen. 31: Noemis nurus suas in discessu ad populum & Deos suos remittit libere vinculo conjugali solutas, e quibus una Arpa cultui idolorum magis addicta discedit, altera Ruth vera religionis amantissima Noemi adheret constanter, fœderum tandem consentiente, cum ei ita visum sit. Actus Dei libera, quæ ut in bonum cedat orandi est autor omnis boni, ut cor aperiat & sensus Act. 16. Luc. 24. cura hominis provida sit, ne Deo se opponat, voluntati ejus resistat, sed audiat vocantem, assentiatur persuadenti, regi se sinat verbo, dicitur sequatur S. Sancti & salutis æternæ particeps fiat. Quilibet etiam non tam ea, quæ sua quàm quæ alterius sunt quærat in sanctificationem nominis divini, ad ventum regni Christi & perfectionem virtutatis Dei per S. Sanctum. Partim in recusatione Ruthæ, quæ respondet, tum in

Propositione, Ne aduerseris mihi ut relinquam te & abeam. Tū in amplificatione ut constantia evidentior appareat, quod ad iter presens, quocunq; enim perrexeris pergam, omnis molestia devoranda erit: quod ad mansionem futuram, ubi morata fueris & ego pariter morabor, etiam si sit, pauperis hoc tuguri congestū cespitem secundum Virgilium, vel ne fovea quidem quam vulpes quarunt, aut nidus pro avibus ad pullos excludendos: ut Christus de se Matt. 8: quod ad religionem qua vitæ carior cuius esse debet, populus tuus populus meus & Deus tuus Deus meus, sic veritatem amo & Deum verum respicio in salutem animæ meæ: quod ad sepulturam corporis extreme spectandam, ut anima nostra cum justis moriatur, hoc est, pie decedat Num: 23. corpus inter pios tumuletur & communio sanctorum sit in vita & morte, Quæ te terra susceperit morientem in ea moriar, ibiq; locum accipiam sepulturæ. Tum in contestatione singulari, quam amor extorquet erga Noemin, Hæc mihi

mihi faciat Deus & hæc addat, si non sola mors me & te separaverit. *Similis conjunctio Ithai Gethiæ & Davidis Regis fugientis coram filio Absalone 2. Sam. 15. Elisei & Elia 2. Reg. 2. cum hic curru igneo in cælum vehendus, ille in locum Elia surrogandus esset.*

Notentur.

1. Exornationes pulcræ in copia rerum & verborum, in propria & figurata enunciatione, per simplicem & compositam orationem, ἐν τῷ θεῷ ἀμικρὸν ἐκδιδοῦν, & ἀναλύσει totius curriculi in itinere, mansione, cultu religionis & loco sepultura, donec in morte ultima linea rerum per contestationem ætæ causa definiatur. Commendantur artes liberales, & in his Rhetorica exornatrix orationis splendide: agnoscitur auctor & dator linguarum, in quibus Dei agnitio ad nos quoque redit, mens humana excolitur, verbum hinc inde propagatur, & Ecclesia ad externos extenditur convertendos & salvandos.

2. Capita summa peregrinationis nostræ in his terris brevis ac misere-

ræ, ut Iacob patriarcha ad Pharaonem regem Aegypti Gen. 47: tenebrosa ac periculosa, ut David psal. 23. Primo iter in ingressione ex utero materno querula, de quo Iob cap. 1. Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc, Item 5. Homo nascitur ad laborem, ut avis ad volandum, Et 14. Homo natus de muliere brevi vivit tempore, & repletur multis miserijs, exemplum in partu Benoni è Rachele Gen. 35. Secundò mansio in habitatione terræ incerta, de qua idem Iob cap. 4. Qui serviunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem, quanto magis qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum consumentur vel ut atinea, Et 7. Militia est vita hominis super terram & sicut dies mercenarij dies ejus: induta est caro mea putredine & sordibus pulveris cutis mea aruit & contracta est. Dies mei velocius transierunt quàm à texente tela succiditur, & consumi sunt absque ulla spe. Memento quia ventus est vita mea, sicut consumitur nubes & per-

tran-

transit. Ecce nunc in pulvere dormiam
 & si mane me quaesieris non subsistam.
 Quare questus magnus pietas cum suffi-
 cientia, nihil intulimus in mundum, haud
 dubium quod nec auferre quid possumus.
 habentes autem alimenta & quibus uti
 gamur, his contenti sumus 1. Tim. 6. Ter-
 tiò quod optimum in mansione re-
 ligio sana, qua nos deiectos & humi pro-
 stratos rursus erigit, ad agnitionem Dei
 deducit in verbo, Ecclesia Christi nos in-
 serit per Sacramenta, orare docet in valle
 miseriarum, bene sperare jubet sub cruce,
 & in tramite caeli felici nos sistit, gratia
 Dei per fidem in Christum justificatos &
 gloria summa in vita aeterna ornandos
 tandem Rom. 8. Quartò terra sepu-
 crit, qua mater omnium mortalium nos e-
 ducens & excipiens iterum, ut non im-
 merito eam matrem M. Brutus Romanus
 agnoverit & exosculatus sit primus con-
 sul Romanorum post expulsos reges. De
 ea Gen. 3. Deus ipse, Pulvis es & in pul-
 verem seu terram reverteris, Et Sirach
 cap. 14. Memor esto, quoniam mors non

tardat, & testamentum inferorum demon-
 stratum est tibi, testamentum enim huius
 mundi morte morietur homo. Quare in
 omnibus operibus tuis memorare novissi-
 ma tua & in aeternum non peccabis Sira. 7.
 Consilium bonum Esa. 26. Vade populus
 meus, intra in cubicula tua, claude ostia
 tua super te, abscondere modicum ad mo-
 mentum, donec pertranseat indignatio.
 Ecce enim Dominus egredietur de loco
 suo, ut visitet iniquitatem habitatoris ter-
 ra contra eum, & revelabit terra sanguine
 suum & non operiet ultra interfectos suos.
 3. Forma juramenti, Hac faciat mi-
 hi Dominus, qua forma in bonum usurpa-
 tur ad amorem Ruths. contestandum vere
 in assertionem gravi sine omni levitate &
 falsitate: in malum ad iram & vindi-
 ctam animi indicandam in Iezabele 1.
 Reg. 19. contra Eliam interfectorem Baa-
 litarum, Hac mihi faciant dñi, & hac ad-
 dant, nisi hac hora cras posuero animam
 tuam sicut animam unius ex illis. Quod
 autem uni aut alteri licuit, id nobis non
 statim imitandum & dispensatio san-
 ctis in Zelo conceditur quidem, im-
 piorum

piorum vero exempla fugienda pro-
sus: nec errandum nobis, quod Deus non
irridendus Gal. 6. idem in cælo impios ir-
ridet rursus psal. 2. nec consilium ullum
contra ipsum valet prov. 21. Consilium
Christi optimum Matth. 5. Ego dico vo-
bis, Non jurabitis omnino, neq; per cælum
quia thronus Dei est, neq; per terram quia
scabellum est pedum ejus, neq; per Hiero-
solyman quia civitas est magni regis,
neq; per caput tuum quia non potes unum
capillū album facere aut nigrum. Sit au-
tem sermo vester est, est, non non: quod au-
tem his abundantius est, à malo est. In-
commoda colligit Sirach cap. 23. Juratio-
ni non assuescat os tuum, multi enim ca-
sus in illa: nominatio verò Dei non sit as-
sidua in ora tuo, & nominibus sanctorum
ne admiscearis, quoniam non eris immu-
nis ab eis. Sicut enim servus interrogatus
assidue à livore non minuitur, sic omni-
jurans & nominans in toto à peccato non
purgabitur. Vir multum jurans implebitur
iniquitate, & non discedet à domo il-
lius plaga: & si frustraverit fratrem,
dell-

delictum illius super ipsum erit: & si dij-
simulaverit, delinquit dupliciter: & si in
vacuum juraverit, non justificabitur, re-
plebitur enim retributione domus ejus.

4. Αἴσιμα tritum, Mors omnia solu-
it, creditores & debitores in are alieno
Matt. 18. amicos optimos Ionatham &
Davidem, in amore 1. Sam. 31. Noemin &
Ruth hoc loco: conjuges in fœdere lecti
Matt. 19. Quod Deus conjunxit, homo ne
separet, Rom. 7. Quæ sub viro est mulier,
vivente viro alligata est legi: si autem
mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege
viri. Sed orandus Deus, ut is conjuges
suspires servet in vinculo indissolubili,
quoad placuerit in nuptorum incolumita-
tem & prosperitatem, quemadmodum pro
suis orant parentes Sara Tob. 8. amici
Boæ Ruth. 4. Tertiò subsequitur con-
sensus Noemis, Videns ergo Noemis,
quod obstinato Ruth animo decre-
visset secum pergere, adversari no-
luit, nec ad suos ultra reditū persuadere.
1. Conversio Ruthæ gentilis ad
Deum Israelis, quemadmodum & ante
F resta-

Notetur.

restata est ipsa, populus tuus populus meus
 & Deus tuus Deus meus, ut vera sit propheta
 Esai. 2. Et erit in novissimis diebus
 preparatus mons domus domini in
 vertice montium, & elevabitur super colles.
 Et fluent ad eum omnes gentes, & veni-
 ebunt populi multi & dicent, Venite ascen-
 damus ad montem Domini & ad domum
 Dei Iacob, & docebit nos vias suas & am-
 bulabimus in semitis eius. Item 49. De-
 te in lucem gentium, ut sis salus mea usque
 ad extremum terra. Ecce isti de longinquo
 venient, & ecce illi ab aquilone & marte
 & isti de terra australi: vultu in terram
 demisso adorabunt te & pulverem pedum
 tuorum lingent. Et Zach. 8. Venient populi
 multi & gentes robusta ad quæren-
 dum Dominum exercituum in Ierusalem
 & deprecandam faciem eius: apprehen-
 dent simbriam viri iudei dicentes, In-
 minus vobiscum, audivimus enim, quod do-
 minus vobiscum est. In conversione au-
 tem Rutha elucet fides maxime, cuius im-
 pium ex auditu verbi in conjugio cum
 Mahlone Bethlehemitico, Deo sic dispo-
 nente

mente, quo tempore de Deo Israelis à mari-
 to instructa fuit, ut gentilitati renuncia-
 ret, Deum verum in filio suo Messia pro-
 misso coleret, & spe bona ad salutem eter-
 nam se sustentaret. Incrementum ex con-
 versatione pia cum Noemi socru, qua ple-
 nius informaret in omni pietate ac hone-
 state, ut ipsa ex lege se gentilem agnosce-
 ret, inq; castigatione sui ad poenitentiam
 duceretur: ex promissionibus populo Iuda-
 ico datis Messiam etiam gentibus com-
 munem in merito suo ac beneficijs, quod
 posteritas Iaphet in tabernaculis Semi sit
 habitatura Gen. 9. & omnes familia ter-
 re in semine Abraha Christo Gal. 3. sine
 benedicenda Gen. 22. Sitq; Messias expe-
 ctatio gentium Gen. 49. desideratus cun-
 ctis gentibus Agg. 2. apprehenderet, sibiq;
 fide firma ad salutem applicaret: disceret
 invocare Deum verum in agnitione filij
 sui, populo Dei se associare, cultum Dei
 præstare in sacrificijs solennibus, & officia
 debita proximo exhibere: cruci ferenda
 assuesceret, & quicquid divinitus pro vo-
 luntate Dei bona imponeretur sub casti-
 gatione

gatione paterna in exilio mariti & soci-
 Confirmatio ex usu & experientia spiri-
 tuali in militia bona exercendo se ad ha-
 bendam fidem & bonam conscientiam co-
 ram Deo & hominibus. Hinc fides illius
 non nuda noticia ad relationem mariti
 nec etiam assensus tantum ad informatio-
 nem socrus, sed fiducia certa in animo ob-
 stinato vel potius obfirmato, hoc est plene
 instructo, confirmato ac exercitato in o-
 mnibus qua ad pietate spectarent. Paulus
 hac fides τίς quidem est Rom. 3. πεποι-
 θησιν verò in sese διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 παρρησία καὶ προσάγωγὴ ἐν πεποιθού-
 σιν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ coram Deo ibid. 1. Tim. 3.
 & ad Philemonem: rerum tandem spe-
 randarum ὑπόστασις καὶ ἔλεγχος earum
 qua non videntur Ebre. 11. quod est obfir-
 mato animo quid decernere, ut hoc loci
 Ruth: & contra spem in spem credere,
 de Abrahamo patre credentium Paulus
 Rom. 4. 2. Moderatio Noemis, qui
 animum pium Ruthæ cernens & propo-
 situm bonum in vera religione persistentem
 amplius & odiose non urget discessum,

nus ad gentilitatem remittit: sed agni-
 tionem veri Dei gratulatur, in societa-
 tem Iudaorum recipit, & Bethlehemum
 secum deducit lubens. Idem sensus & af-
 fectus in nobis sit, ut non tam nostram
 quam aliorum, etiam incolumitatem &
 salutem spectemus, ut in petitione oratio-
 nis dominica prima & secunda Deum pa-
 trem in nomine filij per S. Sanctum solli-
 citamus, Luceat lux vestra, inquit Chri-
 stus Matt. 5. coram hominibus, ut vide-
 ant opera vestra bona & glorificent pa-
 trem vestrum, qui in caelis est. De mulie-
 ribus etiam graviter Petrus 1. Pet. 3. V-
 xores subdita sint viris, ut si qui non cre-
 dunt verbo, per mulierum conversationem
 sine verbo, lucrifiant, considerantes in ti-
 more sanctam conversationem vestram.
 Et Paulus 1. Cor. 7. In pace vocavit vos
 Deus, unde enim scis mulier, si virum
 salvum facies? aut unde scis vir, si mulie-
 rem salvam facies? Nisi unicuique, sicut
 divisit dominus. Vnumquemque, sicut vo-
 cavit Deus, ita ambulet.

III. Continuatur iter, Profecti q;
 sunt

sunt simul, & venerunt in Bethlehem. Idem de Maria matre Domini Luc. 1. Exurgens in diebus his, abiit in montana cum festinatione in civitatem Iuda, & intravit in domum Zachariae salutavit Elisabeth. Mansit autem cum illa quasi mensibus tribus, & reversa est in domum suam. Pro vocatione omnia scienda & peragenda sunt, quemadmodum & Ecclesiastes monet cap. 9. Quodcumque facere potest manus, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quoniam tu properas.

IIII.

ADVENTUS IN
BETHLEHEM.

In solens hic accidit, & duobus capitibus constat, quorum

1. Fama malum, quo non aliud velocius ullum,

Mobilitate viget, viresque acquirit eundo, ut Virgilius 4. Aeneid. Indicatur.

1. Occasio, introitus, Quibus urbem ingre-

ingressis, Bethlehemum, ubi primum degit cum marito Elimelecho.

2. Rumor, velox apud cunctos fama percrebuit, de Noemi matrona nominata & famis tempore cum suis fugiente.

3. Interpellatio, dicebantque mulieres, Hæc est illa Noemis, peregre adveniens.

4. Responsio in refutatione ab etymologia, Quibus ait, ne vocetis me Noemin (pulcram, sed vocate me Mara) amaram. Ratio ab eventu, Quia amaritudine valde replevit me omnipotens. Sequitur expositio, Egressa sum plena & vacuam reduxit me Dominus. Concluditur per παράδοξον interrogando, & ἀνακεφαλαίωσιν rem breviter complectentem, Cur ergo vocatis me Noemin, quam Dominus humiliavit & afflixit omnipotens,

1. Vis famæ in bonum & malum non negligenda, illa enim incitamentum ad bonum ac virtutem, ut in Christo post ingressum in Ierusalem Matt. 21. in

Salomone ut Reginam de Saba cieat.
 Para. 9. & bona fama impinguat ossa
 prov. 15: hæc dehortatio à malo ac vicio,
 ut in filijs Heli 1. Sam. 2. patre indulgen-
 te concionante suis, & famam Christi per-
 timescit Herodes rex Matt. 14. 2. Curio-
 sitas mulierum in omnia inquiren-
 tium sæpenumero temere & fru-
 stra. Viciū hoc innatum quasi à Matre
 prima Eva in paradiso ortum trahens &
 in malum infinitum deiciens. Impia in
 cultu divino & impetuosa in regimine est
 lezabel 1. Reg. 19. Athalia 2. Reg. 11: a-
 mans quidem viri est, at contumax & ir-
 ridens Michol filia Saulis, uxor Davidis
 coram arca Domini saltantis 2. Sam. 6. In
 consilia & decreta occulta senatus Roma-
 ni inquit mater Papyrii pretextati, &
 notam infamiae sibi inde conciliat: solli-
 cita etiam Martha in domo soror Laza-
 ri, & à Christo ob id reprehenditur, etiam
 Maria in parte meliori præfertur, ut iure
 ipso Paulus 1. Cor. 14. inferat, Mulieres in
 Ecclesijs taceant, non enim permittitur
 eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit.
 Siquid

Si quid autem volunt discere, domi viros
 suos interrogent, turpe est enim mulieri
 loqui in Ecclesia. Et 1. Tim. 2. Mulier in
 silentio discat cum omni subiectione, do-
 cere autem mulieri non permitto, neq;
 dominari in virum, sed esse in silentio. Ut
 autem curiositas sexum muliebrem defor-
 mat maxime, ita & timiditas nimia ei-
 dem derogat, ut Petrus 1. cap. 3. Mulieres
 sint subditæ suis viris, sic enim aliquando
 & sanctæ mulieres sperantes in Deo orna-
 bant se subiectæ proprijs viris & non per-
 timentes ullam perturbationem. Media
 via incedendum, ut modestia commendet
 mulierem, qualis in Noemi redeunte: pie-
 tas, qualis in Ruth comite: comitas cum
 liberalitate coniuncta, qualis in Abigaile
 erga Davidem 1. Sam. 25: subiectio in
 amore ac reverentia, qualis in Sara erga
 Abrahamum teste Petro. Hærent in vicio
 mulieres Bethlehemitica parum sobrie ac
 continentis in adventu Noemis & Ruthe
 nurus ipsius, ut alij notarunt. 3. Curri-
 culum vitæ humanæ varium, in quo
 ortus pulcer secundum nomen Noemis &
 F 5 quod

quod liberi delicia parentum sint psal. 128.
 vita arumosa secundum peregrinationem
 eiusdem, quod ut avis ad volandum
 ita homo ad miseriam natus sit Iob. 5.
 exitus tristis ac dubius, quod ut est Eccl.
 9. homo nesciat finem suum sed sicut pisces
 capiuntur hamo & aves laqueo compre-
 henduntur, sic capiuntur homines in tem-
 pore malo, cum eis extemplo supervenerit.
 Non igitur securi sumus & nobis ipsis pla-
 ceamus: ortus quidem in creatione pulcher,
 quod ad imaginem Dei conditi sumus in
 innocentia, justitia & sanctitate Gen. 1.
 at deformitas in Adam detestanda, quod
 in peccatum lapsi omnes cum primo paren-
 te, & per peccatum in mortem, qua in
 omnes homines pertransiit, in quantum
 omnes peccaverunt Rom. 5. In hunc ortum
 fixis oculis intueamur & feditatem nos-
 tram deploremus dicentes, contristatus
 sum in cogitatione mea, quia iudicia Dei
 perterruerunt me, ego autem in solitudine
 expecto consolationem tuam. 4. Doctrina
 de cruce, & primò quid ea sit
 Noemi deficiente, Afflictio in amaritu-
 dine

dine in pulcris hoc est sanctis Dei ad hu-
 miliacionem ipsorum. De afflictione Is-
 rael amara nimis 2. Reg. 14. & Thre. 1.
 Vide Domine quomodo tribulor, contur-
 batus est venter meus, subversum est cor
 meum in me et ipso quoniam amaritu-
 dine plena sum. Foris interficit gladius, &
 domi mors similis est: audierunt, quia in-
 gemisco ego, & non est qui consoletur me.
 Secundo qualis, varia ut Eccl. 8.
 Multa hominis afflictio, quia ignorat pre-
 terita, & futura nullo scire potest nuncio,
 Psal. 34. Multa tribulationes justorum,
 Ruth. 1. repletio, ubi abyssus abyssum in-
 vocat psal. 42. sive *σιμωγία* sit in Davide
 ejecto & Manasse captivo, sive *δοξιασμία*
 in Abrahamo tentato & Iob afflicto sa-
 tis, sive *μεεσιπτοι* in Iohanne Baptista,
 Petro, Paulo & Laurentio in crate, sive
λυτρον in Christo, Salvatore ps. 69. Quod
 non rapui exolvebam. Hinc crux in mœ-
 rore animi, in adversitate corporis, in di-
 spendio fortunarum in se & propter alios,
 quorum miseret nos, ut in domo Iob, fa-
 milia Iacobi, regimine Davidis, vita
 Chri-

Christi ac Apostolorum, quemadmodum Paulus 2. Corin. 11. in laboribus, carceribus, plagis, mortibus: in itineribus, periculis, labore & arumna: in vigilijs, in fame, siti, ieiunijs, in frigore, nuditate, instantia, sollicitudine, 2. Cor. 7. foris pugne intus pavores. Tertio unde, non ab hominibus malis, sed à Deo, & ex amore, qui in causa efficiente Dominus est, ut Prov. 3. Quem diligit Dominus corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. Unde Ebre. 12. Fili mi noli negligere disciplinam Domini, neq; fatigeris dum ab eo argueris, quem enim diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. In disciplina perseverate, tanquam filijs vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filij estis. In effectu omnipotens est, qui sub pondere crucis prasens est in aspectu amico, consolatione suavi, roboratione grata per Spiritum Sanctum Matt. 10. Ioh. 16: malum mitigat in pressura & in bonum vertit sub

sub molimine suo, psal. 85, Mitigasti omnem iram tuam, Et 94. Ut mitiges ei à diebus malis, 1. Cor. 10. Tentatio vos non apprehendit nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere: tristitiam denique omnem in gaudium vertit Ioh. 16. cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum, longitudine dierum replebo eum & ostendam illi salutare meum psal. 91. Pulcre conjungit ps. 50. Invoca me in die tribulationis, eruum te & glorificabis me. Et hoc est, quod ad Iacobum Patriarcham Deus ait Gen. 46. Ego sum fortissimus Deus patris tui, noli timere sed descende in Aegyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi, ego descenda tecum illuc & ego inde reduecam te redeuntem, Ioseph quoq; ponet manus suas super oculos tuos. Item Sara Tob. 3. Hoc pro certo habet omnis qui colit te, quia vita ejus si in probatione fuerit, coronabitur: si in tribulatione fuerit, liberabitur: si in corruptione fuerit, ad miser-

miser ricordiam tuam venire licebit, non enim delectaris in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum factu, post lachrimationem & fletum exultationem infundis. Sit nomen tuum Deus Israel benedictum in secula. Quarto cur, in humiliationem, quod David psal. 119. alterius extendit, Bonum est mihi Domine quod humiliasti me, ut discerem justificationes tuas. Iustificationes autem varia & necessaria, ut ad agnitionem nostri deducamur, inq̄ poenitentia reconciliationem cum Deo ineamus & vitam pravam & peccata multiplicia: Deum dominum rerum timere discamus, eumq̄ in necessitate invocare, ut is propitius bono det, mala advertat, liberet in adversitatibus, saluet in morte; fidei exercitia habeamus, & patientia probetur in mora, quin suspirium vita aeterna in nobis probe defecatis excitetur, nosq̄ ad omne bonum preparati simus. Gradatio pulchra Rom. 5. Gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero

spem.

spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Instructio 2. Pet. 1. Vos curam omnem subinferentes ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hac enim si vobiscum assint & superent, non vacuos nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione. Hinc elogium in signe psal. 34. Multa sunt tribulationes iustorum, & ex his omnibus liberat Dominus. Et 1 Sam. 2. Dominus mortificat & vivificat, ducit ad inferos & reducit. Cantio finalis Rom. 8. Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti.

II. Ingressus juxta circumstantias, quarum

1. Quid.

1. *Quid*, Venit itinere peregrinationis confecto,
2. *Quis*, Noemis cum Ruth Moabitide nuru sua,
3. *Vnde*, De terra peregrinationis suae,
4. *Quo*, Ac reversa est in Bethlehem,
5. *Quando*, Cum primum hordea metebantur.

Notetur,

1. *Adventus noster in peregrinatione vita hujus arumosa per mortem in Bethlehem locum quietis, ubi fruitro panis celestis in gaudio sempiterno & gloria ineffabili. Beatus igitur qui manducabit panem in regno Dei, inquit scriba ad Christum Luc. 14: & Christus ipse Luc. 22. Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat super thronos judicantes duodecim tribus Israel. Is autem adventus est omnium membrorum Ecclesiae, tum Iudaeorum in Noemi, tum gentium in Ruth:*

mori

mors enim in omnes pertransijt, quia omnes peccaverunt Rom. 5. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius justiciam in omnes homines in justificationem vita. Et ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia, ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per justiciam in vitam aeternam per Jesum Christum dominum nostrum. Consolatio dulcissima hujus adventus 1. Ioh. 3. Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicut est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Copulatio amica Christi & piorum Apoc. 3. Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum & cenabo cum illo & ipse mecum, Deus erit omnia in omnibus 1. Cor. 15. Colof. 3.

2. *Peregrinatio in Bethlehem de tribus monet, quorum primum doctrina in Noe-*

G

in Noe-

in Noemi, Deum omni tempore pascentem Ecclesiam suam in membris veris, ut Noemi Iudaea, & alienigenis sese aggregantibus ad cœtum piorum ut Ruth Moabitica. Promissio Esa. 49. Reges erunt trituratores tui & reginæ nutrices tua: experimentum Esa. 37. Iunior fui & senex & nunquam vidi justum derelictum, cui semen ejus quærens panem. Nutrit Israel in deserto, servat in captivitate: pascentem Eliam per corvos, angelum, & viduam Sareptanam, aliquot millia hominum per filium in panibus non multis & piscibus paucis: sustentat nos tempore famis, & mirabiliter ducit præter omnem spem expectationem etiam ingratos: Solem oriri facit super bonos & malos, pluit super justos & injustos Matt. 5. Secundum consolatio in Davide Bethlehemitico, cui promissio de Messia facta, Deum verum etiam suo cœu Manna cœlesti nos satiat ad plenum & satietatem, quemadmodum David psal. 23. per totum, & Moses Deum 8. ad Israel, Dedit tibi cibum Manna quod ignorabas tu & patres tui, ut ostendat

deret tibi, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod progreditur de ore Domini. Ut autem verbum Dei panis vite, quo sustentamur in anxietate nostra psal. 119. de quo & Matt. 15. Non est bonum sumere panem filiorum & obijcere canibus: ita ad se transfert Christus Ioh. 6. Ego sum panis vite, patres vestri manducaverunt manna in deserto & mortui sunt, hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi, si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis quem ego dabo caro mea est, pro mundi vita. Amen Amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem filij hominis & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die. Hinc Petrus paulo post, Domine ad quem credimus & cognovimus, quod tu es Christus filius Dei. Quare gratus sit hic panis &

nis & omni veneratione exosculetur, ne in fastidio fames ejus nobis obveniat Amos 8. Tertium allegoria tacita in ingressu Noemis in Bethlehem, qui respectus singularis ad πολιτευμα nostrum in caelis, unde etiam Salvatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostra, configuratum corpori claritatis sua, secundum operationem virtutis sua, qua etiam potest sibi subicere omnia. Et colos. 3. si con-surrexistis cum Christo, qua sursum sunt quarite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, qua sursum sunt sapite, non qua sursum per terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Sequitur adhortatio, mortificatione ergo membra vestra, qua sunt super terram, fornicationem & immundiciam, libidinem, concupiscentiam malam, avaritiam, qua est simulacrorum servitus, propter qua venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus ambulastis aliquando

cum viveretis in illis. 3. Annotatio temporis in metatione hordei, qua de providentia Dei monet, bonitatem terra sancta commendat, & aditus ad historiam sequentem est commodus.

CAPUT SE- CVNDVM.

Summa, antecedit de-scriptio Boæ, inseritur spicilegium Ruthe, con-sequitur relatio mutua socrus & nurus. Ac minutias minutiarum, ut Arithmetice loquamur, in re familiari describens S. Sanctus, mire Oeconomiam in omnibus partibus suis ut ordinationem Dei commendare videtur, ut & in libro Geneseos ac Tobie.

I.

DESCRIPTIO

BOÆ.

Absolvitur hac ut πρόλογος in genere demonstrativo secundum locos personarum, quorum

I. Cognatio, Erat autem viro Elimelech consanguineus,

II. Fortuna, Homo potens & magnarum opum,

III. Nomen, quod Boas, rebusus & virtuosus, Weidlich ut Lutherus reddidit. Notetur

I. Continuatio genealogiæ Christi in cognatione Iudæorum in Elimelecho consanguineo Boæ, & associatione gentium in Rutha de gente Moabitica, ut vera sit benedictio Noæ Gen. 9. Dilatet Deus prophet & habet in tabernaculis Sem, & Jacobi Gen. 49. Silo erit expectatio gentium: verum sit etiam exhortatorium Davidis psal. 117. Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi, quoniam confirmata est super nos misericordia

cordia ejus & veritas Domini manet in æternum. Hinc Christus datus in fœdus populi & in lucem gentium Esa. 42. in lumen ad revelationem gentium & gloriam plebis sue Israel Luc. 2. Et erit omnis, qui invocaverit nomen domini salvus erit, quia in monte Sion & in Ierusalem erit salvatio sicut dixit Dominus, & in residuis quos Dominus vocaverit concludit Ioaël propheta cap. 2. Pane cœlesti dulci in promissionibus Dei large fruitur Boas, cibaturq; ex adipe frumeti cum populo Dei, de petra saturatur psal. 68. Ruth. 1. micis eiusdem panis Ruth contenta est ad informationem Noemis, & ut catella sub mensa Domini Israelis querit sollicitè vescitur de illis delicate ad ductum S. Sancti, se ad familiam Boæ adjungit Boæq; sermone amicosè se solatur ac recreat Matt. 15. Ruth. 2. An igitur Iudæorum Deus tantum? nonne & gentium? quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcissionem ex fide & preputium per fidem Rom. 3. Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in

omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo Eph. 1. Nobis solatio sit huius coniunctio, ut nos gentes cum populo Deum patrem in filio suo agnoscamus, inq̄ unum fœdus ad idem jus hereditatis aeterna coeamus ac saluemur Ephe. 2.

2. Exemplum infigne ἐπίδειξις secundum locos personarum, quorum clares tres censentur, ut bona ponderentur animi, corporis & fortuna. Ad animi bona nomen refertur ab initio impositum, idemq̄ admonitio vel fœderis Dei in circumcissione ac baptismo, vel virtutum singularium, quibus adsuescere multum ut quis sit Simon auditor verbi, Andreas effectus dictorum constans, Christophorus Christum ferens in puritate cordis, sub cruce varia, etiam tempore persecutionis. Refertur & amicitia, sive in consanguinitate propinquorum, ut in Elimelecho & Boaz: sive in affinitate peregrinorum, ut in letrone & Mose: sive in conjunctione quorumvis, modo ductu & inclinatione nature prestantioris, ut in Ionatha & Davide. Ad corporis bona valetudinis refer-

refertur in prestantia forma, robore membrorum & vigore complexionis, ut in Iosepho pulcro facie & decore aspectu Gen. 39: In Davide, qui ruffus, pulcher aspectu, decoraq̄ facie 1. Sam. 16: in Daniele & socijs eius, quorum vultus meliores & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio Dan. 1: in Iohanne Baptista, qui puer crescit, corroboratur Spiritu, estq̄ in deserto usq̄ in diem ostensionis sue ad Israel Luc. 1. Ad fortunæ bona referuntur opes & divitiæ in mobilibus & immobilibus omnis generis, ut de Abrahamo Eliezer servus refert Gen. 24. Dominus benedixit domino meo valde, & magnificatus est, & dedit ei oves & boves, argentum & aurum, servos & ancillas, camelos & asinos. Accedit bonum naturæ, Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute, deditq̄ illi omnia quæ habuerat. De se Iacob Gen. 32. In baculo meo transivi Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior. De Boaz textus clarè testatur, & in nomine animi, corporisq̄ bona nomen &

omen habent, ut robustus describatur in corpore, & virtuosus in animo, weidlich vnd redlich: assignatur ei & potentia in dignitate magistratum gerendo in populo Dei, & in iudicio que juris sunt administrando strenue, ut ejus indicatio paulo post, scit omnis populus, qui habet in porta portas urbis mee: specimen cap. 4. in historia Rutha: adyiciuntur etiam divitiarum opibus magnis, ut sit dives agri, messe ferrens, omniumq; rerum abundans. Simili modo describitur lob cap. 1. Vir erat in terra Vs nomine lob, & erat vir ille simplex & rectus ac timens Deum, & recedens a malo. Natiq; sunt ei septem filij & tres filia. Et fuit possessio ejus septem millia ovium & tria millia camelorum, quingenta quoq; iuga boum & quingenta asina, & familia multa nimis. Eratq; vir ille magnus inter omnes orientales. Commendatio insignis viri boni psal. 112. conjugis pia psal. 128. uxoris nobilioris prov. 31. Nomina pia sint, in librum vite manu Dei consignanda: bonis ac donis Dei cumulate ditati recte ijs utamur & fruamur cum gratia

gratiarum actione ad Deum, in commodo proximi, nostri ac nostrorum, favorem Dei conciliemus, benevolentiam aliorum & conscientie bonae testimonium in diem iudicij extremi nobis comparemus ut est 1. Tim. 1.

3. Mentio potentiae & magnarum opum de praesidijs & subsidijs monet, quibus res humana in vita communi tam publice in foro, quam privatim in domo promoventur, sustentantur & ornantur, adeoq; nervi sunt rerum gerendarum atq; administrandarum. Vnde Aristoteles secundum censum magistratum eligi vult, in domo opes requirit, divitias ad ornatum refert. Vnde Abrahamum prophetam describit Moses, magnificum ac divitem predicat servus: de Isaac Gen. 26. scriptura ait, Benedixit ei Deus, & locupletatus est homo, & ibat proficiens atq; succrescens, donec magnus vehementer effectus est, habuitq; possessiones ovium, & armentorum & familiae plurimum. De potentia iudicum in terra sancta, iure regio & apparatus Salomonis historia sacra videatur

tur testis locuples. Et vox Dei illustris
 Reg 3. Dedi tibi cor sapiens & intelligens
 in tantum ut nullus ante te similis tui fu-
 rit. nec post te surrecturus sit. Sed & hac quo-
 nō postulasti dedi tibi, divitias scilicet
 gloriam, ut nemo fuerit similis tibi in re-
 gibus cunctis in retro diebus. Beatus igi-
 tur vir qui timet Dominum, in mandato
 ejus volet nimis. potens in terra erit semen
 ejus, generatio rectorum benedicetur
 gloria & divitia in domo ejus & justitia
 ejus manet in seculum seculi. Exortum est
 in tenebris lumen rectis, misericors & mi-
 serator & justus. Iucundus homo qui mi-
 seretur & commodat, disponet sermones
 suos in iudicio, quia in aeternum non com-
 movebitur. psal. 112. Quare origo bona in
 Deo, ut prov. 10. Benedictio Domini facit
 divites: possessio bona in usu legitimo. Sa-
 ra. 13. Bona est substantia, cui non est peccatum
 in conscientia, & nequissima paupertas
 in ore impij. Divitia si affluentia
 nolite apponere cor psal. 62: quarite pri-
 mum regnum Dei & justiciam ejus, &
 hac omnia adjicientur vobis Matt. 6. Et
 spectat

spectat & adhortatio Pauli 1. Tim. 6. Di-
 vitibus hujus seculi praecepe, non sublime
 sapere, neq. sperare in incerto divitiarum,
 sed in Deo vivo, qui praestat nobis omnia
 abunde ad fruendum: bene agere, divites
 fieri in bonis operibus: facile tribuere,
 communicare, thesaurizare sibi fundamē-
 tum bonum in futurum ut apprehendant
 bonam vitam.

II.

SPICILEGIUM
RUTHÆ.

DE spicilegio ut *περίσσει* primò
 mandatum Dei in bonum extra vin-
 demiam & messem Deut. 23. Ingressus vi-
 nea proximi tui comede uvas quantum tibi
 placuerit, foras autē ne efferas tecū: si in-
 traveris segetem amici tui, franges spicas
 & manu conteres, falce autem non metes.
 Intra messem & vindemiam Levit. 19.
 Cum messueris segetes terra tua, nec re-
 manentes spicas colliges, neq. in vinea tua
 racemos & grana decidentia, & congre-
 gabis, sed pauperibus & peregrinis car-
 penda

penda dimittes, Ego Dominus Deus tuus. Repetitio universalis etiam in olivis habetur Deut. 24. Quando messueris agerem in agro tuo, & oblitus manipulos reliqueris, non reverteris ut tollas illum, sed advenam & pupillum & viduam conferre poteris, ut benedicat tibi Dominus. Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Si fruges collegeris olivarum, quicquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas, sed relinques advena, pupillum & vidua. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed dedit in usus advena, pupilli ac vidua. Memento quod & tu servieris in Aegypto, & idcirco precipio tibi ut facias hanc rem. Huc annus primus & tertius decimarum Deut. 14. septimus remissionis Deut. 15. Exod. 23. Levit. 25. ut & quinquagesimus ibid. Secundò exemplum vellicationis in discipulis ob famem quos ex lege Dei Deut. 23. & exemplo Davidis 1. Sam. 21. ac sacerdotum in templo defendit Christus contra phariseos Matt. 12. tum collectionis in Rutha ob egestatem

egestatem, quam Noemis socrus concedit, Boas Bethlehemita ad indicationem pueri probat, ac munera in liberaliorem sustentationem addit. Tertio causa, qua partim testimonium providentiae divinae in prospiciendo & sustentando pios multos, pauperes quosq; Ecclesiam hinc dispersam, etiam tempore famis psal. 34. & exemplo Elias fugiens, quem Deus per corvos panem & carnes, mane & vespere deserentes ac aqua de torrente cibabat ac potabat: per viduam Sareptanam in pugillo farinae in hydria & paululo olei in lechito non deficiente alit 1. Reg. 17. per angelum in pane subcinericio & vase aqua 1. Reg. 19. Exemplo populus in deserto, quem Christus bis ad saturitatem pascit, modo 4000. hominum quinque panibus & duobus piscibus, duodecim fragmentorum cophinis remanentibus Ioh. 6. modo 5000. hominum septem panibus & paucis pisciculis, septem sportis fragmentorum superfluis Mar. 8. Exemplo Israel sexies centena millia virorum, quem in deserto Deus per Manan & coturnices caelitus pascit, aqua de petra

petra durissima potat mirabiliter, vestibus non discisis & calceis non attritis, oculis non caligantibus & dentibus non molentibus ut Moses testatur in se Deut. 29 & 30. Partim exercitium pietatis Christianitatis in egeris confugiendi ad Deum per poenitentiam ob inopiam & implorandi operem ejus in defectu multiplici, quem ad modum David psal. 34. Iste pauper clamavit & Dominus exaudivit eum, & eum omnibus tribulationibus ejus salvavit. Et 37. inhabitabit terram & pascat in divitijs ejus, delectare Domino & dabit tibi petitiones cordis tui, subditus est Domino & ora eum. Melius est modicum iusti super divitijs peccatorum multas non confundentur (immaculati) in tempore malo & in diebus famis saturabuntur. Junior fui, etenim senui & non vidi justum derelictum aut semen ejus quare panem. Tum in divitijs de penu sua bona Dei in elemosyna larga de promittentibus & liberalitatem erga pauperes exercitibus, ut Salomon Prov. 3. monet, Bibulam quam de cisterna tua & fluentia putei tui

Der

Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide. Esaias cap. 58. frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in domum tuam: cum videris nudum operi eum & carnem tuam ne despexeris. Christus Luc. 6. Date & dabitur vobis. Paulus Gal. 6. Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Qua autem bona darentur à Deo Psalmus 41. explicat, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo liberabit eum Dominus. Dominus conservet eum & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum ejus. Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus, univsum stratum ejus versasti in infirmitate ejus. Exercitium autem liberalitatis in sacris elemosyna larga, & juxta mandatum Dei Exod. 23. Non apparebis vacuus coram Domino: persolutio primitiarum ac decimarum, quarum portio quidem prior ad Deum pertinet in gratitudine animi, posterior vero ad ministerium ut legitimum

H

quid

quiddam in sustentationem Levit. 8, templum ut sarta tecta domus Dei reficiantur 2. Reg. 12, ad pauperes tanquam victualia viduarum & pupillorum Macc. 3: vota arbitraria ad cultum vinum in edificijs sacris reparandis, ut centurione refertur Luc. 7, inq. ministrorum ecclesia ac schola cura, ut vel ipsi cantur ut de eo beneficio Obadias aulicus Achabi Elie memorat 1. Reg. 14, vel stipendia augeantur docentium, ut de mulieribus Lucas cap. 8, scribit quod Christo ministrarint de substantia illarum Male audit Nabal 1. Sam. 25, qui Davidem exulem inanem dimittit: dives epulo Luc. 16, qui Lazaro mendico & ulceroso ne micas quidem concedit, ut canes magis misericordes predicentur ulcera lumbis gentes pauperis decumbentis: Diotrophus sive Corinthiacus sive Babylonicus stre sentiens & loquens de pijs, nec eos recipiens in hospitium suum, ut dignus reprehensione gravi 3. Iohan. Laudibus suis ornatur Abraham, qui tres convivio hospitio excipit & liberaliter tractat Gen. 18

Gen. 18: Loth, qui duos angelos Gen. 19: Abigail, qua Davidi prospicit 1. Sam. 25: Barzillais Galaadites, qui abunde profert necessaria omnis generis 2. Sam. 18: Vidua Sareptana ob Eliam 1. Reg. 12, mulier magna in Sunem propter Eliseum 2. Reg. 4: Simon coriarius in Ioppen ob Petrum Actor. 10, Philippenses metallici optimi ob Paulum cap. 4, Constantinus & Theodosius ob patrocinium ecclesie praestitutum, domus Saxonica ob constantiam in doctrina vera asserenda & ecclesie redditibus pro ministris augendis. Iustus et pius homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in iudicio, quia in aeternum non commovebitur: in memoria aeterna erit justus, ab auditione mala non timebit, paratum cor ejus sperare in Domino, confirmatum est cor ejus, non commovebitur donec despiciat inimicos suos: dispersit, dedit pauperibus, iusticia ejus manet in seculum seculi, cornu ejus exaltabitur in gloria Ps. 112. Partim mysterium desiderij in pane caelesti appetendo, quo Moses Deut. 8. Non in solo pane vi-

vit homo, sed in omni verbo quod de
 Dei procedit. Et Christus Ioh. 6, Ego sum
 panis ille vita, qui in me credit, vivet
 eternum. Copia autem huius panis con-
 tigit Israelitis, quæ admodum Ps. 147. pro-
 dicat, Annunciat verbum suum Iacob, et
 stitias & iudicia sua Israel. Non solum
 taliter omni nationi, & iudicia sua
 manifestavit eis. Micæ autem tantum
 venire gentibus circumjacentibus aut
 longe advenientibus, quæ admodum Gen.
 laphet habitabit in tabernaculis Sem.
 49. Silo erit expectatio gentium, Hag.
 Desideratus cunctis gentibus, Esa. 53.
 asperget gentes multas, super ipsum con-
 nebunt reges os suum. Duo onera ter-
 sancta expetit Naaman Syrus 2. Reg.
 micas panis de mensa filiorum poscit mi-
 lier Cananea Matt. 15. De obedientia
 perfecta gloriatur filius senior Luc. 15.
 victu pleno in saturitate panis in domo
 paterna fruitur invidus erga fratrem
 minorem & ingratus erga patrem: mo-
 nor mundo conformis factus & ne quisquam
 lias quidem habens, at se agnoscens, m-

cenarijs coaquari vult, modo ex parte in
 domo paterna hereat & gratia divina
 particeps sit, ut verè canat Moses Deut.
 32. Laudate gentes populum ejus, & Pau-
 lus Rom. 15. Latamini gentes cum plebe
 ejus, sic etiam Deus non Iudeorum tan-
 tum, sed & gentium Deus est. Sed ad tex-
 tum redeat expositio, in quo indicatur.

1. ΑΦορη, & ordine suo.

1. Petitiō, Dixit Ruth Moabitis ad
 socrum suam, si jubes vadam in a-
 gram & colligam spicas, qua fugerint
 manus metentium,

2. Cautio, ubicunq; clementis in
 me patrisfamilias reperero gra-
 tiam, Mittonis alicujus non Demea.

3. Concessio, Cui illa respondit,
 vade filia mea. Abijt itaque &
 colligebat spicas post terga meten-
 tium.

1. in Rutha pietas honorandi Notetur.
 parentes & omnes eos qui loco pa-
 rentum sunt, cuius preceptum expref-
 sum Exod. 20. Honora patrem tuum &
 matrem tuam, ut sis longævus super ter-

ram, quam Dominus Deus tibi dabit. *Ius repetitio Sira. 3. Iudicium patris dicitur filij, & sic facite ut salvi sitis. Deus honoravit patrem in filiis, & iudicium matris exquirens firmavit in filios. Qui timet Dominum honorat parentes, & quasi Dominis serviet his, qui se genuerunt in opere & sermone & omni patientia.* Adhortatio singularis Tob. 10. & apprehendentes parentes filiam suam osculati sunt eam & dimiserunt ire, morentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum & scripturam irreprehensibilem exhibere. Exemplum in Semo & Iapheto erga Noam Gen. 9. in Iosepho erga Iacobum Gen. 37. in Ruth erga Noemin. cap. 2, in Christo erga parentes Luc. 2. Honorandi etiam sunt liberi suo modo, de quo Siracides cap. 7. *Fili tibi sunt, erudi illos & curva eos à peccata eorum: filia tibi sunt, serva corpora illarum & non ostendas hilarem faciem tuam illas. Trade filiam, & grande opus faciet tuis, & homini sensato da illam. Mulier est tibi secundum animam tuam, non propter*

facias illam, & odibili non credas te in toto corde tuo. Et 16. Ne jucunderis in filiis impijs si multiplicentur, nec oblecteris super ipsos si non est timor Dei illis, non credas vite illorum & ne respexeris in labore eorum. Melior est enim unus timens Deum quam mille filij impij, & utile est mori sine filijs quam relinquere filios impios: Ab uno sensato inhabitabitur patria, & à tribus impijs deseretur. Exemplum in patriarchis benedictibus liberis suis, inprimis in Iacobo Gen. 49. in Mose Deut. 33. in Noemi erga Rutham, quam filiam vocat in amore, nurum agnoscit in propinquitate, officiosa benedicit Ruth. 2, in socru Petri domum Petri & Andrea procurando, Christum excipiendo, & discipulis ejus ministrando Matth. 8. Mar. 1.

2. In patrefamilias distinctio dominorum in clementes seu bonos, quos in eminentia omni honore dignos iudicat Paulus 1. Tim. 2: & in difficiles seu malos, de quibus Sira. cap. 7. *Non sis leo in domo tua.* Instructio

diligens 1. Pet. 2. Servi subditi estote
 omni timore Dominis, non tantum bonis
 & modestis, sed etiam σκολιοῖς πικρῶν
 wunderlichen. Hæc est enim gratia
 propter Dei conscientiam sustinet quis
 stitias patiens injuste. Et Colos. 3. &
 servi obedite per omnia dominis carnis
 bus, non ad oculum servientes quasi hominibus
 nibus servientes, sed in simplicitate cordis
 timentes Dominum. Domini quod justum
 est & æquum servis præstate, scientes quod
 niam & vos dominum habetis in caelo. Quis
 autem commoda vox senis apud Comiti-
 Non habeo omnia pro jure agere: ita
 hortatio gravis Sira. 7. Noli esse pusillitas
 nimis in animo tuo, humilia valde spiritum
 tum tuum, quoniam carnis vindicta in
 py, ignis & vermis. Servus sensatus
 tibi dilectus quasi anima tua, non desinas
 des illum libertate, neq; inopem derelin-
 quas illum. Durus nimis Laban in le-
 cobum, lenis satis Naaman in servos
 patrem appellant: duri cordis Nabal,
 mis abigail. Ut igitur modestia & sub-
 tatio inferiorum commendatur, ita com-

tas & affabilitas superiorum laudatur;
 verum & illud Catonis, cede majori,
 parce minori.

3. In Noëmi thema ἀμφίβολον, omnes
 socrus oderunt nurus. In thesi ver-
 satur Sostrata mulier in Hecyra Teren-
 tij actū 2, scena 3.

Sed non facile est expurgatu, ita ani-
 mum induxerunt, socrus
 Omnes esse iniquas. In thesi & hy-
 pothesi occupatus Laches senex Actū 2,
 scena 1, qui Sostratam uxorem socrum
 Philumena graviter incusat

Proh Deum atq; hominum fidem, quod
 hoc genus est? qua hac conjuratio?
 Vt omnes mulieres eadem æque stude-
 ant, nolintq; omnia,
 Neque declinatam quicquam ab alia-
 rum ingenio ullam reperias.
 Itaque adeo uno omnes animo socrus
 oderunt nurus.

Viris esse adversas æque studium est,
 similis pertinacia est.
 In eodem omnes mihi videntur ludo
 doctæ ad maliciam,

Et ei ludo, si nullus est, magistram hanc esse satis certo scio.

In antithesi ad nurus accommodat Melchias propheta cap. 7. Ab ea qua dormis in sinu tuo custodi claustra oris tui, qui filius contumeliam facit patri suo, & filius confurgit aduersus matrem suam, nurus aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Et in causa evangelij se facturum esse Christus faretur Matth. 10, quemadmodum utrobique, Luc. 12, Erunt ex hoc quinque in domo una diuisi, tres in duos & duo in tres diuidentur, pater in filium & filius in patrem suum, mater in filiam & filia in matrem, socrus in nurum suam & nurus in socrum suam. Causa generalis est malicia in sexu femineo secundum Terentium, seductio eiusdem secundum Paulum 1. Tim. 2, persequitur odiose Siracides cap. 25. Specialis in socru amor erga filios Sira. 35, & metus à nuru minus commoda & frugifera in domo: in nuru reformatio socrus in minimo, adeoque imperium in nurum, ut iniqua reputentur socrus omnes secundum Terentium

Terentium loco supra citato. Totum hoc sublatum & sepulta omnis yuuauxgaleia in historia & Rutha & Noemis, mulier enim in silentio discat cum omni subiectione, neque dominetur in virum. Beatus, qui habitat cum muliere sensata Sirach. 25, Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata: omnis autem ponderatio non est digna continentis anima. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bona species in ornamentum domus eius. Despicit Hagar dominam suam Sarram Gen. 16, ob fructificationem sui, affligente eam Sara fugam in init in superbia: offenditur uxoribus Esau Rebecca ut alienigenis Gen. 26. Amice quidem viuunt inter se Lea & Rabel Sorores, uxores Jacobi, & tamen ob prolem invident Gen. 29. & 30. Morosa Zipora est uxor Mosis Exod. 4, impetuosa Penina in domo Elcana 1. Sam. 1, contra benigna ac patiens Anna mater Samuelis, ut & nurus Eli uxor Phinces socrum & virum suum plangers 1. Sam. 4. Arguit aliquid singulare adhortatio gravis

gravis Raguelis & uxoris ejus ad filios Saram Tob. 10, monendo honorare suos, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, seipsam inprehensibilem exhibere. De socero genero Levita liber judicum videatur cap. 19.

II. Εἰς αὐτὸν, & quidem

1. In agro, accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Boam, qui erat de cognatione Elimelechi.

2. In domino, Et ecce ipse veniebat de Bethlehem, ut inspicere primum marius.

Notetur.

1. Verbum accidit, quod in Graeco disertius exprimitur ἐπέπεσε ἑπιπέσει, manū incidit casu, & Lucas evangelistae verbo concinniore reddidit in historia sua evangelica ἐγένετο factum est singulari Dei providentia, omni fortuna caetero idolo gentium & omni casu in causa sua occulta exclusis. Et vidit certe Aristoteles princeps philosophorum de causis disserendo fortunam & casum coincidere

συμβεβηκός occulto modo, ad causas verò per se fortunam in εὐλόγοις & casum in ἀλόγοις esse referenda, ad Deum & naturam ministram Dei. Nos directe providentiam Dei intelligimus, qua omnia humana in inferioribus & divina in superioribus ac caelestibus gubernat, ut Paulus Actor. 17. in ipso vivimus, movemur & sumus, & Roman. 11. omnia ex ipso, per ipsum & in ipso, ipsi gloria in seculum.

2. Diductio ulterior partis prima de Bōa, qui supra consanguineus, hic de cognatione Elimelechi: supra homo potēs & magnarum opum, hic dominus agrum habens in tractu Bethlehemitico, quem ut inspiciat de Bethlehem egreditur tempore messis. Et bona ἀεθρομένηα animi & corporis virtus habens sat dotata in se, quæ admodū corporis commodis vita beata completur secundum Ciceronem 3. de Finibus, verum bonis ἀπο ἀεθρομένηοις fortuna & fortunarum circumdata sat ornata, ut Peripateticorum distinctio sonat. Unde Ovidius lib. 2. de Ponto,

Indice

Iudice te mercede caret, per seq, petenda est,

Externis virtus incomitata bonis. Et Claudianus in consulatum Manlij Theodori,

Ipsa quidem virtus precium sibi, solaciate

Fortuna securam nitet, nec fascibus ullis Erigitur, plausu de petit clarescere vulgi:

Nil opis externa cupiens, nil indigam laudis,

Divitijs animosa suis, immotaq, cunctis Casibus, ex alta mortalia despicit arce.

Hanc tamen invitam blande vestigam, & ultro

Ambit honor, docuit toties à rupe profectus

Lictor, & in medijs consul questus atratis.

3. Ordinatio operarum in re familiarum, ubi inspector primarius est paterfamilias, dominus domus: secundarius amantissimus, curator domus & questor. Post ministri reliqui in ordine quisque suo à pedibus,

pedibus, praefecti operarum, agricultura, etiam messis: tandem amici & vicini à latere inservientes pro modo suo, etiam pauperes, vidua & pupilli, expectantes si quid in stipem aliquam vel spicam saltem, in domo & agro, in convivijs & encanijs ipsis cedat liberaliter, si non secundum copiam largam, saltem secundum micam aliquam vultu amico dulcoratam. Dives in omnibus factus Abraham Eliezerem servum primarium sibi constituit in domo, cui omnia bona sua committit, quem & filij nomine ablegat in nuptias contrahendas Gen. 24: in expeditione contra hostes 318 vernas & servos adducit, victoriamq, obtinet Gen. 14. Reveretur eum Sara uxor eius primaria dominam vocans, ut Petrus meminit 1. ca. 3: dignatur conventu singulari Deus Gen. 18, & amicus Dei agnoscitur Iaco, 2. Magnificus rector domus suae est Isaac, agrum serit & centuplum metit Gen. 26, non sine ministerio servorum: spectabilis decanus est Iacob in turmis suis, uxores primarias secum ducens binas, ancillas duas.

duas, filios duodecim, filiam unam, milia
 stros innumeros propter pecora & arma
 ta, ut nihil supra, & ipse minor sit omnibus
 miserationibus Dei Gen. 32. Boas ami
 mi boni ut ex oratione ejus, corporis hu
 bilis ut 70, interpretes, etatis constantia
 ex cura domestica apparet, omnia bene
 constituta habet, & ipse domi ordinat
 omnia, amanuensis in agro messem proci
 rat, servi reliqui falcem ad imperata im
 mittunt, quid non? Latantur coram Boas
 sicut qui latantur in messe, sicut exultant
 victores spirituales per preces capta pre
 da, quando dividunt spolia in favore la
 go area divitis Esa. 9. Accedit participatio
 gaudij Noemis consanguinea in vota
 Ruth alienigena in spicilegia: adest Deus
 ipse in benedictione summa, ut qui pre
 mum in spiritualibus quarit regnum Dei
 & justiciam ejus, ei cetera omnia in cor
 poralibus adyiciantur, panis cotidianus
 uxor honesta, liberi boni: detur pax &
 tranquillitas, divitie, gloria & potentia
 Matth. 6. Psal. 112. De Raguele legatum
 Tob. 10, de centurione Matth. 8, de Cor
 nell

melio Act. 10: de Philemone domino & One
 simo servo ejus videatur epistola Pauli
 satis pathetica, & plena gravitatis spiri
 tualis.

111. *Ἐπιτάσις amica pro & contra.* In
 tervenit autem &c.

1. Salutatio, dixitq; messoribus,
 Dominus vobiscum. Qui respon
 derunt ei, Benedicat tibi Dominus.
 De salutatione, Symbolo fidei, amoris &
 officij debiti ad invicem, dictum aliàs se
 pe, quo lector amicus remittendus. Et cer
 te quò quis magis pius, Deum timens, re
 gem honorans, & proximo inservire cupi
 dus, eo pronior ad omnia munia hominis
 Christiani, & non qua sua sunt sed qua al
 terius quarit 1. Cor. 10. qua pacis sunt se
 ctatur & qua edificationis ad invicem cu
 stodit 2. Cor. 12. Præceptum Sira. 22,
 Amicum salutare non confundaris, Matt.
 10. Intrantes in domum salutate eam di
 centes, pax huic domui. Et si quidem fue
 rit domus illa digna, veniet pax vestra
 super eam: Si autem non fuerit digna,
 pax vestra revertetur ad vos. Similiter
 1. Cor. 16.

1. Cor. 16. & 1. Pet. 5. salutem in vicem
 osculo sancto. Exemplum in angelo
 Gabriel Luc. 1. ad Mariam virginem,
 Tobia seniore cap. 5. ad Raphaelem ang-
 lum: in Mose & Ietrone Exod. 18. salu-
 runt se mutuo verbis pacificis, in Nicomede
 & Iuda Maccabaeo 1. ca. 7. sed insidiose
 raperetur Iudas. Obviam 1. Sam. 13. Sa-
 Samueli progreditur ut salutet, Davi-
 salutem populum 1. Sam. 20. ex prae-
 diens: salutem Maria Elisabetham Luc.
 1. omnis populus Christum Mar. 9. Chri-
 stus discipulos Ioh. 20. Paulus omnes
 etos Rom. & 1. Cor. 16. Nuncios ablegat
 salutatione Abigail uxor Nabalis ad Da-
 videm exulem 1. Sam. 25. emittit To-
 loram filium ad regem Davidem ut salu-
 taret eum 2. Sam. 8. & ad salutandum
 lios regis descendunt fratres Ochoziah
 Reg. 10. Quod autem 2. Reg. 2. scribitur
 si occurrit tibi homo, non salutabis eum
 Luc. 10. neminem per viam salutabis
 non de officio pietatis in salutando intel-
 gendum est, sed de festinatione in via
 omni benevolentia intempesteria, per-
 genda

genda. Forma pia & elegans salutan-
 di hoc loco, Dominus vobiscum quae in
 expositione sua mystica sumpta videtur ex
 capite sexto Numerorum, Dominus bene-
 dicat tibi & custodiat te, Dominus illu-
 minet vultum suum super te & misere-
 tur tui, Dominus convertat faciem suam
 ad te & det tibi pacem. In usu ac fructu
 operis redemptionis explicat Christus Ioh.
 20. ad discipulos dicens, pax vobis: appli-
 cat angelus Luc. 1. ad Mariam, Ave Ma-
 ria, gratia plena, Dominus tecum, bene-
 dicta tu in mulieribus, ne timeas, inveni-
 sti n. gratiam apud Deum. Et hoc est
 quod servi Boaz respondet satis apposite, Be-
 nedicat tibi Dominus. A deo enim pendent
 omnia à Deo & omnia ei accepta ferenda
 sunt, quod in ipso vivimus, movemur &
 sumus, Act. 17. Bene igitur precemur alius
 ex animo Deo benedicente largiter nobis,
 & nos bene audiemus apud Deum & pro-
 ximum. Finis enim praecepti est charitas,
 de corde puro & conscientia bona, fideq;
 non ficta 1. Tim. 1. Et Ephe. 4. Omnis ser-
 mo malus ex ore vestro non procedat, sed
 si quis

si quis bonus ad edificationem fidei, ut de gratiam audientibus. Item Colos. 4. sermo vester semper per gratiam sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere. Tam enim pium est responso amico obviam ire quam in salutatione pia adire, ein gut Wort sol ein gut statt finden! Adeo usque verum est, quod Paulus Rom. 12. monet, Dilectio sine simulatione, odientes malum, adhaerentes bono: charitatem fraternitatis invicem diligentes, honore invicem praebientes; & si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.

2. Sciscitatio, Dixit Boas juveni qui messoribus praeerat, cujus est haec puella? mulier iuvenula. Cui respondit, in tribus, primò qua sit, Haec est Moabitis, quae venit cum Noemi de regione Moabitude: secundò quid ambierit. Et rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: tertio quomodo se gerat, Et de mane usque nunc stat in agro, & nec ad momentum quidem

dem domum reversa est, id est non culcitrosa vel ociosa est, ut Lutherus exponit.

1. In Boaz diligentia oeconomica Notetur: inspiciendi in omnia, tum res gerendas per unumquemque, tum personas in domo vel agro versantes. Opera enim licet recte distribuantur suo loco & tempore, infideliter tamen administrantur, ut recte Paulus de ministro ecclesiae & omni operario concludat 1. Corinth. 4. requiritur in dispensatore ut fidelis sit, non ad oculum serviendo, sed ex animo cum bona voluntate Ephe. 6. Immiscet se quoque saepe alieni parum frugis in labore, plus damni inferentes quam boni aliquid conferentes, non vocati, minus conducti, quibus animus est clam abripere, à latere defraudare, in universum incommodare, ut inspectione diligentiore opus sit maxime. Ordine censet vernas, & servos suos lustrat Abraham Gen. 14. in expeditionem bellicam educit contra hostes, victoriamque obtinet: fidem praestat summam Eliezer intra & extra domum ad Domini imperium

rium & mandatum Gen. 15. & 24. Inspicit omnia, inquit in omnia etiam fratres suos Ioseph, ordinat omnia etiam in frumento vendendo, agro iterum conferendo in regno Aegypti, ut nihil supra fides eius à rege commendetur Gen. 41, 42 & 47. De Boa nota tota eius historia cap. 1. in libro Ruth, diligenter inspicit opera messorum, sollicitus de Ruth, amice legitur, abunde procurat, solatur in spe legio. Ordinatio Davidis pulchra recensetur 2. Sam. 8. Regnavit David super omnem Israel, faciebat quoque iudicium & justiciam omni populo. Joab autem filius Zaruia erat super exercitum, porro Josaphat filius Achilud erat à commentarijs, & Sadoch filius Achitob & Achimelech filius Abiathar erant Sacerdotes, & Sarajas scriba, Boanajas autem filius Iojade super Crethi & Plethi, filij autem David Sacerdotes erant. Salomonis 1. Reg. 2. in malo avertendo & bono constituendo in omni regno suo, cap. 3. in sapientia petenda, cap. 4. in principibus succedendis, cap. 5. in

amicitijs ineundis, cap. 4. & 10. in disputationibus habendis, cap. 6. in templo Dei & cap. 7. in regia sua edificanda, cap. 8. in templo dedicando ac domo sua. Regimen bonum arguunt in domo Naamani Syri & militia praefecti, quod ancillula domina de Eliseo significare audeat, servi dominum patrem appellant 2. Reg. 5: in domo regij, quod servi domino obviant, & leta de filio nuntiant Iohan. 4: in domo centurionis, de quo ipse gloriatur, ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic vade & vadit, & alij veni & venit, & servo meo fac hoc & facit Matth. 8. Quin ordine omnia procedunt Iohan. 12, IESUS ante sex dies pascha venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit IESUS. Fecerunt autem ei cenam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pisticae preciosa, & unxit pedes IESU, & extersit pedes ejus capillis suis, & domus

impleta est ex odore unguenti. Regula bona Sirach. 42. Vbi manus multe sunt, claudere: & quodcumque trades, numera & appende: datum vero & acceptum omne describe. Quare non abs re est, quod tam diligenter Onesimum servum fugitivum & depilatore, at resipiscentem in vinculis Roma Philemoni Paulus commendat in epistola certa ad hunc perscripta. Imperium penes dominum, ut & inspectio propter dominium, subjectio & fides in promittitudine penes servos propter servitium & in hoc necessitatem sustentandi se. Ratum enim decretum divinum Prov. 22. Dives & pauper obviaverunt sibi, utriusque operator est Dominus. Imo melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quam dives in pravis itineribus.

2. In praefecto messorum prudentia, qui ad interrogata appositè respondet de persona, facto, & studio, per circumstantias precipuas, ut versus communis eadem complectitur,

Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

Quis,

Quis, Ruth in oculis Boa puella nubilis, in se mulier juvenula, nurus Noemis: quid, petitio in spicilegium liberum: ubi, in agro Boa Bethlehemita: quibus auxilijs, concessione Noemis socrus & permisso praefecti messorum: quando, à mane ad vesperam: quomodo, nec ad momentum quiescendo aut divertendo ab agro: cur, in collectionem sficarum & sustentationem aliquam sui & Noemis. Sententia insignis Salomonis Prov. 10. Labia justi considerant placita & erudiunt plurimos, qui moderatur labia sua prudentissimus est, argentum electum lingua justii. Et 16. Cor sapientis erudiet os ejus, & labijs ejus addet gratiam. Favus mellis composita verba, dulcedo anima sanitas osium. Item cap. 24, Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Et hac pro servo ac ministro quocumque: pro domino ibidem, prepara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea aedifices domum, das Geld genüsst / das Haus gestükt / Sciscitatio humana Isaac Gen. 22. Dixit Isaac patri suo, Pater

l 5

mi:

mi: at ille respondit, Quid vis fili? Et ce inquit, ignis & ligna, ubi est victimam holocausti? Dixit autem Abraham, Deus providebit sibi victimam holocausti tui. Collocutio amica at periculosa satis Iacobo Gen. 27, qui illatis cibis discedit ad Isaacum, Pater mi, at ille respondit, Audio, quis es tu fili mi? Dixitq; Iacob, ego sum primogenitus tuus Esau, sed tibi sicut precepisti mihi, surge, sede, & comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua. Rursumq; Isaac ad filium suum, quomodo inquit tam cito invenire potuisti fili mi? Qui respondit, voluntas DEI fuit ut cito occurreret mihi quod volebam. Dixitq; Isaac, accede huc ut tangam te fili mi, & probem utrum tu sis filius meus Esau an non. Accessit ille ad patrem, & palpato eo dixit Isaac, vox quidem vox Iacob est, sed manus manus sunt Esau. Benedicens ergo ait &c. Sic i. Sam. 1. affluavit Heli Annam temulentam, dixitq; ei, Usque quo ebria eris? Digerit paulisper vinum, quo mades. Respondit Anna

Anna, nequaquam Domine mi, Nam mulier infelix nimis ego Domine mi, vinumq; & omne quod inebriare potest non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. Ne reputes ancillam tuam sicut unam de filiabus Belial, quia ex multitudine doloris & maroris mei locuta sum in presens. Tunc Heli ait ei, Vade in pace, & DEVS Israel det tibi petitionem, quam rogasti eum. In forma confessionis res illustrior Matth. 26. in palatio Caipha, & in pratorio Pilati Iohan. 18. In altercatione mutua, dulci tamen & domino grata Martha Soror Lazari se declarat Iohan. 11. Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Sed & nunc scio, quia quacunque poposceris à DEO, dabit tibi DEVS. Dicit illi Iesus, Resurget frater tuus. Dicit ei Martha, scio, quia resurget in resurrectione, in novissimo die. Dicit ei IESVS, ego sum resurrectio & vita, qui credit in me etiamsi mortuus fuerit vivet, & omnis qui vidit & credit in me, non morietur in aeternum.

Credis

Credis hoc? Ait illi, utiq; Domine, et credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. Utique pia esse debet & commoda omnis interrogatio, ita magis pia & fructuosa omnis responsio, in adificationem non destructionem, 2. Cor. 10. & 13.

3. In Rutha exemplum primò modestiæ, non enim superbit ascita in populum Iudaorum per Noemin, gaudet Nobilitatis quod ad Deum Israelis transfertur, fruitur in fide promissionibus divinis, Mesiã venturo generis humani libertate, lumine ad revelationem gentium, gloriam plebis suæ Israel Luc. 2. Ad gentes enim salus Israelis etiam spectat, Esai. 45. 16. Ambulabunt gentes in lumine tuo, reges in splendore ortus tui. Vnde Paulus Rom. 15. ex Psalmis & Esaiã, Dico Christum Iesum ministrum fuisse circumcissionis propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones patrum: gentes autem super misericordia honorare Deum, scriptum est, propterea confitebor tibi in gentibus Domine, & nomini tuo cantabo.

Et iterum dicit, Latamini gentes cum plebe ejus. Et iterum, Laudate omnes gentes Dominum & magnificate eum omnes populi. Et rursus Esaias ait, Et erit radix Iesse, & qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. Et Christus Matt. 8. Dico vobis quod multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum. Item Ioel 2, omnis qui invocaverit nomen domini salvus erit, quia in monte Sion & in Ierusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, & in residuis quos Dominus vocaverit. Secundò humanitatis, non enim se in messores intrudit, sed amice honorificè, petit amice, sollicitat subiectissime, ut à tergo messorum colligat spicas remanentes vel excussas, ut Deut. 24. ordinatio Dei in mandato ad divites pro egenis, pauperibus, viduis & pupillis habet. Vetus enim verbum hoc quidem est, communia esse amicorū inter se omnia, quemadmodū Terentius in Adelphiis: verius & disertius Salomonis Prov. 14. Qui miseretur pauperis, beatus erit.

Et

Et 21. *facere misericordiam & iudicium magis placet Domino quam victima: sequitur iusticiam & misericordiam. Veniet vitam, iusticiam & gloriam. Etenim ubi vis obuiam in sacris, ut Paulus filio precipiat Tob. 4. Panem tuum esurientibus & egentibus comede, & vestimentis tuis nudos tege. Panem tuum & vinum tuum super sepulturam infidelium & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Quoniam eleemosyna morte liberat, & ipsa est qua purgat peccata, & facit invenire vitam Tob. 12. Tertio diligentiae in officio suscipio, à mane usque nunc, & in omni momentum vita praesentis, quemadmodum Gen. 3. In laboribus comedes de terra cunctis diebus vita tua, in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, qua sumtus es, quia pulvis es & in pulverem reverteris. Beati tamen qui timeant Dominum, qui ambulant in viis eius, labores manuum suarum manducabunt, benedicti erunt & bene eis erit Psal. 128. Inhabitabit in terra, inquit Psal. 37, & pascet in*

viis eius. Nec functio ulla tam vilis & contempta unquam, quin Deo grata & accepta sit, si fundamentum in verbo Dei habeat, & in fide facta ad obediendum Deo & inserviendum proximo cedat, etiam in virgulta minima vel stramine tollendo e medio ad domini imperatum, ut praclare Lutherus vir Dei in expositione praecipi quarti hinc inde. Exhortatio diligens Prov. 6. Vade ad formicam & piget, & considera vias eius & discite sapientiam. Qua cum non habeat ducem, neque praecptorem, neque principem, parat in aestate cibum sibi & congregat in messe quod comedat. Usquequo piger dormies? quando consurges e somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus tuas ut dormias, & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua, & egestas longe fugiet a te. Promissio Sap. 10. Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium divitias parat: qui congregat in messe filius sapiens est.

est, qui autem stertit astate filius confu-
sionis. Et 12, Qui operatur terram suam
satiabitur panibus, qui autem seclatur
eum stultissimus est. Noli diligere som-
nam, ne te egestas opprimat: aperi oculos
tuos, & saturare panibus. Sira. 31. In
omnibus operibus tuis esto velox, & nulla
infirmetas occurret tibi. Eccle. 5. Dulcius
est somnus operanti, si ve parum, si ve multum
comedat. Sira. 40. Vita sibi sufficiens
operarij condulcabitur, & in ea invenies
thesaurum. Exemplum in Adamo colente terram,
in Noe plantante vineam, in Abrahamo conferente hortum
in Isaaco arante agrum, in Acha studiose
agriculturae, in Eliseo sequente boves
arantes, in Amos pastore & moros vellicante,
in Petro & Andrea, Iacobo & Iohanne
piscatoribus, in Paulo tapetiario, in Iosepho
Christi nutritore & fabro lignarijs
alijsq; ad laborem natis, ut avis ad
volandum Job. 5.

3. Ordinatio Boe ad Ruth, primò in
exordiolo נא' ה' א', Audi filia, secundò
in expositione pro et contra, Ne vadas
in al-

in alterum agrum ad colligendum,
nec recedas ab hoc loco, sed junge-
re puellis meis, & ubi messuerint
sequere. Tertio in confirmatione ab
honesto, Mandavi enim pueris meis,
ut nemo molestus sit tibi. Quarto
in refutatione egestatis à commodo, sed
& si sitieris, vade ad sarcinulas &
bibe aquas, de quibus & pueri mei
bibunt. Quinto in conclusione καὶ πάλιν
Jos, Quæ cadens in faciem suam ad-
oravit super terram.

1. Artificium rhetoricum in oratione Noretur.
ornata pluries in sacris nobis à S. Sancto
commendatum. Partes ejus precipuas in
partitionibus suis oratorijs quatuor Cice-
ro prescribit, ut sit principium conve-
niens, insinuatione constans leni, duriore
rarò vel nunquam: narratio plana in
expositione dilucida, propositionem prin-
cipalem in se continens rei tractanda &
peragenda: fides in confirmationem
rei ad persuadendum auditoribus dire-
cta, secundum locos vel rerum vel perso-
narum, prout genus causa in statu suo po-
stulat:

stulat: peroratio in brevi repetitione totius causae cum probationibus & commotione animorum in affectibus gravioribus, qui τὰ ἐν Ἑρακλῆ. Libera relinquitur refutatio, quae vel narrationem antecedit, ut in apologia Iothami filij minimi Gideonis Iud. 9. postquam narratio de rege legitimo eligendo ut in fuga supprimitur: vel loco confirmationis ponitur pro re nata, ut in consilio Chuse Arachita contra Achitophelem 2. Sam. 17. ab animo Davidis infracto & robore militum ejus magno argumenta petens: vel post confirmationem sequitur, ut in oratione gravi Iosue & Calebi ad populum Israel Num. 14. à potentia Dei, à facilitate populi, à metu hostium. Exemplum valde insigne in cantico Mosis Deut. 32. in quo exordium petitur à verbi divini auctoritate, utilitate, efficacia, & dignitate. Narratio propositionem continet, Date magnificentiam Deo nostro, Confirmatio in fidem majorem sumitur ab honesto, in Deo justo & fideli; ab honesto erga populum acquisitum in peculium. passum

sum in deserto, doctum per legem, custoditum ut pupillam oculi, gubernatum ut pullum aquila, conservatum ad terram omnibus bonis & donis abundantem. Ab inutili, in culpa & poena omnimoda: ab æquo & bono in causa motiva, in culpa commissa & poena attracta, in ultione justa propter malum, & tamen in bonum mitigata. A majestate Dei, quod unus: ab opere, quod mortificet & vivificet, hostes suos pessundet. Peroratio statum principalem colligit in subiectione populi, & affectionibus vehementioribus concludit. Inseritur tamen objurgatio dura ob oscitantiam & contemptum, imo contumaciam & ἀσέβειαν à vero Deo, loco refutationis in circumstantiis qui, quid, & quomodo, non sine ultione divina. Simile exemplum in Iona cap. 2. cuius non tam precatio quam hyrrius constat exordio, ab exauditione: narratione miseria, & affectione sui: propositione, quod Dominus tandem opem tulerit: confirmatione ab honesto sive bonitate Dei summa, & ab utili precum efficacia: refuta-

futatione hypocritarum, in vano suo frustra Deo opposito? conclusione, predicationem laudis coram Deo & vocem confessionis coram ecclesia spondente.

2. Munificentia Boæ in Rutham, quam filiam vocat, ei de suo largitur, suis sociam adjungit, de edulio ac potu prospicit, & ne quis ei impedimento vel oneri sit procurat. Magnatum hæc est virtus erga inferiores & subditos maxime. De excellentia ejus alibi pluribus. Qui facit misericordiam, seneratur Domino: & qui prevalet, mandata servat. Propter mandatum assume pauperem, & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum. Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Pone thesaurum tuum in preceptis altissimi, & proderit tibi magis quam aurum: conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit, & postea resurget & retribuet illi retributionem unicuique, in caput il-

put illorum, inquit Siracides cap. 29. Prov. 3. Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. Noli prohibere benefacere eum qui potest, si vales & ipse benefac. Ne dicas amico tuo, vade & revertere, & cras tibi dabo, cum statim possis dare. Liberalis Abraham, hospitalis Loth, humanus Moses in letronem, munificus David in tribus Israel, captivos reducere jubet Elisæus, & aliquoties convivio excipitur Christus, à Lazaro præsertim in Bethania. Prædam dividit equaliter David 1. Sam. 30, panes 20 in viros centum Elisæus 2. Reg. 4: munificentia utitur Salomon in suos 1. Reg. 8, Ezechias 2. Para. 30, Iosias 2. Para. 35. Munifici inveniuntur Naaman Syrus 2. Reg. 5, Magi ab oriente Matth. 2, in ortu, mulieres comites Christi Luc. 8, in vita, Ioseph Arimathensis Matth. 28, in morte. Excipit in Ioppen Petrum Simon coriarius Act. 9, Maria mater Marci Act. 12, Paulum Ly-

dia purpurissa, & custos carceris Act. 16. Iohannem Cajus Senior 3. Ioh. Pascit Prophetas Obadias, patrocinetur Jeremia Ebedemelech: scholam edificat centurio, subsidia in are erogant Philippenses satis liberales erga Paulum & pios omnes. Hac munificentia magnates exuscitet, ut ecclesia nutritores sint, ministris in stipendijs liberaliter prospiciant Esa. 49: auditores verbi moneat, quod si in spiritualibus ditati sunt, in corporalibus juvent pastores suos egētes & algentes, 1. Cor. 9: pios omnes urgeat, ut alius in alium beneficium fr̄, operetur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei Gal. 6. Date & dabitur vobis, mensuram n. bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum Luc. 6. Similiter cap. 14. Cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos & cæcos, & beatus eris, quia non habet retribuere tibi, retribuetur autē tibi in resurrectione iustorum.

3. Gratitude in Rutha, more gentium in faciem cadente. Describitur eadem in Iacobo redeunte cum turmis suis Gen. 32

in Davide Ps 116, & in Samaritano sanato à Christo Luc. 17. Complectitur autem hac virtus duas alias in se, primò, veritatem, qua agnoscit vere bona & dona accepta, à Deo præsertim, ut in recensione Iacobi Gen 32, Tobia junioris c. 12, Simeonis Luc. 2, intercessorum Iudæorum pro centurione gentili, nec non Christi contra Simonem Pharisaum in aqua, osculo & oleo mulieris peccatricis Luc. 7. Et hac nostram egestatem arguit coram Deo, nosq; rubore suffundit in submissionem & reverentiam majorem erga Deum autorem omnis boni. Secundò, justiciam, qua de compensatione mutua cogitat & re ipsa rependere studet, quod si minus, animo saltem benedolo & verbis amicis, quemadmodum videre licet in Iacobo in cælum oculos tollente, in Rutha in terrā se prosternente, in Davide ad calicem salutaris ac invocatione provocante, in Maccabæis festa post victoriā divinitus impetratam instituentibus. In Christo Matt. 11. exultate in Apostolis glorificantibus quod & gentibus penitentiā dederit Deus ad vitā Act. 11, in Paulo per

K 4 omnes

omnes fere epistolas propter auditores suos in spiritualibus divites factos. Et hac iusticia qualiscunq, modo ex animo bono proficiatur, placet Deo unice, quod ipsi honos tribuatur Soli, sitq, benedictus in omnibus operibus ac beneficiis suis, ut Psal. 103. & 104, 145. & 147. Incusatio gravis Deut. 32, Generatio prava atque perversa, haccine reddis Domino popule stultie & insipiens? Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, fecit & creavit te. Exuscitatio diligens Psal. 117, Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi: quoniam confirmata est super nos misericordia eius & veritas Domini manet in eternum.

4. Subjectio Ruthæ, in interrogatione ipsius, Dixit ad eum, Vnde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem? In responsione Boaz, Cui ille respondit, tum in narratione, Nunciata sunt mihi omnia, quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui, & quod reliqueris parentes tuos,

tuos, & terram in qua nata es, & veneris ad populum quem antea nesciebas. Tum in voto, reddet tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti & sub cuius confugisti alas.

1. in Rutha modestia in subjectione, quod ad sexum fœmineum, De ea Gen. Notetur.
 2. Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi. Et 1. Tim. 2. Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus aut margaritis vel veste preciosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Mulier in silentio discat cum omni subiectione, docere non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Exemplum in divinis, in Maria virgine Luc. 1, Respexit humilitatem ancille sue, fecit mihi magna qui potens est & sanctum nomen eius: in humanis in Rutha hoc loco & Anna uxore Elcana 1. Sam. 1. Subiectionem requirit in Hagare Sara Gen. 16, prestat eandem

*eandem Sara erga Abrahamum maritum 1. Pet. 3, Abigail erga Davidem 1. Sam. 25, Maria Magdalena erga Christum Ioh. 20, mulieres reliqua Matth. 28, Fastus reprehenditur in vasthi conjugere regis Ahasveri Esther. 1, in Herodiade Mar. 6, Pulcre Paulus in instructione amica & exemplo accommodo Eph. 5, Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino, quemadmodum vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesia, ipse Salvator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Et de verecundia iuvenum Plautus quoque in *Afinaria*, Decet verecundum esse adolescentem. Et in *Bachidib*. Nā ego illum perisse duco, quo quidem perijt pudor. Unde Cicero in *partit. oratorij*, custos virtutum omnium, dedecus fugiens & laudem maximam consequens, verecundia est. Et *lib. 4. de repub.* Magnam habet viam disciplina verecundiæ.*

2. Modus regenerationis spiritualis & cōversionis ad Deum, primò, relinquere parentes suos, & terram patriam

patriam propter Christum & evangelium Mar. 8, etiam amicissimos postponere confessioni fidei, & quæ Dei sunt ac salutis aterna anteferre omnibus bonis huius mundi, veluti Ruth Noemi adherens verè credenti, Arasna hostiam & lignum commodans Davidi sacrificaturo Deo 2. Sam. 24, Naaman Syrus Deos suos relinquens & Leo vero Israelis se aggregans, ac duo onera terre sancta petens 2. Reg. 5: Magi ab oriente Matt. 2, Græci ab occidente Iohan. 12, Eunuchus à meridie Act. 8. Secundò venire ad populū Deo notum, hoc est, ad ecclesiam, coram mundo spretum & abjectum cæcum, adeoq; incognitū impijs, se aggregare & membrum vivum fieri in agnitione veri Dei & apprehensione promissionis de semine venturo, exhibito & applicatione ejusdem ad gentes quoque omni tempore, quemadmodum Iaphet habitat in tabernaculis Sem, se associat Abrahamo Abimelech, Iosepho Pharao, Davidi Arasna, eidem & filio eius Salomoni Hiram Tyrius, Elisæo Naaman, Bethuliesibus Achior Chaldaus Iudit. 5. & 6. aposto-

apostolis gentes undiq; dispersa 1. Pet. 1. multi in regno Antichristi luce evangelij exciti & ad gremium ecclesia vera in gemitu ac lacrimis accurrentes. Tertio confugere sub alas veri Dei, in firmitate fidei gratiam in evangelio oblatam accipere, beneficia Christi sibi in fiducia applicare, accedere ad thronum gratiae, & in nomine filij patrem caelestem per S. Sanctum invocare, ei gratias agere, viriliter agere, in novitate vita ambulare, esse constantem in confessione, patientem sub cruce, & spe certissima adire hereditatem aeternam, De hoc confugio Moses Deut. 32, circumduxit & docuit, & custodivit quasi pupillam oculi sui: sicut aquila provocans ad volandum pullos suos & super eos volitans, expandit alas suas & assumpsit eum & portavit in humeris suis. Dominus solus dux ejus fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Et David Psal. 17. sub umbra alarum tuarum protege me à facie inimicorum, qui afflixaerunt me. Locus insignis Malach. 4. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiae & sani-

sanitas sub pennis ejus. Hinc exultatio Davidis Psal. 18, Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus, adjutor meus & sperabo in eum. protector meus, & cornu salutis mea, & susceptor meus. Et 91. Qui habitat in adjutorio altissimi, in protectione Dei caeli commorabitur: dicet Domino susceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero: scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis ejus sperabis, scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis à timore nocturno. De hoc refugio Iacob Gen. 28. in voto, praedicat in Rutha Boas cap. 2, sibi applicat David Psal. 70. Deus in adjutorium meum intende, ad adjuvandum me festina, & Zach. 14 fugietis ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usq; ad proximum. In sententia contraria Christus Matt. 23, Ierusalem, Ierusalem, quae occidis Prophetas & lapidas eos qui ad te missi sunt, quos

ties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Optimum igitur querere Dominum dum inveniri potest, & invocare eum dum prope est: derelinquere viam suam impiam & cogitationes suas iniquas ac reverti ad Dominum, forsitan miserebitur nostri, & ad Deum nostrum quoniam multus est ad ignoscendum Esa. 55. Optimū relinquere parentes & omnia hujus mundi in discrimen ponere: venire & praecipitare faciem Dei in exultatione Psal. 95, verè poenitendo ac osculando filium, ecclesiam intrare in laudibus cum sanctis Dei, seq. abscondere sub alis Dei & ejus tutela se committere ut salus contingat hic & illic. Hac initia habens & his medijs insistens, verè regeneratus est per S. Sanctum, verè conversus ad Deum, & credens in Christum beatitudinis aeterna particeps fit Iohan. 3. & 6.

3. In Boa humanitas comprecando optima alijs & diligendo inimicum suū.

46

ut Rutham peregrinam & Moabiticam mulierem. Gradus execratio Deut. 23. Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in aeternum, quia noluerunt vobis occurrere cum pane & aqua in via, quando egressi estis ex Aegypto: & quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syria, ut malediceret tibi, & noluit Dominus Deus tuus audire Baalam, vertitq. maledictionem ejus in benedictionem tuam eo quod diligeret te. Non facies cum eis pacem, nec quaras eis bona cunctis diebus vitae tuae in sempiternum. Vera etiam vox Dei Exod. 20, Ego sum Dominus Deus tuus fortis Zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Sed sequitur mitigatio in respicientib. ibid. Et faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me & custodiunt praecepta mea. Vnde & limitatio in lege Deut. 24. Non morientur patres pro filijs, nec filij pro patribus, sed unusquisq. pro peccato suo,

suo,

ИЛИКОВА

suo, cuius exemplum etiam in politicis 2. Reg. 14, 2. Par. 25. Hinc expositio vera Christi Matt. 5, Ego dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filij patris vestri qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos & pluit super justos & injustos. Et hac ratione vere pius in Deum ac officiosus erga Rutham Boas agnoscitur, cuius vix simile exemplum, nisi in paucissimis, ut Iosepho amante & benefaciente fratribus suis proditoribus, Davide unctum Domini honorante Saulis hostem extremum, Christo orante pro crucifigentibus, Stephano deprecante culpam lapidantium, Paulo qui inter hostes suos distinguit 2. Tim. 4, Alexander ararius multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus secundum opera eius, quem & tu devota, valde enim restitit verbis nostris. In prima mea defensione nemo adfuit mihi, sed omnes me dereliquerunt, non illis imputetur. Vere conversi non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis

ratis peccato, sed exhibeamus nos Deo tanquam ex mortuis viventes, & membra nostra arma iusticia Deo. Peccatum enim nobis non dominabitur, non enim sub lege sumus sed sub gratia, Rom. 6. Spiritu Dei ducti Rom. 8. spiritu vivamus, spiritu ambulemus Gal. 6: deponamus secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria carnis in errore: renovemur autem spiritu mentis nostrae, & induamus novum hominem qui secundum Deum creatus est in iusticia & sanctitate veritatis, Eph. 4. Mortificemus membra nostra, quae super terram sunt, & induamus sicut electi Dei sancti & dilecti viscera misericordiae Dei, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem & donantes vobismet ipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit nobis, ita & nos. Super omnia haec charitatem habeamus quae est vinculum perfectionis & pax Christi exultet in cordibus nostris, in qua & vocati sumus in uno corpore & grati simus Col. 3.

L

De

De compensatione bonorum operum ac plena mercede dictum antea ex Luca cap. 6, pietas enim ad omnia utilis est, premia habens huius & futurae vitae 1. Tim. 4. Et ut hilarem datorem diligit Dominus 1. Cor. 9, ita magna remunerationis est Ebre. 10, in quam & Moses afflictus cum populo Dei respexit Ebre. 11. Bonum igitur facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes: & si non re ipsa saltem comprecatione amica, ut Boas erga Rutham.

5. Affectio in declaratione Rutha, quae ait, inveni gratiam apud oculos tuos Domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillae tuae, quae non sum similis unius puellarum tuarum. In suppressione Boas, Dixitque ad eam Boas, quando hora vescendi fuerit, veni huc & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto.

Notetur.

1. Pars prima gratitudinis, veritas agnoscens & recensens beneficia praestita, de qua & ante dictum est, & simile exem-

exemplum in Maria virgine Matre Domini Luc. 1, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Magnificat anima mea Dominum, & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo, quia respexit humilitatem ancilla sua. Confessio libera mentem gratam arguit, & Deum ad beneficia majora provocat, Nunquam enim mens humana tam avida est ad accipiendum, quam Deus ad dandum, Taulero teste. Idem & in Boa conspicitur, qui modeste beneficia sua supprimit, de aliis relatione continuat, ut Ruth puellis suis non tantum se adjungat, & de aqua gustet & sarcinulis, sed & caena fruatur comedendo panem & intingendo buccellam in acetum more gentis, ut in locis calidioribus.

2. Cæna frugalis veterum, qui parvo contenti fuere. Panem & vinum profert Sem Melchisedech rex in Sale, Sacerdos Dei altissimi Gen. 14: aquam spondet ad lavandum pedes, & buccellam panis ad confortandum cor Abraham Gen. 18: azyma coquit Loth Gen. 19. Grande convivium parat Abraham in die ablactationis Isaac: suis esculetis & haustu vini gaudet Isaac Gen. 27,

L 2

largior

De compensatione bonorum operum at
plena mercede dictum antea ex Luca cap.
6, pietas enim ad omnia utilis est, premia
habens hujus & futura vite 1. Tim. 4.
Et ut hilarem datorem diligit Dominus
1. Cor. 9, ita magna remunerationis est
Ebre. 10, in quam & Moses afflictus cum
populo Dei respexit Ebre. 11. Bonum igitur
facientes non deficiamus, tempore
enim suo metemus non deficientes: & si
non re ipsa saltem comprecatione amica,
ut Boas erga Rutham.

5. Affectio in declaratione Rutha,
quæ ait, inueni gratiam apud oculo-
s tuos Domine mi, qui consolatus es me,
& locutus es ad cor ancillæ tuæ,
quæ non sum similis unius puellarum
tuarum. In suppressione Boas,
Dixitq; ad eam Boas, quando hora
vescendi fuerit, veni huc & comede
panem, & intinge buccellam tuam
in aceto.

Notetur.

1. Pars prima gratitudinis, veritas ag-
noscens & recensens beneficia præ-
stita, de qua & ante dictum est, & simile
exem-

exemplum in Maria virgine Matre
Domini Luc. 1, Ecce ancilla Domini, fiat
mibi secundum verbum tuum. Magnifi-
cat anima mea Dominum, & exultavit spi-
ritus meus in Deo salutari meo, quia re-
spexit humilitatem ancilla sue. Confes-
sio libera mentem gratam arguit, & Deus
ad beneficia majora provocat, Nunquam
enim mens humana tam avida est ad
accipiendum, quam Deus ad dandum,
Taulero teste. Idem & in Boa conspicitur,
qui modestè beneficia sua suppressit, de al-
lis relatione continuat, ut Ruth puellis suis
non tantum se adjungat, & de aqua gustet
& sarcinulis, sed & cæna fruatur comeden-
do panem & intingendo buccellam in ace-
tum more gentis, ut in locis calidioribus.

2. Cæna frugalis veterum, qui parvo
contenti fuerunt. Panem & vinum profert
Sem Melchisedech, rex in Sale, Sacerdos
Dei altissimi Gen. 14: aquam spondet ad
lavandum pedes, & buccellam panis ad con-
fortandum cor Abraham Gen. 18: azyma co-
quit Loth Gen. 19. Grande convivium parat
Abraham, in die ablactationis Isaac: suis es-
culetis & haustu vini gaudet Isaac Gen. 27,

largior Moses ob convivas plures Ietrone
 focero eum accedente Exod. 18, inter con-
 vivas armum ponit ante Saulem Samuel
 videns 1. cap. 9, in conventu populi Da-
 vid collyridam panis & assaturam bubula
 carnis & similam frixam oleo distribuit
 2. Sam. 6. De festivitate celebri Salo-
 monis 1. Reg. 8, de convivio magno Ahas-
 veri regis Esth. 1. videatur: Christus Ser-
 vator è culina sua panem promit & pisci-
 culos paucos, discipuli de pisce asso & fa-
 do mellis apponunt Luc. 24, modico vino
 antea intermisso uti jubetur à Paulo Ti-
 motheus 1. cap. 5. Refectionis largioris me-
 minit liber 1, Sam. 30. Indenerunt vi-
 rum Aegyptium in agro & adduxerunt
 eum ad Davidem, dederuntq; ei panem
 ut comederet & biberet aquam, sed &
 fragmen masse caricarum, & duas liga-
 turas vuae passae. Qui cum comidisset, res-
 versus est spiritus ejus & refocillatus est:
 non enim comederat panem, neque biberat
 aquam tribus diebus & tribus noctibus.
 Intinctionis in vinum acre, quod adustum
 nobis est mace sumtum, mentionem facit
 Home.

Homerus Odys. 6, ubi Nauficaa Alci-
 noi regis filia Ulysses eo excipit, & ad po-
 tum invitat hospitem. De autore Deo
 & de delicijs hominum in donis Dei Da-
 vid Psal. 104. differit, Producis fœnum ju-
 mentis, & herbam servituti hominum, ut
 educas panem de terra, & vinum letificet
 cor hominis & panis cor hominis confir-
 met. Liberalitas hac hominem Chri-
 stianum decet, fidem ejus probat: omnemq;
 benevolentiam apud indigentes conciliat,
 & premia sua habet hic & illic 1. Tim. 4,
 & Eccle. 11. Mitte panem tuum super
 transeuntes aquas, quia post tempora mul-
 ta invenies illum, Da partes septem, nec
 non & octo, quia ignoras quid futurum sit
 mali super terram. Si repleta fuerint nu-
 bes, imbrem super terram effundent. Et
 Tob. 12. Bona est oratio cum jejunio &
 eleemosyna magis quàm thesauros auri
 recondere, quoniam eleemosyna à morte
 liberat, & ipsa est quae purgat peccata, &
 facit invenire vitam, hoc est, bona Dei
 & prosperitatem, sive benedictionem Dei
 in vita hac & remunerationem in altera.

non vitam eternam, ut malè in versione antiqua Papistæ, & ex his theologi argutuli Lovanientes diversam lectionem indicantes, ubi nulla est, & in Græco 70. interpretum legatur οἱ ποιῶντες ἐλεημοσύνας πληθύνονται ζωῆς, quod in fraudem lectoris imperiti notandum.

III. Completio superiorum, &

1. In Rutha, sedit itaque ad messorum latus & congeffit polenta in sibi, comeditq; & saturata est, & tulit reliquias. Atque inde surrexit ut spicas ex more colligeret.

2. In Boa, Præcepit autem Boas dicens pueris suis, etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibueritis eam, & de vestris quoque manipulis projicite de industria & remanere permittite, ut absque rubore colligat & colligentem nemo prohibeat. Satis diligenter omnia, & quæ hæcenus liberaliter concessa fuerunt, ea in opere strenuè peraguntur.

Notetur. 1. In Rutha studium cuiusq; faciendi officium suum, suo loco & tempore, in labore

labore præsertim rustico, veluti colendo agrum, serendo semen & metendo fruges: spicas etiam colligendo pro egenis, viduis & pupillis. Probè se accingit Ruth, & initio factò de mane colligendo cura victus ducitur, cibos parat de frugibus collectis, comedit & saturatur, reliquias tollit & opus inchoatum à meridie urget in vespèram. Simile studium in Iacobo, de quo gloriatur ad Labanum socerum Gen. 31, Viginti annis fui tecum, oves tuæ & capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi, nec captum à bestia ostendi tibi. Ecce damnum omne reddebam, quicquid furtim peribat à me exigebas: die noctuq; astu urgebar & gelu, fugiebatq; somnus ab oculis meis. Sicque per viginti annos in domo tua servivi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis. Immutasti quoq; mercedem meam decem vicibus. Nisi Deus patris mei Abraham & timor Isaac affuisset, forsitan modo nudum me dimisisses: afflictionem meam & laborem manuum mearum respexit Dominus & arguit te heri. Commen-

datur fides Eliezeris Syri servi Abrahami Gen. 15. & 24, falsarius deprahenditur Gihazi famulus Elisei Propheta 2. Reg. 5. Similiter Anna uxor Tobia in opere texturino occupata est, de q. eo maritum sustentat Tob. 2: Paulus predicando evangelium tapetiarius agit, & ne cuiquam oneri sit, de suo victitat Act. 18, quemadmodum de eo gloriatur 2. Thess. 3. Unde de labore Job. 5. Homo natus est ad laborem ut avis ad volandum, Et Sira. 7. Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo. De fructu Gen. 3. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, Psal. 37. Inhabita terram, & pascere in divitijs ejus: Et 128. Labores manuum tuarum manducabis, beatus es & bene tibi erit, Prov. 10. Manus fortium divitijs parat: benedictio Domini super caput justi, benedictio Domini divites facit, nec sociabitur eis afflictio. Et 12. Qui operatur terram suam satiabitur pambus. Carpitur pigritia in oscitantibus, cuius infestatio Prov. 6, Vade ad formicam & piger, & considera vias ejus & discerpientiam

ipientiam. Et 19. pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet; abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. Item 21. Desideria occidunt pigrum, noluerunt enim quicquam manus ejus operari: tota die concupiscit & desiderat, qui autem justus est, tribuet & non cessabit. Prov. 22. Dicit piger, leo est foris, in medio platearum occidendus sum, Et 24. per agrum hominis pigri transivi & per vineam viri stulti, & ecce totum repleverant urtica & operuerant vineam ejus spina & maceria lapidum destructa erat. Quod cum vidissem posui in corde meo & exemplo didici disciplinam, Usquequo piger dormies, usquequo de somno confurges? Parum inquam dormies, modicum dormitabis, paucillum manus conferes ut dormias & quiescas, & veniet tibi quasi cursor egestas tua & mendicitas quasi vir armatus. Carpitur & $\omega\lambda\epsilon\omicron\nu\epsilon\zeta\iota$ in avaris, cuius infestatio Prov. 10. Nil proderunt thesauri impietatis, Et 15. Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni & insa-

satiabiles. Conturbat domum suam qui se-
clatur avariciam, qui autem odit mune-
ra vivet, c. 22. Melius est nomen bonum,
quam divitiæ multæ. super argentum enim
& aurum gratia bona. Qui calumnia-
tur pauperem ut augeat divitias suas, da-
bit ipse ditiori & egebit. Instructio ele-
gans Sir. 11. Est homo laborans & festi-
nans & dolens impius, & tanto magis non
abundabit: est homo marcidus, egens re-
cuperatione, plus deficiens virtute & ab-
undans paupertate, & oculus Dei respexit
illum in bono, & erexit illum ab humili-
tate ipsius, & exaltavit caput ejus, & mi-
rati sunt in illo multi & honoraverunt
Deum. Et c. 31. Beatus dives qui inventus
est sine macula, & qui post aurum non abiit,
nec speravit in pecunia & thesauris. Qui
est hic & laudabimus eum? Fecit n. mirabi-
lia in vita sua: probatus est in illo, & per-
fecto inventus est, et erit illi gloria aeterna.

2. In Boa beneficentia in specie,
quia liberum permittit omne Rutha in
colligendo spicas, etiam metendo fruges:
pueris mandat ut spicas de industria re-
manere

manere sinant, sponte ad colligendum pro-
jiciant fruges de manipulis, nemo offendat.

Rara avis in terris, nigroq; simillima
cygno,

ita avaricia animum hominis obsidet: ve-
rum ut Siracides cap. 14. Nonne alijs re-
linques dolores & labores tuos? Beatus
qui in sapientia morabitur, & qui in ju-
sticia sua meditabitur & in sensu cogita-
bit circumspectionem Dei. Exemplo
Nabal durior lapide qui apoplexia corri-
pitur 1. Sam. 25: dives in horreis plenis,
cujus anima de nocte abripitur Luc. 12: e-
pulo dives at negligens Lazari, qui mo-
riens in inferno sepelitur, in tortura ver-
satur Luc. 16. Quare Deo dante, benedi-
ctione Dei ad necessitatem & voluptatem
fruamur, in gratiarum actione ad Deum,
bonoratione ministerij ecclesie, commodati-
one proximi & sublevatione egeni, ut
Sir. 11. & 40. Quod autem ex beneficentia
singulari hoc loco Rutha concessum est, id
in universum non procedit, ut in sege-
tem alienam quis falcem irmittat, aut
pro jure spicilegium sibi vendicet deme-
tendo

tendo spicas selectiores frugum ferro vel
 cultro in culmo, aut de manipulis spicas
 evellendo, aut furtim manipulos totos au-
 ferendo, aut in decimis fraudem admit-
 tendo, ut nunc hominum mos est & con-
 suetudo in defraudationem adducitur, &
 experientia satis testatur. Nihil detrahi-
 tur mandato divino, cui obsequendum
 Deut. 24, nec prohibetur liberalitas in
 egenos, sed carpitur defraudatio, siue in
 labore, siue in spicilegio, & obtenditur
 preceptum Dei, Non furtum facies, ut qui-
 libet sua sorte contentus sit. Si quis eget,
 legitime petat, & pro ratione dantis ac
 facultate substantia accipiat. Honora
 Dominum de tua substantia, & de primi-
 tiis omnium frugum tuarum da pauperi-
 bus, & implebuntur horrea tua saturita-
 te, & vino torcularia redundabunt, Prov.
 3: & 14. Qui miseretur pauperis, beatus
 erit: honorat factorem, qui miseretur pau-
 peris. *Milder Hand nie gebrach!* Tum
 Ruth cognata proxima in marito, non
 plane alienigena, que jus aliquod ad rem
 habuit: benemerita erga Noemin so-
 crum,

crum, cuius affnitate fruitur apud Boam
 consanguineum: humana in ambiendo
 spicilegio apud præfectum messorum, hu-
 milis erga dominum agri, modesta in
 se, & affabilis omnibus messoribus, quos
 in spicilegio sequitur, humanitate antece-
 dit. Non igitur ex quovis quidvis colli-
 gendum & argumentandum, mandatum
 Dei ad dominos in exhortatione, mode-
 stia ad egenos in subiectione, amor mu-
 tuus inter omnes in sublevatione & gra-
 titudine.

III.

RELATIO MUTUA.

HAEC ut κατὰ εὐφῆνία *letitia* spicilegij
 conclusionem facit, in qua

1. Collectio brevis operarum,
 1. In spicilegio, collegit ergo in a-
 gro usque ad vesperam,
2. In excussione, Et quæ collegerat
 virga cædens & excutiens, invenit
 hordei quasi Ephraim mensuram hoc est
 tres modios.

3. In

3. In deportatione, Quos portans reversa est in civitatem & ostendit focruī suā.

4. In traditione victus, Insuper protulit & dedit ei de reliquijs cibi sui, quo saturata fuerat.

Notetur.

Commendatio 1. prudentiæ & economicæ in agricultura colenda & exercenda. Agrum proprium emit Abraham, licet in sepulturam Sara & suorum Gen. 23, arat in duodecim jugis Boam Elisaus 1. Reg. 19, Serit Isaac in Gerari & centuplum recipit Gen. 26, metit agrum suū Boas, & fruges multas colligit Domino benedicente Ruth, 2. In manipulos reducta segetes congregantur in horrea Aegypti, omnisq; frugum abundantia in singulis urbibus condita est, tantaq; fuit abundantia, ut arena maris coaquaretur & copia mensuram excederet Gen. 41. De convehendis & recondendis in horrea frugibus Christus quoq; Servator noster refert Luc. 12, Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se dicens, Quid facio quod

noto

non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit, hoc faciam, destruam horrea mea & majora faciam, & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi & bona mea. De excussione frugum atque purgatione per Gideonem Iud. 7. habetur, & Ruth. 3. Noëmis ad nurum ait, Boas hac nocte aream hordei ventilat: quin Ruth ipsa cap. 2. in agro quæ collegerat virga cadens & excutiens, invenit quasi Ephimensuram. Usus area divitis monstrat historia Iosephi Gen. 41, Crescebat autem cotidie fames in omni terra, aperuitq; Ioseph universa horrea & vendebat Aegyptiis, nam & illos oppresserat fames. Omnesq; provincia veniebant in Aegyptum, ut emerent escas & malum inopia temperarent. Et Prov. 11. Anima quæ benedicit impinguabitur, & qui inebriat ipse quoq; inebriabitur. Qui abscondit frumenta maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium. Sic Rutha indigens agrum alienum petit, in bona venia spicas colligit ad vespeream, virga excutit & quasi Ephimensuram

complet

complet medium Misnicum, quem domum deportatum ad socrus pedes devolvit. Vsq; adeo omnia in agricultura sacra scriptura diligenter annotat, nosq; in pane cotidiano parando attentos esse vult, ut partes precipue in historia Ruth annotantur.

2. Elogij triti, Bonum est communicativum sui: jucundus enim homo, qui miseretur & commodat, dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in seculum seculi, cornu ejus exaltabitur in gloria Psal. 112. De bonis suis munera eligit & mittit Iacobus Esauo fratri Gen. 32, de polenta sua concedit Ruth Noemi cap. 2: de præda capta hinc inde transmittit David 1. Sam. 30, dona in viaticum poscit idem 1. Sam. 25, liberaliter cum alijs contribuit Barzillaius 2. Sam. 19, Magi ab oriente Matt. 2, mulieres Luc. 8, Ioseph & Nicodemus Ioh. 19. Charitas enim benigna est, non querit qua sua sunt, congaudet veritati, omnia suffert, credit, sperat, sustinet 1. Cor. 13. Quæ enim nostra sunt, ea & in proximi commo-

commodum cedant, nec David verbis durus abigatur, aut Lazarus præ foribus divitis negligatur. Præceptum utile de parsimonia Salomonis Prov. 5. Bibe aquam de cisterna tua, & fluentia putei tui, deriventur fontes tui foras & in plateis aquas tuas divide, Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui. Sit vena tua benedicta. Et Christi, colligite fragmenta, ne quid pereat Ioh. 6, & Mar. 8. Vt enim filij in mensa de pane comedunt, ita canes de micis cadentibus de mensa filiorum Matth. 15, & qui largè seminat, liberaliter metet 2. Cor. 9, imo qui potum aque frigide uni ex minimis dedit in nomine Christi non perdet mercedem suam.

11. Collatio mutua, &

1. Interrogatio Noemis, tum in admiratione, Dixit ei socrus sua, Ubi hodie collegisti? & ubi fecisti opus? Tum in voto, sit benedictus, qui miseratus est tui.

2. Responsio Rutha in nominatione viri, Indicavitq; ei apud quem esset operata, & nomen dixit viri, quod Boas vocaretur.

M

Admi-

Notetur. 1. Admiratio, *qua in grato homine, agnitio beneficiorum divinitus obtingentium. Eadem in verè Christiano in iuniorum poenitentia, qua quis in se descendit indignum, se humilem prosternit coram Deo ut minorem cunctis miserationibus Dei, ut Jacob Gen. 32, David Psal. 116 Major enim bonitas Dei omni miseria nostra, in qua à Deo respicimur & auxilium indignis obvenit.*

2. Votum signum benevolentiae humanae erga alios, Symbolum fidei Christiana, & comprecatio omnis boni in charitate mutua, ut paulo ante dictum est, & ob id colloquium hoc loco protrahitur in nominis praesertim expressione, qua animus Noëmis accenditur & amicitia veteris renovatur, omniaq; in spem latam eriguntur, bonumq; ex bono provenit, ut cap. 3.

III. Consociatio,

1. In propinquitate Noëmis, Cui respondit Noëmis, Benedictus sit à Domino, quoniam eandem gratiam, quam praebuerat vivis, servavit &

vit & mortuis, Rursusq; ait, propinquus noster est homo,

2. In predicatione Rutha, Et Ruth, Hoc quoque, inquit, praecipit mihi, ut tamdiu messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes metentur.

1. Quod sua qua sunt, mundus diligit Notetur. unice, predicat summe, & in eo se oblectat omnium suavissime Iob. 15. In turre Babyloica gloriatur posteritas Chami Gen. 11, pyramides mira artis & altitudinis jaçant Aegyptij, Exod. 5, hortos Alcinoi regis Phaacum extollit Homerus, Alexandrum Magnum Graci, Carolum Magnum Germani, alij alios, ut quod magnificum est in oculis hominum suscipiatur, in rebus stupendis inter miracula mundi recensatur, in personis praeminentibus inter Deos referatur, Baruch. 5. Longe aliter se res habet in sacris, & minimis operibus in recensione sua delectatur S. Sanctus, quod persona ecclesiae vera membra sint, Deum vere colant, & ipsa dicta ac facta fide in Christum mediatorem ac

rem ac liberatorem Deo placeant. De cultu quidem Dei ac progressu ecclesie tempore Patriarcharum ac regum Canaan & Aegypti Moses scribit, verum multa quoque æconomica interserit, & ea que parum speciosa sunt, & jocularia videntur nasutis, de cognitione Eva, risu Sara, complexu Rebecca, ambitione Lea & Rahelis ob maritum, & que his similia sunt. Honestata tamen omnia, inq. sinem suum, ad conjugij dignitatem & usum se respiciamus, non ad mundi illecebras sed Dei ordinationem regulanda. Ex his colloquium est varium & mixtum, omnis tamen humanitatis plenum Noemis & Rutha, omnisq. sermo sale conditus, ornamentisq. rhetoricis constans, admiratione, comprecatione, δι' ἡμῶν pluribus & festivo. Simile colloquium angeli cum Manoe patre Simsonis Iud. 13, & Maria virgine matre Christi Luc. 1. Hinc & contempta, quia simplex est, predicatio Evangelij, deq. Christo crucifixo 1. Cor. 1: spreti & abjecti apostoli, pracones verbi piscatores Matth. 4: ipsa etiam ecclesia cætus exiguus,

guus, vilis ac contemptus coram mundo. Et quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultam prædicationem salvos facere credentes. Quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quarunt: nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stulticiam, ipsis autem vocatis Iudæis atque gentibus Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Quia quod stultum est coram hominibus, sapientius est hominibus: & quod infirmum est coram Deo, fortius est hominibus 1. Cor. 1.

2. Comprecatio tertio jam repetita, in messoribus, Eoa, & Noemi. Ut autem benedictio à Deo proficiscitur Prov. 10, ita pax in pijs residet Iob. 20, bona sequuntur corporalia & spiritualia, caduca & eterna ut de pietate 1. Tim. 4. Ut benedictionem nanciscamur, Deo nos subijciamus in vera conversione animi: ut pace perfruamur, fide nos erigamur in omni περιθνήσει applicantes totum Christum cum omnibus beneficijs suis, & πλῆροφωσία accedentes

dentes ad thronum gratia invocando Deum in filio per S. Sanctum. Benedictio in oratione dominica, tum quod ad cultum divinum & internum in sanctificatione nominis divini, adventu regni Christi, & perfectione voluntatis Dei: tum quod ad bonum humanum & externum in pane cotidiano secundum bona & dona in omnibus statibus, quibus Deus nos coronat.

3. Collectio officiorum in familijs, quorum primum memoria grata amicorum in vita per beneficia debita, & in morte per recordationem fama bona omni tempore. Secundum conservatio in cura propinquorum sive consulendo in egestate, sive patrocinando in contrahitione matrimonij, sive fovendo in senectute ad sepulturam usq;. Tertium delegatio stipis largioris in sustentationem ut hoc loco in spicilegio Rutha quod liberale & continuum à Deo concessum predicatur singulariter. Huc conveniunt certarum familiarum ob pietatem, honestatem & sublevationem suorum

III. Cor

III. Consilium bonum

1. Dando, cui dixit socrus, melius est filia mea, ut cum puellis ejus exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi.

2. Sequendo, Iuncta est itaq; puellis Boæ, & tamdiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur, Et reversus est ad socrum suam.

1. Correspondentia duo insignia in negotio perficiendo, consilium bonum & obedientia prompta. De utroq; satis commode Sira. 37. Cum viro sancto assiduus esto, quemcumq; cognoveris observantem timoris Dei, cuius anima est secundum animam tuam. Quicumque titubaverit in tenebris, non condolebit tibi, Et cor boni consilij statue tecum, non est enim tibi aliud plus illo. Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelsis ad speculandum. Et in his omnibus deprecare altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam. Ante omnia opera verbum verax antecede

M 4

dat te

datte, & omnem ante actum consilium stabile. Verbum nequam immutabit cor, ex quo partes quatuor oriuntur, bonum & malum, vita & mors, & dominatrix illorum est assidua lingua, Vir peritus multos erudit & anima sua suavis est: qui sophisticè loquitur, odibilis est, in omni re defraudabitur, non est enim illi data à Deo gratia, omni enim sapientia defraudatus est. Est sapiens anima sua sapiens, & fructus sensus illius laudabilis, Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus sensus illius fideles sunt. Vir sapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt. Hactenus Siracides. Et qui consulit alium inopiam suam accusat, & hominis miseriam ex lapsu primorum parentum deplorat: qui consuevit alteri, divitias suas de thesauro suo depromit, & DEI vicem obtinet in bonitate ejus larga declaranda, ut homo homini DEVS sit, ejusque salutem succurrat DEO sic ordinante & operante mirabiliter. In œconomia rixa & contentione exorta inter pastores, pacificè
Abra-

Abraham cum Lotho cognato transigit Genes. 13, inque medium consulit, Loth amici consilium non negligit & ad Iordanem recedit: in politia sedente Mose ut judicet populum à mane ad vesperam cum molestia summa, Iethro socer assistens agre fert & rationem bonam prescribit Mose Exod. 18, ut ipse in divinis prelo sit Domino, in humanis tribunos & centuriones, quinquagenarios & decanos ordinet, qui judicent populum omni tempore: in Ecclesia Moses ductor populi & doctor in Israel multum se excusat, quod impediti oris & tardioris lingue sit Exod. 4, ut Aaronem fratrem satis verborum & eloquentia DEVS ei adjungat, ac cap. 7. Mosen Deum Pharaonis, Aaronem Prophetam ejus nominet propter miracula futura, ostenta & prodigia. Consiliarius nominatus & prorex Ioseph est Aegypto Gen. 41, proximus à consilijs Davidi Achitophel 1. Sam. 16, deficiens post ad Absolonem 1. Sam. 17. Vir prudens valde laudatur Ionadab filius

M s

Semie

Semia fratris Davidus 1. Sam. 13. sed in causa mala ac mali exempli: fidus Ionathas est & constans 1. Sam. 20. erga Davidem, quem Saul pater persequitur indigne. Fidissimi David in Psalmis, Salomon in proverbijis, Sirach in libro suo & egiptiaco. Nostrum omnia probare, quod bonum est tenere & sequi, ut Loth facit, Moses, David, Ruth, Maria mater Christi Luc. 1, ut vera sit & maneat conclusio Tobia senioris ad filium cap. 4. Consilium semper à sapiente perquire, omni tempore benedic Deum, & pete ab eo ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.

2. Modestia & obædientia inferiorum erga superiores in exeundo ad laborem & revertendo domum, cuius documentum insigne in Rutha hoc loco, in Anna uxore Tobia cap. 2, in Maria matre Domini Luc. 1, Præscriptio luculenta Sirach. 9. Noli circumspicere in vicis civitatum, nec oberraveris in plateis illarum. Et 41. Disciplinam in pace conserveate filij. Prov. 10. egestatem operatur manus

manus remissa, manus autem fortium divitias parat. Eccles. 9. Quodcumq; facere potest manus tua, constanter operare. quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quò tu properas. Et hac de capite secundo in historia Rutha, in quo persona præcipua quinque prima Boe, in quo bona animi, corporis, & fortuna commendantur, distributio operarum in agro, humanitas in salvando & comprecando, diligentia in inspiciendo, munificentia erga Rutham. Secunda Rutha sponsæ futura, in qua pietas honorandi suos & alienos, modestia in adeundo, humanitas in petendo, diligentia in colligendo, gratitudo in procedendo, & subjectio in admisione gratuita. Tertia Noemis, in qua exemplum bonæ disciplinæ domesticæ gubernandi suos, & deprecandi ad optima in omnibus consilijs. Quarta servorum ac ancillarum, in quibus subjectio erga herum, humanitas in respondendo amice. Quinta præfeti messorum, in quo prudentia procurandi omnia bona Domini sui.

CAPUT TER- TIVM.

Summa

Connubia conciliantur inter Boam & Rutham instinctu Noemis. Actor regens Deus est autor conjugij. Primò ponitur consilium Noemis bonum at callidum satis more sexus feminei, cui Ruth consentit. Secundo subicitur factum Rutha ad prescriptum Noemis, quod ut honestum Boas agnoscit, at suspicionem aliorum malam declinare studet. Tertio sequitur discessus utriusq; & Ruth ad Noemin promissa connubia cū alijs refert.

I. CONSILIVM NOEMIS.

Consilium malum cōsultori pessimum, at bonum consulenti optimum hoc loco. Et Noemis bene cupiens Rutha ob pietatem, fidem, & modestiam, in oratione sedata utitur

1. Exordio, in quo

1. Ἡθός in benevolentia, Filia mea.

2. Εὐαδία

2. Εὐαδία, Quæra n tibi requiē, & providebo ut bene tibi sit. Bene & appositè omnia, inq; Latonica brevitare, ut bene sperandum sit de amore socrus erga nurrum, deq; eventu rei gerenda in posterum. Alias prima coitio acerrima, sed Deo fortunante bene eveniunt omnia, quemadmodum Rom. 8. Scimus autem quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Quid autem requies sit in provisione, paulo post in facti eventu patebit

11. Narratione, secundum

1. Ante, Boas iste, cujus puellis in agro juncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat.

2. In, Lavare igitur & ungere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream, non te videat homo, donec esum, potumq; fuerit.

3. Post, Quando autē jerit ad dormiendū, nota locū in quo dormiat, veniesq; & discooperias pallium, quo

quo operitur à parte pedum, & projicies te & ibi jacebis. Ipse autem dicet quid agere debeas,

Notetur.

1. Ius propinquitatis quod apud Iudeos summe observatum & pie cultum fuit, tum propter cognationem sanguinis inter se obligatione naturali, veluti in filiis Iobi cap. 1, & Davidis 2. Sam. 13, tum propter successionem in bonis obligatione civili, veluti in tribubus Israel & stirpis Iuda imprimis inter Salomonem & Nathanem filios Davidis 2. Reg. 11, & 2. Paralip. 22: tum propter connubia in certis familijs contrahenda, Num. 36, veluti inter Noemin & Boam Ruth. 3. Ius nostra propinquitatis universale in protoplasto parente Adamo consistit, cui semen mulieris caput serpentis contritum promissum fuit, Gen. 3: particulare in altero parente Noa, cuius filius Iaphet in tabernaculis Semi habitaturus est Gen. 9: Singulare in Christo sub gentium expectatione Gen. 49, radice Iesse signo populorum Esa. 11, erit enim ut omnis qui invocet nomen Domini salvus sit, quia in monte

monte Sion & in Ierusalem salvatio, sicut dixit Dominus, & in residuis, quos Dominus vocat Joel. 2. Is datus in fœdus populi & in lucem gentium, ut aperiret oculos cæcorum & educeret de conclusione vitæ, de domo carceris sedentes in tenebris Esa. 42: omnes ad se vocat laborantes in peccatis & oneratos ira Dei, ut consolatione evangelij refocillet & in merito suo requiem veram in conscientia bona communicet Matth. 11. Is filius hominis venit quarere & servare quod perierat Luc. 19, exaltatus in ara crucis omnes ad se trahit Ioh. 12.

2. Honorabile sit connubium in omnibus & thorus immaculatus, fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus, inquit autor ad Ebraeos cap. 13: mulierum quoque non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est cordis, homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in cōspectu Dei locuples, lenocinia varia sunt, animus candidus optimus & cultus vestium decens.

Ad

Ad fallendum Iudam se accingit Thamar in Sela filio ejus juniore neglecta, & deo positis viduitatis vestibibus assumit verisimum & mutato habitu sedet in bidio iueneris, ad unum coitum concipit & surgens abit Gen. 38. Ad jungendum se cum Boa propinquo, ac contrahendum connubium instinctu Noemis Ruth nurus se lavat, ungit se balsamo precioso, & vestes induit cultiores: à socru edocta sponsum ambit in subiectione demissa, pallium operit à parte pedum, & se proijciendo ibi dormit donec voti compos fiat. Alia alia melior, procax videtur Thamar, civilior habetur Rutha, nec factis sed causa facti res ponderanda, nec etiam peccata vel vicia patrum pallianda sed pallio dilectionis tegenda. Suus cuiq; mos, ratio & defensio, simplex & rectum custodiant nos Psal. 25.

3. Descriptio convivij largioris in esu & potu, adeoq; usu recto sex rerum non naturalium conjunctim, in quo usu & sanitas corporis humani consistit. Ebrius est Noa vini potentia nescius Gen. 9, Loth Gen. 19: ut bellue se injurgitat Nabal. Sam. 25

1. Sam. 25, bibit & temulentum se exhibet Hela rex Israel 1. Reg. 16. Abusitur magnificentia sua Balthasar indulgens genio & vasa templi Hierosolymitani prophanans Dan. 5, haud melior Holofernes in castris suis Iudit. 13. vino somnoq; sepultus, epulo dives Luc. 16, Sardanapalus & Heliogabalus Imperatores. Convivium amicum sale scientia conditum optimum, cœna frugalis in modico & bono sanitati maxime conducit, qualis Abrahæ Gen. 18. Moysi Exod. 18. Davidis 2. Sam. 6. Lazari Ioh. 12. Elogium insigne Psal. 37. Modicum justus melius divitijs peccatorum multorum. Prov. 16. Melius est parum cum justitia quàm multi fructus cum iniquitate, Eccle. 6. Melius est videre quod cupias quàm desiderare quod nescias, item 9. Vade ergo & comede in laetitia panem tuum & bibe cum gaudio vinum tuum, quia Deo placent opera tua. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Perfruere vita cum uxore quam diligis, cunctis diebus vite instabilitatis tuae, qui

N

dai

dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tue. Hac est enim pars in vita, & in labore tuo quo laboras sub sole.

III. Confirmatione ex loco effectuum, quod omnia bene & ex sententia procedunt, Rutha cōsentiente, Quicquid præceperis faciam, Deo fortunante in omnibus, qua secundum vocationem in obedientia erga superiores suscipiuntur, in statu ecclesiastico 1. Cor. 3. Itaq; neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus Qui plantat autem & qui rigat, unum sunt: unusquisq; autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. In politico & œconomico Psal 127. Nisi Dominus adificaverit domum, in vanum laborant qui adificant eam: nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Vanum est vobis ante lucem surgere, cum dederit dilectis suis somnum.

II. FACTVM RUTHÆ.

HOC promptum & paratum, Descenditq; in aream, & fecit omnia quæ imperaverat ei socrus. Fit autem mentio, quid acciderit

1. Quod ad Rutham, &

1. In occasione commoda, cumq; comedisset Boas & bibisset, & factus esset hilarior: issetq; ad dormiendum juxta acervum manipulorū.

2. In facto ipso, venit abscondite, & discooperto à pedibus pallio ejus se projecit.

3. In eventu adverso, Et ecce nocte jam media expavit homo & conturbatus est, viditq; mulierem jacentem ad pedes suos, & ait, Quæ es? Illaq; respondit, Ego sum Ruth ancilla tua, expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.

1. Repetitio regula convivialis in frugalitate comedendo & bibendo, ad satietatem non modo sed & voluptatem, imo hilaritatem animi. De eadem Eccle. 8. Lauda vi igitur laticiam, quod non esset

Notetur.

homini bonum sub sole, nisi quod comederet & biberet, atq. gauderet, & hoc solum secum auferret de labore suo omnibus diebus vitæ suæ, quos dedit ei Deus sub sole, Et Sira. 31. Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, ut non cū manducas multum odio habearis. Sufficiens est homini erudito vinū exiguū, & in dormiendo non laborabis ab illo & non senties dolorem. Vigilia & cholera & tortura viro infrunito, somnus sanitatis in homine parco. Dormiet usq. mane, & anima illius cum ipso delectabitur. Et si coactus fueris incedendo multum, surge e medio & dorme, & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem, Sira. 31.

2. Laus verecundiæ in Boa, qui ad ingressum mulieris de nocte expavescit, ad concubitum conturbatur, & castitatis amans omnem speciem mali averfatur, ac fugit Deum timens. Memor enim est præcepti sexti, Non machaberis Exod. 20: memor precum psalmista 119. Averte oculos meos Domine, ne videant vanitatem: memor sententiæ judicialis Ebre. 13. Fornicatores & adulteros jtt

ros judicabit Deus. Aristoteles objecti ratione in vicia ponit, Cicero custodem virtutum facit: laudatur ut signum bonæ indolis in juvenibus, quemadmodum ille apud Comicum: Erubuit salva res est: culpatur in senibus, quod eorum falli & turpia perpetrare non sit, nec esse debeat, juxta illud Catonis,

Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.

Admonitio omnium optima Pauli Col. 4. In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt tempus redimentes. Et Phil. 4. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus, qualis in Boa verecundo ad conspectum mulieris, & in Rutha humili ad pedes se projiciente ancillam: qualis & in Maria matre Christi ad conspectum angeli, seq. ancillam Domini agnoscente Luc. 1. & in Maria sorore Lazari ad pedes Christi sedente & audiente ejus cōciones Luc. 10.

3. Exemplum rarum contrahendi matrimonium, initio à femina sumto, ut satis noëmatische sit dictum illud Virgilij Aenei. 4.

Dux femina facti.

Accipit quidem Hagar Ismaeli filio uxorem Aegyptiam, sed ut mater Gen. 21: Abraham Isaac Rebecca de cognatione sua, sed ut pater Gen. 24. Verum nubere puellam aut feminam viro, haud legitur in sacris prater in historia Rutha, ubi consiliarius per Noemin S. Sanctus, aetrix Rutha nurus. Lex Deut. 25. sublevare videtur, Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus & suscitabit semen fratris sui, & primogenitiam ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel. Quare legum Mosaicarum latitudo & abrogatio probe tenenda est, ne quidvis pro libitu arripiamus. Lex enim moralis quia aeterna Dei sapientia & regula iusticia in Deo est obligans omnes homines, manet nobis omnibus praescripta ad finem usque mundi, ut Deum suum & vindicem scelerum agnoscamus.

penitentes in paedagogia singulari ad Christum ducamur, & sic à maledictio legis liberati ad vitam aeternam servemur Gal. 3: habeamus etiam in praescriptione legis moralis normam & catalogum bonorum operum, ut est Ezech. 20. in praeceptis meis ambulate. Hac ratione decalogus abrogatus quod ad justificationem, manet quod ad obedientiam. Contra lex ceremonialis & forensis abrogata prorsus, quia certo populo data & ad tempus certum, donec semen veniret Gal. 3, Ebre. 10. Matth. 18, nisi quis genus spectet in pietate & honestate, non speciem in circumstantia. Sic Sabbathum colitur, sed die octavo: furtum punitur non restitutione quadrupla, sed suspensione, quod crescentibus delictis in fecibus mundi crescant & poena. Ad connubia spectare videntur filia Zelaphehad Num. 27, possessionem inter cognatos patris sui requirentes, impetrant à DEO, & traditur in sorte sus Jos. 17.

4. Reverentia S. Sancti, qui de opere
N 4 conjus.

conjugij castissime sentit, loquitur & scribit, Gen. 25. Abraham vero aliam duxit uxorem, nomine Cethuram, qua peperit ei Zamram & Ieffan, Et 16. Tulit Sara Hagarum Aegyptium ancillam suam & dedit eam viro suo uxorem. Qui ingressus ad eam, at illa concepisse se videns, despectit dominam suam. Item 21. Visitavit autem Dominus Saram sicut promiserat, & implevit, qua locutus est, concepitq; & peperit filium in senectute sua tempore, quo praedixerat ei Deus. Vocavitq; Abraham nomen filij sui, quem genuit ei Sara Isaac, & circumcidit eum octavo die, sicut praecerat ei Deus, eum esset centum annorum. Hac quippe aetate patris natus est Isaac. Dixitq; Sara, risum fecit mihi Deus, & quicumq; audierit, corridebit mihi. Rursumq; ait quis auditurus crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei, jam seni? Credit igitur puer & ablactatus est, fecitq; Abraham grande convivium in die ablactationis ejus. Satis etiam verecunde Gen. 4. Adam vero cognovit uxorem suam Evam, qua

qua concepit & peperit Cain, rursumq; peperit fratrem ejus Abelem. Ambit honeste Ruth, expande pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es. Liberior paulo Gen. 33, Eodem tempore discendens Iudas à fratribus suis divertit ad virum odollomitam nomine Hiram, viditq; ibi filiam hominis Chananei vocabulo suo. Et accepta uxore ingressus est ad eam, qua concepit & peperit filium, & vocavit nomen ejus Her, rursumq; concepto foetu natum filium vocavit Onan, tertium quoq; peperit quem vocavit Sela, quo nato parere ultra cessavit. Similiter 1. Sam. 4. Nurus autem ejus uxor Phinees pragnans erat, vicinaq; partui, & audito nuncio quod capta esset arca Dei & mortuus esset socer ejus & vir suus, incurvavit se & peperit. Irruerant enim in eam dolores subiti. Pie admodum Tobias junior cap. 8, Tunc locutus est, Sara exurge & deprecemur Deum hodie & eras & secundum eras, quia his tribus nobilibus Deo jungimur, tertia autem transacta nocte in nostro erimus conjugio: f.

gio: filij quippe sanctorum sumus, & non possumus conjungi sicut gentes, qua ignorant Deum. Non minus pie Gabriel angelus Luc. 1. Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum, ecce concipies in utero & paries filium & votabis nomen ejus Iesum. Et cap. 2. Factum est autem cum esset ibi, impleti sunt dies ut pareret, & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involuit, & reclinavit eum in praesepio, quia non erat ei locus in diversorio. Casta hac mente sunt meditanda, castis auribus percipienda, quemadmodum & illud Noemis ad nurum suum. Quæram tibi requiem & providebo ut bene sit tibi. Non enim de delicijs, qua in conjugio nulla sunt, aut ceræ exigua, loquitur: sed de fine ordinato, quod non bonum hominem esse solum, bonum autem hominem habere adiutorium simile sibi Gen. 2: melius sit nubere quam uri, & propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat & unaquæque virum suum 1. Cor. 7: optimum latari cum uxore adolescentia sua, cervæ carissima & gratissimo

tissimo hinnulo, cujus ubera inebriant omni tempore, & in amore ejus delectatur vir jugiter Prov. 5, Eccl. 9. De hac requie providere & prospicere vult Noemis Rutha, omne consilium in hanc directum, donec in actum deveniat. Huc elogium insigne Sira. 26, Mulieris bona beatus vir, numerus enim annorum illius duplex: mulier fortis oblectat virum suum, & annos vite illius in pace implebit. Pars bona mulier bona, in parte bona timentium Deum dabitur viro, pro factis bonis. Commoda igitur plura requies in conjugio secum trahit, ut quis in bona conscientia ordinatione Dei agnoscat, amet & amplectatur, in certo vel certa se oblectet jugiter, quodque adiutorium in labore vel fulcrum in casu habeat sciat: sciat & unde victus requiratur, vel appareatur, quo pes movendus, manus applicanda, vel caput reclinandum: unde posteritas surgat, res familiaris crescat, omne bonum adveniat, & jucunditas hauriatur, Domino fortunante Prov. 18, Ps. 128.

11. Quod ad Boam,
1. In benedictione, Et ille, benedicta,
inquis.

inquit, es à Domino, filia, quæ prior
rem misericordiam posteriore su-
perasti. *Ratio à fide conjugali*, Quia
non es secuta juvenes pauperes si-
ve divites.

2. *In consensione*, Noli ergo metue-
re, sed quicquid dixeris mihi, facit.
Ratio ab honesto, Scit enim omnis
populus, qui habitat intra portas
urbis meæ, mulierem te esse vir-
tutis.

3. *In distinctione*, Nec abnuo me
propinquum, sed est alius me pro-
pinquior. Quiesce hac nocte, & fa-
cto mane si te voluerit propinqui-
tatis jure retinere, bene res acta
est: sin autem ille noluerit, ego te
absq; ulla dubitatione suscipiam,
vivit Dominus. Dormi usq; mane.
Multa hic insunt ponderanda diligenter.

Notetur. 1. Humanitas in Boa erga Rutham,
quam filiam nominat affectione singulari,
benedictam prædicat non in se sed à
Domino, quod priorem misericordiam po-
steriore superavit hoc est, verè pia, humi-
lis ab

*hi ac modesta mulier in omni genere vir-
tutum se exercuerit. Hac humanitas fi-
dem declarat, benevolentiam conciliat,
alijsq; etiam superioribus se commendat:*
*est benedicta à Deo remuneratore omnis
boni hic & illic 1. Tim. 4. Omnis huma-
nitatis studiosus Deum timet superiorem,
modestus est etiam inferiori benecupiens,
beneficus est studia sua, bona ac dona alijs
deferens, ut de Charitate Paulus 1. Cor.
13. Exemplum in Boa, qui verbis bonis
animum Rutha demulcet, annuit petiti-
oni honesta, rationem monstrat, de propin-
quitate disputat: in Davide, qui re ipsa
idem Ionatha in posteris rependere studet:
in Barzillao, qui beneficijs certat cum
Davide etiam exule, ducit & reducit:
in centurione, qui populum Dei amat,
Synagogam Iudeorum exedificat, Christo
confidens laudem omnipotentia ei tribuit
Luc. 7.*

2. Decus puellare, submissam se ge-
rere in omni pudore ac verecundia, non
expatiari in omnia loca, per plateas dis-
currere, tabernas visitare, ac loca suspecta
lenonum

lenonum ac cauponum ad confectandos
 iuvenes intrare: sed domi manere, rem
 familiarem administrare, colum trahere,
 vestes lineas nere, & veluti Venerem A-
 pelleam super testudinem consistere. Egre-
 ditur *Dina filia Lea*, ut puellas regionis
 illius videat, conspicitur à Sichem filio
 Emor, rapitur astu, vi comprimitur & de-
 cus puellare amittit, non sine ignominia
 sui, livore fratrum, & merore parentum
 Gen. 24. Modestior *Rebecca* rem fami-
 liarem patris cum fratre *Labano* proca-
 rans, aquam apportans, & hospitiibus per
 regnis hauriens Gen. 24: *Lea* & *Ra-
 hel* filia *Labani*, uxores *Iacobi*, observan-
 tes patrem in pascendis gregibus, & obser-
 vantes marito in curanda re domestica
 Gen. 29 & 31: *Sara* filia *Raguelis*, ut ex
 precatione eius apparet Tob. 3. Mode-
 stissima *Maria* virgo, mater *Domini*,
 ancillam se coram Deo agnoscens, festi-
 nanter ad *Elisabetham* amitam contem-
 dens, eiq; inserviens, & ad sua rediens
 tandem, omnis pietatis, humanitatis &
 modestia exemplum memorabile. Et hoc
 est

est, quod *Boas* de *Rutha* predicat, scit o-
 mnis populus, qui habitat intra
 portas urbis meæ, mulierem te es-
 se virtutis. Quod in litera consentit cum
 illo *Terentij* in *Adelphis* act. 3. Sce. 3.
 Homo antiqua virtute & fide, in spi-
 ritu absorum est, quod opera sanctorum fi-
 de in mediatorem fiant & à S. Sancto di-
 rigantur, in gloriam Dei, ecclesie utilita-
 tem, proximiq; commodum Rom. 14. Matt. 5.

3. Cura famæ bonæ habenda pro-
 pter testimonium ad alios, & conscientiam
 bonam in sese, De ea *Cicero* 1. offic. Ne-
 gligere quid de se quisq; sentiat, non solum
 arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti.
 Et in *Latio*, Non est negligenda fa-
 ma, nec mediocre telum ad res ge-
 rendas existimare oportet bene-
 volentiam civium. Est hominis in-
 genui & liberaliter educati, velle
 bene audire à parentibus, à propin-
 quis, à bonis etiam viris: & futu-
 ra post mortem famæ, etiam de-
 tracto usu, consulendum est, ut
 idem 3. de Finibus. Similiter *Pub-
 lius Mimus*, Bona opinio homini
 tutior

tutior pecunia est. *Et* : Honestus rumor alterum est patrimonium. De eadem Salomon Prov. 15, Bona fama impinguat ossa. Commendatur à fama hoc loco Ruth, quod mulier sit virtutis: Iudith cap. 8. famosissima, quoniam timeat Dominum valde, nec sit qui loquatur de illa verbum malum. Fama Salomonis dicitur regina austri 1. Reg. 10, ut Hierosolymam veniat & exclamet, Major est sapientia & opera tua quam rumor quem audivi: populus undiq; confluens ad Christum, cumq; predicans ob doctrinam Matt. 7, & ob miracula Mar. 7, Omnia benefecit, surdos fecit audire & mutos loqui. Et Luc. 7, Exijt sermo in universam Iudæam de eo, & omnem circa regionem, De bona fama Paulus quoque monet Phil. 4, De cætero fratres, quacumq; sancta, amabilia & bona fama, si qua virtus, si qua laus disciplina, hac cogitate. Quare fama bone studentium est diligenter, ut benevolentiam aliorum nobis conciliamus, conscientia bona fruamur, & alacres simus in cursu evangelij ac die iudicij extremo.

4. Asser

4. Asseratio Boæ in compromisso, non ex levitate jurandi, sed in confirmationem causæ fideliter peragenda. Similis forma in causa salutis nostræ Ezech. 33, Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris: sed ut convertatur & vivat, Et Ioh. 6, Amen, Amen dico vobis, qui credit in me habet vitam æternam: ac 16, Amen Amen dico vobis, quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Omnino igitur non jurandum præsertim ex levitate & sine causa, ut Iaco. 5, & Matt. 5, monemur, nisi magistratus legitimus in causa dubia ad veritatem exquirendam modo legitimo imponat, nisi etiam in causa salutis officium requirat, quemadmodum Paulus Rom. 9. de Zelo suo erga fratres Ebræos, Rom. 11, 2. Cor. 1, Phil. 1, Apoc. 10. angelus levat manum suam ad cælum, & jurat per viventem in secula seculorum.

5. Natura opera faciendâ sunt observatis sex rebus non naturalibus, in quibus hominis salus externa, corporisq; valetudo prospera ac sana consistit. Eæ autem primò

O

aer

aër libero ductu perflans ab oriente & septentrione maxime propter temperatorem bonam in corpore efficiendam, & a crimoniam miram si quid pestilens insuat absumendum & corrigendum. Secundo, cibus & potus, isq; boni succi, odoris ac saporis, nec non moderatus in debita quantitate & qualitate, pro loci ac temporis ratione ad corporis vires instaurandas. Panis purus, caro recens, piscis saxatilis, aqua fontana, vinum, cos, boni coloris, odoris & saporis: cerevisia non adeo tenuis, butyrum bene paratum, caseus paucus & nucus. Tertiò repletio moderata ad necessitatem corporis ac animi voluptatem potius, quam ad crapulam & ingluviem natura inimicam ac noxiam, evacuatione conveniente utpote per abstinentiam, deambulationem, aut somnum corrigendam, donec aliqua concoctio fiat, & natura à malo adjuncto se liberet, quod omnia obstructio infirmitatis, adeoq; mortis causa sit. Quarto, motus lenis in exercitationem sui non fatigationem, ad corporis vigorem excitandum nō corrumpendum.

In contrario calidis naturis quies convenit, frigidis commotio suo loco & tempore adhibita ante prandium vel cœnam maxime. Quintò, somnus & vigilia in usu suo legitimo, per somnum enim justum & de nocte concoctio fit, superfluitates corporis perpurgantur, spiritus regenerantur, calor fortificatur, humidum radicale augetur, totusq; homo agilis, habilis ac fortis ad res suas peragendas redditur. Contraria est vigilia, & ipsa ad multa utilis in labore manuum & sudore faciei, in studio artium ac philosophia, medicinae aut jurisprudentia, addatur meditatio verbi divini, assiduitas precum & scriptio aliqua in causa religionis ac salutis aeternae. Res age, tutus eris, & oia dant vicia, inquit poeta:

Jejunes, vigiles, sitias, sic reumata cures.

Sextò, affectio animi, qua omnem in partem varia ac mirifica, & contraria contrarijs curanda, ne vehemens in tyrannidem & segnis in corpore abeat, unde illa

musica demulcenda, saepe etiam ludicris, haec colloquio multo & exercitio commodo excitanda. Regimen sanitatis in domo inter suos instituit Boas, ordinem in re familiari sancit: messis instat, praeficitur lanus inspector & director, mittitur falx in segetem, & in agro opera sunt strenue, libero sub caelo et esu spirantibus, donec in area hordeum ventilet dominus agri de nocte. Adjungit se puellis Ruth, spicas legit, & virga excutit quantum potest. Hac prodromia serua in officio cuiusq;. Sequitur esus, potusq;: acetabulum cum aceto apponitur, panisq; qui intingatur. In apparatu frugali polentam conficit Ruth, saturatur & reliquias colligit, quas Noemi socrui communicat: vasa exstant aqua dulci plena, e quibus messores & Rutha adjuncta puellis Boas bibant ad sitim restinguendam. Lautius aliquomodo vivit Boas dominus in comedendo & bibendo, ut repletus hilarior fiat, frontem exporrigat, animum sumat. Operadensantur, labor continuatur in segete demetenda & spicis residuis colligendis, donec vox

nec nox appetat, & somnus obrepat. Est locus pro re nata ad dormiendum destinatus juxta acervum manipulorum, cubitum it ad dormiendum Boas: venit abscondite Ruth, & discooperto a pedibus ejus pallio se projicit & dormit usq; mane, vel ad noctis abscessum. Casus intervenit in affectione animi, & nocte jam media Boas excitatur in pavore, vidensq; mulierem conturbatur: quarit, & re cognita sine dolo, acquiescit, de veritate instruit, liberaliter ac cum bona gratia dimittit. Ruth ancillam se agnoscit, Boas filiam vocat donec domum ejus intret materfamilias, mulier virtutis non consuetans juvenes pauperes sive divites. Quid illustrius? quid jucundius? quanta philosophia? quam diligens observatio sex rerum non naturalium, ab abusu hominum sic dictarum, in aere libero agri, cibo & potu frugali, repletionem hilari, labore debito officij, somno grato licet interrupto, & affectione animi mira sive divina.

Philosophia domestica non sine Notetur. theologia practica, commendata sit

doctrina physica fundamentum medicinae salutaris ad corporis constitutionem dignoscendam, valetudinem explorandam & sanitatem conservandam, in grata agnitione Dei, prolongatione vitae & commodatione aliorum, ut David Psal. 118. Non moriar sed vivam & opera domini narrabo, praesertim cum & Deus ipse vita nostra gaudeat Ezech. 33, vita nostra sit & longitudo dierum nostrorum Deut. 30. III. Quod ad utrosq;.

1. In evigilatione Rutha, Dormivit itaq; ad pedes ejus usq; ad noctis abcessum, surrexitque antequam homines se cognoscerent mutuo.

2. In declaratione Boas, Et dixit Boas, cave ne quis noverit quod huc veneris. Et rursus expande inquit pallium tuum, quo operiris & tene utraq; manu: qua extendente & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam.

Notetur.

I. Tempus somni, quod naturaliter horarum septem secundum philosophos, ob studia continuanda & quod au-

rora Musis amica sit, operisq; artificum manuariorum antevertere deceat: novem secundum medicos & Galenum ob corporis sanitatem, ut vires firmiores sint & animus vegetior in cogitationes intendatur melius. Interdum longius in naturis languidis ac infirmis, unde somnus etiam conciliandus in morbis ad humores feculentos ac maliciosos dysciendos ac consumendos, prout morbus se habet. Interdum brevius pro necessitate hominis in operibus perficiendis, vel negociis expediendis, vel itineribus suscipiendis, unde proverbium De mane consilium, &

Sex hora tantum rebus tribuantur agendis Vivere post illas litera Zita monet.

Usque ad mane dormire jubetur Ruth, verum ad noctis abcessum surgit, antequam se homines mutuo agnoscant, quod pudoris est matronalis in causa valde suspecta. Per angelum admonitus Ioseph & necessitate compulsus de nocte surgit, accipit puerum Iesum & matrem ejus, & fugit in Aegyptum Matt. 2.

2. *Distinctio temporis in signa, quod ad faciem cæli Matt. 16, Luc. 21: in tempora, quod ad festa, omnemq; cultum divinū Exo. 23. Nu. 28 & 29: in dies, quod ad circuitum solis in idem punctum additamento cursus proprii adjecto redeuntis: & in annos, juxta cursum solis in Zodiaco duodecim mensibus exactis annueratis, ut ratio tota integre sibi constet, peragratum Gen. 1. Subdistinctio diei in naturalem 24 horarum, de quo ante: & in artificialem, qui mora solis super hæmispherium nostrum 12 horarum circa æquinotia, & eidem nox correspondet partes suas habens definitas, crepusculum sole ducedente, concubium in pronote, media nox in canticinio, & diluculum in aurora incipiente. Congruit huic distinctio Christi Mar. 13, Vigilate, nescitis enim quando Dominus domus veniet, sero an media nocte, an galli cantu, an mane. Constat igitur Rutham, antequam homines se agnoscerent mutuo surgentem sub gallicinio evigilasse, ad reditū se accinxisse quā primum, & paulo post in crepusculo domum rediisse ad Noëmin.*

3. Φιλα

3. Φιλοκαλία in Boa, qui honestatis studiosus omnem suspicionem mali declinat, & ne quis mulierem sub pallio ejus latuisse cognoscat diligenter cadet, quemadmodum Paulus monet 1. Thess. 5, ab omni specie mala abstinete vos: liberalitatis erga egenos, propinquos presertim memor, pro facultatibus donat, quantum Ruth secum comportare potest. Virtutes hæc cognata sunt, & altera alteram sequitur in aurea catena, inter Christianos imprimis. Ordinem suum servat Aristoteles, ut 4. Nicom. à fortitudine initium sumat, hinc ad temperantiam progreditur, aliasq; virtutes περὶ ἀντιπῶς, donec ad διαπονησῶς libro 6, perveniat. Cicero à prudentia orditur, hinc ad justiciam, fortitudinem & temperantiam. Initium sapientia spiritualis timorem Dei facit David Psal. 111. Salomon Prov. 1, Siracides cap. 1. ultiores gradus Petrus ponit 2. cap. 1. Vos autem curam omnem subinferentes ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem

O S

tem

tem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc enim si vobiscum adsint & superent, non vacuos nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Iesu Christi cognitione. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc n. facientes non peccabitis aliquando. Argōtūta virtutum in hac & altera vita Paulus considerat 1. Corinth. 13. Si habuero prophetiam & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est: non emulatur, non perpe-

ram

ram agit, non inflatur, non est ambitiosa, non quarit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit, sive prophetiæ evacuabuntur, sive lingue cessabunt, sive scientia destruetur. Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc, major autem horum est charitas. Deum honorans Abraham est, patrem observans Isaac, sua curans Iacob: proximi amans Ionathas, castitatem colentes Ioseph & Susanna, beneficentia studiosi Barzillajus & Abigail: cupiditatibus imperant Tobias pater & filius. Instructio præclara Davidus Ps. 34, Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diverte à malo & fac bonum, inquire pacem & persequere eam. Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: vultus autem Domini super facientia

facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. De fine Salomon Prov. 3. Fili mi ne obliuiscaris legis meae, & precepta mea cor tuum custodiat: longitudo enim dierum, & annos vite, & pacem apponent tibi. Misericordia & veritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo & describe in tabulis cordis tui, & indenies gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus. Exemplo Boas homo potens & magnarum opum, pius, honestus, ac liberalis Ruth. 2 & 3. Ruth pia, modesta, & industria cap. 1. & 2, mulier virtutis cap. 3, Boa teste.

III. DISCESSVS RUTHÆ.

HIC prosper & felix in relatione mutua iuxta

1. Deportationem, Quæ portans ingressa est civitatem & venit ad socrum suam. Commendatur decus puellare & matronale in redeundo domum post labores exhaustos ad suos, quemadmodum

modum & superius dictum est, & ex Luca cap. 1. de Maria virgine visitante Elisabetham.

11. Relationem mutuam,

1. Noemis, Quæ dixit ei, quid egisti filia?

2. Ruthæ, Narravitq; ei omnia, quæ sibi fecisset homo, Et ait, Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait, nolo vacuam te reverti ad socrum tuam.

1. Unio, quod omnia sibi bene constant, Notetur, ut Nurus Noemis filiam agnoscat, contra illud omnes socrus oderunt nurus: Ruth Noemin veneretur, eiq; se subijciat, narretq; omnia ab initio ad finem, ut inde socrus concludere possit quod res evasura sit. Boas etiam laudem beneficentiae consequitur, ut qui propinquorum pauperum memor sit, de facultatibus suis eos subleuet, & quid pium, honestum, ac laudabile sibi ob oculos ponat. Exemplum insignis amicitiae perfectæ, de qua & ethnici scripsere, Manilius lib. 2,

idcirco

*Idcirco nihil ex semet natura creavit
Pectore amicitia majus, nec rarius unquam.* Terentius in *Adelphis*,

Vetus verbum hoc quidem est,

Communia esse amicorum inter se omnia. Et quod Christus inimicos diligere nos monet Matth. 5, id non minus eleganter quam verè expressit Menander hoc versu,

μισῶντα φίλει, καὶ φιλεῖν δὲ τῶν φίλων.

Qui te odio habet, ama: & qui te amat, deama. Huc laus amicitia apud Ciceronem in *Lelio*. Est is amicus, qui est tanquam alter idem. Et: Amicitia nihil aliud est, nisi omnium divinarum, humanarumq; rerum, cum benevolētia & charitate summa consensio. Item. de *Natu. Deorum*, Carum ipsum verbum est amoris, ex quo amicitia nomen est ductum, quam si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commodum quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quaedam utilitatum suarum. Prata & arua & pecudum

culum greges diliguntur isto modo, quod fructus ex eis capiuntur: hominum charitas & amicitia gratuita est. Et ad *Appium lib. 3. epist. Famili.* Violare amicitiam apud majores nostros nefas erat. Melius & certius *Salomon Prov. 17.* Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustijs comprobatur. Et 18. *Vir amabilis ad societatem, magis amicus erit quam frater.* Item 27. *Melior est vicinus juxta quam frater procul.* *Sira. 6.* Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coequalis, & in domesticis tuis fiducialiter aget. Amicus fidelis protectio fortis, qui invenit illum invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis medicamentum vite & immortalitatis, & qui timet Dominum invenient illum. Et 27. *dilige proximum, & conjungere fide cum illo.* Vera igitur amicitia bonorum est, amore & benevolentia conciliatur, nec utilitate sed facilitate ac constantia in bonitate

bonitate animi ac officijs mutuis probatur, quemadmodum in paribus amicorum cernitur, Davidis & Ionatha 1. Sam. 18, Davidis & Hiramii, 1. Reg. 5. Petri & Iohannis Luc. 22, Ioh. 18, 20 & 21. Act. 3. Pauli & Barnabe Act. 9. & 15.

2. Harmonia optima decalogi in prima tabula & præcepto tertio Exod. 23. Non apparebis in conspectu meo vacuus, elemosynam præstabis in cultum Dei, sustentationem sacerdotum & sublevationem pauperum: in secunda tabula & præcepto septimo Ruth. 3. Nolo vacuam te reverti ad socrum tuam, quin charitatis munia præstem, beneficiam propinqua spicas concedendo & hordei modios sex communicando. Multa paucis comprehendit Deus Iere. 5, Circuite vias Hierusalem & aspiciate & considerate, & querite in plateis eius, an inveniatis virum facientem iudicium & quarentem fidem, & propitius ero ei, Hose, 6, Misericordiam volui & non sacrificium, scientiam Dei plus quam holocaustum, Mich. 6. Indicabo tibi o homo, quid sis bonum & quid

quid Dominus requirat à te, Vtiq; facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare coram Deo tuo. Fidem prædicat Paulus Rom. 3. & 4, opera urget Rom. 6. & 12, Phil. 1. Vobis donatum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam pro illo patiamini. Colos. 1. Gratias agimus Deo & Patri Domini nostri Iesu Christi, semper pro vobis orantes propter spem, qua reposita est vobis in cælis, 2. Thess. 1. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, ita ut dignum est, quemadmodum supercrescit fides vestra & abundat charitas uniuscuiusq; vestrum in invicem, 1. Ioh. 3. Hoc est mandatum eius, ut credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Quare non est, quod fidem nudam prædicemus ut impij Psal. 14, ea enim mortua Jaco. 2: Nec est, quod opera urgeamus ut hypocrita Matth. 7, ea enim sine fide peccatum Rom. 14: nec est, quod fidem charitate formatam usq; adeo extollamus ut Papista, Eccius in enchiridio & Canisius

sius in summa doctrina, non enim confundenda qua disparata sunt, & effectus consequens in novitate vite à causa etiam instrumentali qua fides, longe distingendus in articulo justificationis, quod iustus sua fide vivat Habac. 2. Nunc sine lege iusticia Dei manifestata est, testificata à lege & Prophetis. Iusticia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum. Non enim est distinctio, omnes enim peccaverunt & egent gloria Dei: justificantur autem gratis per gratiam ipsius, per redemptionem qua est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine ipsius. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari hominem per fidem, sine operibus legis Rom. 3. Et Ephe. 2. Gratia estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur.

III. Conclusionem

1. In consilio, Dixitq; Noemis, Expecta filia donec videamus, quatenus exitum habeat.

2.

2. In ratione ab effectu, Neque enim cessabit homo, nisi compleverit quod locutus est.

Virtus fidei proxima & cum dilectione conjuncta, spes in omnibus bonis actionibus propter successum & eventum eandem. Conjungit Paulus 1. Cor. 13. Manent fides, spes, charitas: fides qua applicat in presenti, spes qua expectat in futuro, charitas qua operatur intermedia, ex fide proficiscitur, spe se sustentat. Explicat idem Rom. 5, Iustificati fide pacem habemus ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus & gloriamur in spe glorie filiorum Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spe, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per S. Spiritum, qui datus est nobis. Duratione aestimat 1. Cor. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria haec. Major autem horum est

P 2

chari-

Notetur.

*charitas, quod fides & spes hujus vite sint tantum, charitas hujus & illius in gaudio & gloria ineffabili. In politicis actionibus sola spes hominem in miseris consolari solet, inquit Cicero in *vektiva* 4. in *Salustium*. Et *Ovidius* lib. 3. de *Ponto*.*

Spes bona dat vires, animum quoque spes bona firmat,

Vivere spe vidi, qui moriturus erat.

Rectius Salomon Prov. 10. Expectatio iustorum leticia, spes autem impiorum peribit. Et 13. Spes, quia differtur affligit animam, lignum vite desiderium veniens. Rectius & Sirach, cap. 2, Omne quod tibi applicatum fuerit accipe & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis. Crede Deo & recuperabis te, dirige viam tuam & spera in illum. Timens igitur Deum ex animo fide certa se in arumnis erigat, spe bona optima quoque expectet, fiducialiter agat & confortetur

cor ejus: verax enim Deus est potens, qui qua vult facit in caelo & in terra Ps. us, omnia in bonum vertit & dat eventum prosperum his, qui diligunt eum & secundum propositum vocati sunt sancti Rom. 8. Sollicitus Isaac, qui eventus sponsaliorum ejus futurus sit, in agrum divertit orans Gen. 24: de victoria dubius contra Amalechitas Moses, montem ascendit, orat, & manus graves sublevant Aaron & Hur Exod. 17. Noemis Rutham expectare jubet & bene sperare, quod Boas non cessaturus sit, donec facto compleat quod ore locutus Rut. 3: inter duas portas David sedet, & quid cum filio Absolone agatur expectat 2. Sam. 19, verum tristis exitus seditiosi & immorigeri, de quercu pendet & lanceis confessus expirat. Anxie contristatur Tobias & Anna uxor ejus ob filium Tobiam cap. 10, reditum procrastinantem, sed redit tandem uxoratus cum comite suo bene dotatus cap. 11. luidith in castra hostium pergens Bethulien- ses orare jubet cap. 9, vincit & victoriam praeclaram reportat cap. 13. Adhortatio

Davidis gravis Psal. 37, Spera in domino & fac bonitatem, inhabita terram & pascere in divitijs ejus. Delectare in domino & dabit tibi petitiones cordis tui, revela domino viam tuam & spera in eo & ipse faciet, & ducet quasi lumen justiciam, & iudicium tuum tanquam meridiem. Subditus esto domino & ora eum. Consolatio insignis 1. Pet. 1. Virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo.

CAPUT QUARTUM.

Summa. Conclusio sponsaliorum inter Boam & Rutham, in qua primò actio inter Boam & propinquam de prioritate & cessione, secundò jus cessionis in litera & exemplo, tertio matrimonium Boæ cum Rutha, quartò genealogia Christi à Iuda patriarcha ad Davidem regem.

I. ACTIO

I. ACTIO JURIDICA.

HÆC seria & ad matrimonij honorem spectans potissimum, in qua

1. Constitutio iudicij

2. In iudice, Ascendit ergo Boas ad portam, & sedit ibi.

2. In partibus, Cumq; vidisset propinquum præterire, de quo prius fermo habitus est, dixit ad eum, declina paulisper & sede hic, vocans eum nomine suo, Qui divertit & sedit.

3. In testibus, Tollens autem Boas decem viros de senioribus civitatis dixit ad eos, sedete hic, Quibus residentibus locutus est ad propinquum.

1. Constitutio iudicij legitimi Notetur. secundum suas partes debitas, iudicem causam cognoscentem & sententiam ferentem: partes inter se de causa disceptantes, actorem litem intendentem, reumq; iuste se defendentem: ac testes interessentes, sive ordinarios ut

P 4

assesso-

assessores in iudicio confirmando, in commune consulendo, sive requisitos ut testes proprie sic dictos ad causam veritatis inquirendam, ejusdemque decisionem extremam. Sententia insignis Aristotelis est πολιτικῶν lib. 4, De rebus universis lex est, de singulis magistratum iudicium, Et Ciceronis 3. de legibus, Videtis magistratus hanc esse vim, ut præsint, præscribatque recta & utilia, & conjuncta cum legibus. Ut enim magistratibus leges, ita populo præsent magistratus: vereque dici potest, magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum magistratum. Verum cum de iudicijs sermo fiat, auctoritas eorum respicienda, de qua luculenter scriptura sacra loquitur, & quid magistratus iudiciarius sit, Paulus describit Rom. 13, Dei minister est inquit, tibi in bonum: si autem malum feceris time, non enim frustra gladium portat, Dei minister est vindex in iram ei, qui malum agit: Aphoristice Salomon Prov. 18. Frater qui adjuvatur à fratre quasi civitas firma, &

*ma: & iudicia quasi vestes urbium. Iudicia distinguit in superius ad Deum, & in inferius ad homines lethro socrer Mosi Exod. 18, Esto tu populo in his que ad Deum pertinent, ut referas que dicuntur ad eum, ostendasque ceremonias & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant. Provide autem de omni plebe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas & qui oderint avariciam: & constitue ex eis tribunos & centuriones & quinquagenarios & decanos, qui iudicent populum omni tempore. Quicquid autem majus fuerit referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent leviusque sit tibi, parito in alios onere. Distinctio iudiciorum apud Iudeos Matth. 5 indicatur Christo interprete, Ego dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo temere, reus erit iudicio, quod in minoribus causis trium virorum fuit, ubi reconciliationi locus esset inter concertantes de levibus: qui autem dixerit fratri suo *Racca*, reus erit concilio, quod in gravioribus viginti trium virorum fuit, ubi pro causa ratione*

multa infligebatur & pacificatio fiebat inter disidentes magistratus autoritate: qui autem dixerit fatue, reus erit gehenna ignis quam concilium majus seu συνέδριον magnum adjudicabat, idemq; virorum septuaginta erat, ubi de religione & communi salute patrie contra blasphemos, palam impios, rebelles ac seditiosos judicabatur, idemq; constituitur Deut. 17. à Mose, repetitur 2. Para. 19. à Iosaphato, Locus judiciorum exprimitur 2. Esd. 3. ubi porta judicialis des Nabothors mentio fit. Et Psalm. 127. Beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis, non confundetur cum loquetur inimicus suis in porta, Quin causam suam totam in porta peragit Boas Bethlehemita. Rut. 4. Ad tribunal cæsaris sto, ibi me oportet judicari, inquit Paulus Act. 25: palatium suum habet Caiphas pontifex, pratorium suum Pilatus præses Iudæa, nos curiam & arcem pro ordinatione magistratus. De tempore commo Iere. 21. legitur, Iudicate mane iudicium & eruite vi oppressum de manu caluo

calumniantis, ne forte egrediatur ignis indignatio mea & succendatur & non sit qui extinguat propter maliciam studiorum vestrorum. Unde & proverbium, De mane consilium, precibus tamen prius dictis & concione aliqua, si fieri potest, audita. In causas inquirendo, efficiens, autor & institutor, actor & promotor Deus est, teste Psal. 71. Deus iudicium tuum regi da, & justiciam tuam filio regis, iudicare populum tuum in justitia & pauperes tuos in iudicio. Dan. 2. Sit nomen Domini benedictum à seculo & usq; in seculum, quia sapientia & fortitudo ejus sunt, & ipse mutat tempora & aetates, transfert regna atque constituit, dat sapientiam sapientibus & scientiam intelligentibus disciplinam, ipse revelat profunda & abscondita, novit in tenebris constituta & lux cum eo est. Ipsius regnũ, & potentia, & gloria in secula seculorum Amen Matt. 6. Quare non est potestas nisi à Deo Rom. 13, Et Christus ad Pilatum Ioh. 19. Non haberes potestatem adversus me ullam, nisi tibi datum esset de super. Mate-

Materia subiecta omnis anima potestabilibus sublimioribus subdita, & quidem necessitate non solum propter iram, sed & propter conscientiam. Ideo & debita redduntur, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timor timor, cui honor honor Rom. 13. Forma vere delineatur Deut. 17. Postquam sederit in solio regni sui, describet sibi deuteronomiū legis huius in volumine accipiens exemplar à Sacerdotibus leuitica iribus & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus vite sue, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta sunt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neq; declinet in partem dexteram vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse & filij eius super Israel. Et quæ quidem fugienda sint Exod. 23. habetur, Non suscipies vocem mendacij, nec junges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium: non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententia, ut à vero devies: pauperis quoq;

quoq; non misereberis in iudicio. Levit. 19. Non facies iniquum quid, nec injustè iudicabis: non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo. Non eris criminator nec susurro in populis, non stabis contra sanguinem proximi tui, ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum: non quaras ultionem, nec memoreris injuria civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum, ego Dominus. Deut. 24. Non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus, sed unusquisq; pro peccato suo morietur. Et 27. Maledictus qui pervertit iudicium advena, pupilli, & vidua. Quæ vero facienda Esa. 1. Manus vestra sanguine plena sunt. Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perverse, discite benefacere, quarite iudicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me dicit Dominus. Zach. 7. Iudicium verum iudicate & misericordiam

diam & miserationes facite unusquisq;
cum fratre suo: Et viduam & pupillum
& aduenam & pauperem nolite calum-
niari, & malum vir fratri suo non cogi-
tet in corde suo. Item 8. Loquimini ve-
ritatem unusquisq; cum proximo suo. Ve-
ritatem & iudicium pacis iudicate in
portis vestris, & unusquisq; malum contra
amicum suum ne cogitetis in cordibus
vestris, & iuramentum mendax ne di-
ligatis. Omnia enim hec sunt, quae odi-
dicit Dominus. De fine Mosi conciona-
tur Ietro Exod. 18, Si hoc feceris, imple-
bis imperium Domini, & praecepta ejus
poteris sustentare, & omnis hic populus re-
vertetur ad loca sua cum pace. Prover.
29. Rex qui iudicat in veritate paupe-
res, thronus ejus in aeternum firmabitur.
Concio gravissima pro & contra A-
mos 5. legatur. Non igitur res de ni-
hilo & contemptibilis sit iudiciorum con-
stitutio in oculis Anabaptistarum,
qui omnem etiam magistratum annihi-
lant ac reijciunt, iudicium suum ij ha-
bent apud Deum, de quo Petrus & Pau-
lus, hic

lus, hic Rom. 13. Itaq; qui resistit pote-
stati, DEI ordinationi resistit: qui au-
tem resistunt, sibi damnationem acqui-
runt. Ille cap. 2. Magis eos, qui post car-
nem in concupiscentia immundicie am-
bulant, damnationemq; contemnunt au-
daces, sibi placentes sectas non metuunt
introducere blasphemantes, ubi angeli
fortitudine & virtute cum sint majo-
res, non portant adversum se excera-
bile iudicium. Quid Core, Dathan
& Abiran seditiosis acciderit, videat-
ur Num. 16, terra vivos deglutit: quid
Absolomi rebeli, 2. Sam. 18, de quera-
cu pendet & tribus lanceis confoditur
à Ioabo: quid Theuda, quid Iuda Ga-
lileo, Act. 5, occisi sunt, periere, & o-
mnes quotquot consenserunt eis, di-
spersi. Quare dys non detrahendum
quicquam, nec principi populi maledi-
cendum Exod. 22: subiecti estote omni
humana creatura propter DEUM,
sive regi quasi praecellenti, sive duci-
bus tanquam ab eo missis, ad videndum
malefactorum, laudem vero honorum.
Omnes

Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate 1. Pet. 2.

2. Circumspectio in rebus agendis ac perficiendis, quod Boas locum iudicij non detrectat & portam more solito adit, ibiq; sedet iudex populi sui: propinquum videns pratercuntem, eundem declinare ad se iubet ac assidere, & quod omnium primum nomine suo eum enominare dignans honoris titulo sine dubio adjecto: decem viros accersens sive assessores iudicij sive testes causa, cum propinquo agere incipit. Omnia humanitatis plena, ut nihil supra, de qua toties in exemplis & praescriptione Pauli Phil. 4. docemur. Non igitur ἀσπυγοί simus omnem humanitatis sensum exuentes, nec etiam πικρόχοδοι alijs difficulter consentientes, aut morosi in omni congregatione amici, qualis Timon Atheniensis, vel Thrax quispiam, Nabal 1. Sam. 25, Affabiles simus & benigni, comes & alijs de bono nostro communicemus, ut Paulus vult Rom. 12, qualis Cimon predicatur Milthadis filius apud Graecos, Abigail 1. Sa. 25, alijs.

3. Obe-

3. Obædientia in propinquo Boas ac senioribus populi, qui haud gravatim imperata faciunt, & ad causa actionem conferunt quæ possunt. Agnoscitur benevolentia contribulium, submissio propinqui & reverentia seniorum nobis in exemplum, ut omnibus nos insinuemus, cum omnibus quantum in nobis est pacem colamus Rom. 12. Dissipa gentes, quæ bella volunt, orat David Psal. 68: quæ pacis sunt sectemur, monet Paulus Rom. 14, non enim dissensionis sed pacis Deus est 1. Cor. 14. Amica vox Abrahæ ad Lothum Genes. 13, Non queso sit iurgium inter me & te, inter pastores meos & tuos, fratres sumus. Ecce universa terra coram te est, recede à me obsecro. Si ad sinistram jerris ego dextram tenebo: si tu dextram elegeris, ego ad sinistram pergam. Pulcre de Iosepho refertur Gen. 45. Dimisit ergo fratres suos & proficiscentibus ait, Ne irascamini in via. Et cap. 50. ipse Ioseph se declarat, Nolite timere, num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud

2

in bo-

in bonum, ut exaltaret me sicut in presentia cernitis & salvos faceret multos populos. Nolite timere, ego pascam vos & parvulos vestros, consolatusque est eos, & blandè ac leniter est locutus, & habitavit in Aegypto cum omni domo patris sui. Quid de Ionatha 1. Sam. 18. Et factum est, cum complevisset loqui David ad Saul, anima Ionatha conglutinata est animæ David, & dilexit eum Ionathas quasi animam suam. Item cap. 20. David cadens pronus in terram adoravit tertio, & osculantes se alterutrum steterunt pariter, David autem amplius. Dixit ergo Ionathas ad David, Vade in pace, quacumque juravimus ambo in nomine Domini dicentes, Dominus sit inter me & te, inter semen meum & semen tuum usque in sempiternum. Exemplum insignne omnis modestiæ, submissionis & amicitiae in Barzillao Gileadite, divite nimis & benefico satis 2. Sam. 19, in Hiram 1. Reg. 5, qui amicus fuit Davidis omnium tempore: in Obadia aulico erga prophetarum filios & Eliam, in Ebdemelechi

Aethiopi

Aethiopi ac eunucho erga Ieremiam, in tenturione Luc. 7. in Cornelio Act. 10. erga Petrum, in Lydia erga Paulum Act. 16. Nota sit modestia vestra omnibus hominibus Phil. 4.

11. Tractatio causæ.

1. In narratione, Partem agri fratris nostri Elimelechi vendet Noemis, quæ reverfa est de regione Moabitide, quod audire te volui & tibi dicere coram cunctis sedentibus & majoribus natu de populo meo.

2. In propositione, Si vis possidere jure propinquitatis, eme & posside: Si autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam.

3. In confirmatione, ratione sumpta ab honesto, Nullus enim est propinquior excepto te, qui prior es: & me, qui secundus sum.

4. In conclusione, At ille respondit, ego agrum emo.

1. Artificium rhetoricum in Notetur. narratione, quo Boas hoc loco utitur in

2

judi-

judicio ad propinquum. Et secundum Aphthonium *sophistam* narrationis genus triplex est, actuosum seu histrionicum, in quo omnia ficta: historicum, quod antiquam narrationem habet: & civile, quo oratores utuntur in causarum actionibus, contendentes in judicijs, & ad hoc narratio presens spectat. Virtus seu laus quadruplex est, inquit idem Aphthonius, ut sit perspicua, concisa, probabilis & verbis latina. Perspicua satis est *Boæ* narratio, ut facile quid velit sibi constet: est & concisa, ne multa in unum congerantur, fiatque mixtura, sed unum post alterum proponitur, ut in partibus singulis se expediat actor: probabilis in ratione ab honesto seu jure propinquitatis: verbis proprijs, ne in *Laconica* brevitate divinandum sit, in figuris longe petitis res involvatur, & quid statuendum sit iudex nesciat aut assessores ejus. Exemplum preclarum omnibus studiosis artium ac linguarum imprimis observandum & imitandum, ut sæpe ejus admonemur, quod

artes

artes bona, adeoque totius philosophia cognitio donum Dei sit, ac linguarum genera ad S. Sanctum referantur, Act. 2.

2. Reverentia sanguinis in priori agnoscendo, colendo, & omnia officia debita ei deferendo, ut hoc loco in *Boæ* videre licet: in inferiori *Lotho* Gen. 13, in æquali *Maria* virgine desponsata *Iosepho* Matth. 1. Amicos cole, inquit sapiens, quod solus est homo amicus amico, ut in *Phormione* apud *Terentium*, & amicorum communia sunt omnia, ut idem comicus in *Adelphis*, *Cicero* 1. officiorum.

3. Eminentia & dignitas *Boæ*, qui ex potestate plena iudicium convocat & ordinat, agit & perorat in causa propria, consulit & concludit, dominusque populi sui in *Bethlehem* agnoscitur, sponsus novus *Ruthæ*, unus ex *avis* Christi & precipuus, utpote in cuius honorem hic liber *Ruth* conscriptus est. Quin & nostra causa agitur in *Ruthæ* gentili, ut desperandum sit nulli, qui Deo modo confidat, Christo firmiter adhereat, & cum *Ruthæ*

23

ad

ad ecclesiam per S. Sanctum se aggreget, Deumq; verum in filio mediatore per S. Sanctum colat.

III. Casus coincidens

1. In relatione. Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere. Ratio à causa finali, ut suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua.

2. In responsione, Qui respondit ex jure de cessione, Cedo juri propinquitatis: in ratione ab incommodo, neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo: per traditionem liberalem, tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.

Notetur. 1. Collatio amica & conventio liberalis, refert causam Boas in appendice singulari, renunciat propinquus in rationibus probabilibus, & fit cessio de jure proprio bona gratia in propinquo, acquisitio autem juris alieni in Boa.

2. Lex

2. Lex successionis primò, in filiis Numer. 27, Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hereditas: si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si & fratres non fuerint, dabitur hereditatem fratribus patris ejus. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hereditas his, qui ei proximi sunt. Eritq; hoc filijs Israel sanctum lege perpetua, sicut præcepit Dominus Mosi. Secundo, in uxore fratris Deuter. 25, Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel. Ut autem de personis lex in Mose, ita expositio Boas in præsentis historia de bonis, ut ea simul ducenti cedant, & sic dotata satis uxor fratris defuncti in fratris viventis domum veniat, ad nomen fratris conservandum & rem familiarem augendam.

24

Videa-

Videatur in Harmonia evangelistarum expositio Matt. 22.

3. Exemplum legis divinæ Deut. 25. observatæ Matth. 22, sed in fictione Sadducæorum, ut patres omnes fere autumant: renunciatæ Ruth. 4. in propinquo Boæ, qui de jure cedit libera voluntate, posteritatem familiæ suæ præhendit, alteri privilegium in uxore & bonis mobilibus concedit, non sine suspitione alicujus vel insimulationis, vel contemptus, quemadmodum & in libello repudiij Deut. 24. Matth. 19. Et leges licet multe, contumaces tamen plures legis vim infringentes, non sine ultione & pœna divina. Contra primum decalogi præceptum Aaron idololatriæ autor nefandæ Exod. 32. peccat graviter: pythonissam consulit Saul in anxietate animi sui 1. Sam. 28. Contra secundum jurgans in castris & blasphemans nomen Domini, ac insuper maledicens, lapidibus obruitur Levit. 24: per Rabsacem Sennaherib rex Assyriorum blasphemat Dominum Deum viventem, & exprobrat sermonibus ejus, sed spiritus ei datur

ei datur, nuncios audit, & revertitur ad terram suam corruens in gladio coram filiis suis in Ninive. Esa. 36. & 37. Contra tertium filij Aaronis Nadab & Abihu ignem & incensum alienum inferunt in populum coram Domino, igneque absumuntur cœlitus Levit. 10. Zelaphehad ut putatur, lapidibus obruitur extra castra Israelitarum Num. 15, ligna colligens in solitudine die Sabbathi: Saul rex & hypocrita, moram faciente Samuele Propheta, dum holocaustum præparat & pacifica mactat præter mandatum Dei, male audit, regnum amittit totum, rejectus à Deo 1. Sam. 13. Contra quartum Core levita, Dathan, Abiram & Hon Rubenitæ, alijque 250. proceres synagoga contra Moysen & Aaronem seditionem movent, omnesque terra dehiscit ac deglutit ad unum Num. 16, quin & alij sævientes ac murmurantes igne vastantur 14700, Aaron inter vivos & mortuos stante ac pro populo deprecante: Cain fit transfuga Gen. 4, Cham maledicitur Gen. 9, Absolon de quercu pendet 2. Sam. 18, Contra

quintum Ioab Imperator summus belli sanguinem innocentem effundit interficiendo Abnerem principem militia strenuum ignorante Davide, & Amasam consobrinum prestantem virum, regiarum, ut non immerito David imprecetur 2. Sam. 3, potestati Salomonis tradat 1. Reg. 3. De Absalone 2. Sam. 18, de Achabo & Iezabele 1. Reg. 21. Contra sextum bigamus fit primum Lamech impius Gen. 4, repudium in Rahelle introducit & decipit in Lea Iacobum Laban Genes. 29, repudiat Rutham propinquus & Boas concedit Ruth. 4, divortium facit Saul in Michole uxore David & Palti filio Laïs de Gallim tradit 1. Sam. 25, restituitur tamen 2. Sam. 3: incestum committit Iudas quartus Iacobi filius cum Thamare nuru, Gen. 38, lascivus ille filius cum noverca 1. Corinth. 5, qui tamen reconciliatur ad paenitentiam 2. Cor. 2: adulterium David cum Bethsabea 2 Sam. 11, in gratiam redit statim, id quod & Psal. 51, testatur. Contra septimum Achan furtum facit de anathema-

themate, etiam sibi reservat Saul excisor Amalechitarum greges & armenta, regemq; Agag captum 1. Sam. 15, & deseritur à DEO, regnum amittit. Contra octavum falsarium agit David, Uriam jure belli abutens 2. Sam. 11. interimens: Iezabel testes falsos producens in iudicio apud Isreelitas contra Nabothum 1. Reg. 21. Contra nonum Achab injustè concupiscit vineam Nabothi, & agrotationem simulans injustè Nabothum interfici sinit; ut ut imperium pratendat Iezabel, ultionem exercet Iehu. Contra decimum libidinosè flammam concipit David erga Bethsabeam, & in filiolo punitur mortuo, mulieribus ac concubinis stupratis, regnoq; raptò probe mulatur; de iudicibus falsis historia Susanna videatur Dan. 13. Multa igitur ut fiant sane,

Sera tamen tacitè pœna venit pedibus

secundum poetam, & tarditatem ad vindictam gravitate pœna Deus compensat. Gravis Boas censetur, levis nonnihil

&

Ἐπιδουκετικὸς in familia sua propinquus habetur: ita suus cuiq; mos, & nemo sine crimine vivit:

Et ut Horatius 1. sermonum satyra 3.

Nam vicij's nemo sine nascitur, optimus ille est,

Qui minimis urgetur.

Quin etiam decipimur specie rebus, ut idem de arte.

II. JUS CESSIONIS.

AD scholam jurisperitorum hoc pertinet quidem, verum in sacris fundamentum suum habet & exemplum, ut omnis juris prudentia. Ponitur autem

1. *Litera*, Hic autem mos erat antiquitus in Israel inter propinquos, ut si quando alter alteri suo juri cedebat, ut esset firma consensio, solvebat homo calceamentum suum & dabat propinquo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israel. Et de hoc in thesi quidem ante, in antithesi vero hoc loco, & breviter: prolixè

lixè Deut. 25, Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, qua ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, & interpellabit majores natu dicetq;, Non vult frater viri mei suscitare semen fratris sui in Israel, nec me in conjugium sumere. Statimq; accersiri eum facient & interrogabunt, si responderit, nolo eam uxorem accipere, accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pedibus ejus, spuetq; in faciem ejus & dicet, Sic fiet homini qui non adificat domum fratris sui, & vocabitur nomen illius in Israel domus discalceati. Non igitur tam facile cessio fiebat, & jure divino fratris uxorem frater ducere cogebatur: concessione liberali absolvebatur, si esset quod pretendere, non tamen sine ignominia nota, ut calceum exueret de pede fratris mulier, in faciem spueret, & discalceatum nominaret coram omnibus, ut qui fratri in posteritate gratificari nolleret. Adeo vera distinctio Aristotelis summi philosophorum lib. 5. Ethico. ad Nicomachum cap. 1. de justitia, ὁ νόμος ἢ ὁ νόμος

ὅς ὁὖς νεῖμεν & , qualis lex ipsa de suc-
 cessione fratrum : ἢ ἀποχαιασμῆνός ,
 qualis appendix legi propter contuma-
 ciam fratrum addita. Congruit huc
 Christi responsum Matth. 19. de divor-
 tio ad Sadduceos, Moses ad duritiem cor-
 dis vestri permisit vobis dimittere uxores
 vestras, ab initio autem non fuit sic. Non
 igitur omnia quae licent, recta sunt & fa-
 cienda, si non aedificent & facta mali vel
 certe contrarij exempli introducuntur.
 Itaq; quae pacis sunt sectemur, & quae aedi-
 ficationis sunt invicem custodiamus. No-
 li propter escam destruere opus DEI,
 inquit Paulus. Rom. 14, Item 1. Corinth.
 10. omnia mihi licent, sed non omnia ex-
 pediunt: omnia mihi licent, sed non o-
 mnia aedificant. Nemo quod suum est qua-
 rat, sed quod alterius. Plura de charita-
 te cap. 9.

11. Exemplum

1. In actione, Dixit ergo propin-
 quo suo Boas, tolle calceamentum,
 qui statim soluit de pede suo. Mo-
 derata omnia & in fraudem Rutha, de
 qua

qua agitur, minimè: bene sese habent
 principia & ex sententia res procedit,
 Deo fortunante.

1. Acquisitio bonorum jure divi-
 no per emtionem in moneta probata, ve-
 luti spelunca duplicis in extrema parte a-
 gri Ephronis pro 400. siclis argenteis em-
 ta ab Abrahamo Gen. 23: agri Elimele-
 chi in Bethlehẽm propinquo delati à Bo. Ruth. 4. Vel per successionem em-
 tione interveniente & confirmatione ju-
 diciali, quae à propinquo ad Boam devol-
 vitur ibid. Vel per hæreditatem in-
 gradibus proximioribus Num. 27. Homo
 cum mortuus fuerit absque filio, ad fi-
 liam ejus transibit hæreditas: si filiam
 non habuerit, habebit successores fra-
 tres suos. Quod si & fratres non ha-
 buerit, dabitur hæreditatem fratribus
 patris ejus: Sin autem nec patruos ha-
 buerit, dabitur hæreditas his, qui proximi
 sunt.

2. Confirmatio bonorũ in ritu & ce-
 remonia singulari apud antiquos præser-
 tim, per scriptionẽ ut videtur Gen. 23,
 Tob. 8:

Tob. 8: per calceum Ruth. 4, per pileum ut in Misnia & Lusatia: per calamum, aut stramen ut alijs in locis pro varietate gentium, testibus etiam adhibitis, ut in historia Rutha videre licet, vel amicis proximioribus ut alibi, ne gravamen possessori eveniat, aut impedimentum aliud interveniat tempore procedente. Ambulatoria enim voluntas hominis usque ad mortem, ut Iureconsultorum habet à glo. a.

2. In testificatione, At ille majoribus natu & universo populo, Testes vos, inquit estis hodie, quod possederim omnia quæ fuerunt Elimelechi & Chilonis & Mahlonis, tradente Noëmi: & Rutham Moabitidem uxorem Mahlonis in conjugium sumserim, ut suscitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne nomen ejus de familia sua ac fratribus & populo deleatur. Vos inquam hujus rei testes estis. *Plana sunt omnia, bona Elimelechi sibi vendicat Boas, Rutham ducit in uxorem, populum*

cum

eum senioribus in testimonium vocat. Sequitur ratificatio.

3. In approbatione, Respondit omnis populus, qui erat in porta, & majores natu, Nos testes sumus. *Communia hæc videntur, at solennia sunt in judicijs omnibus, ut ad finem suum res deveniat voluntate sive libera, sive coacta, tum in civilibus, tum in criminalibus.*

4. In voto singulari ob sponsalia plene perfecta, ab exemplis tum internis populi Dei, Faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam sicut Rahelem & Leam, quæ ædificaverunt domum Israel, ut sit exemplum virtutis in Ephrata & habeat celebre nomen in Bethlehem: tum externis gentium extra ecclesiam, quas Deus pro gratia recepit, Fiat q; domus tua sicut domus Phares, quem Thamar peperit Iudæ, de semine, quod tibi dederit Dominus ex hac puella. *Ad locum de conjugio hæc omnia spectant, de quo in Iohanne cap. 2. in Paulo 2. Cor. 7. & per totum librum Tobia. Gradus ob-*

R

dus ob-

dius observentur ad conjugium prosperum & felix, è quibus.

- I. 1. Cogitatio ordinationis divini, qua in paradiso primum cepit
1. Gen. 2, & post lapsum primorum parentum collapsa iterum instaurata est Gen. 3, unde Ebre. 13. Honorabile connubium in omnibus & thorus immaculatus, fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus,
2. Sanctionem repetit Christus Matt. 19, & Paulus 1. Cor. 7, suum consilium addens de in nuptis. Laus cōjugij in marito Psal. 128, in marita Prov. 31, in prole Psal. 127, in domo Psa. 112.
- II. 2. Usurpatio mediorum, quorum
1. partim timor Dei in precibus ad Deum autorem conjugij, ut Sirach. 26. Pars bona mulier bona in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis. Ulterius extendit David Psal. 128, Beatus vir qui timet Dominum, qui ambulat in vijs ejus: labores manuum tuarum manducabis, beatus es & bene tibi erit. Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tue, filij tui sicut novella olivarum

circu-

circuitu mensa tua. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Conjugium initurus Isaac, in agrum divertit & orat Gen. 24: cubiculum suum petit Sara, & animi cogitata coram Deo נאגדיו נאגדיו effundit Tob. 3. Partim reverentia erga parentes, tutores, vel amicos proximos, quorum interest, & ij in consilio fideli latere sunt juxta preceptum quartum decalogi Exod. 20, Honora patrem tuum & matrem tuam, ut diu vivas & sis longævus in terra. Ad parentem Bathuelem ac fratrem Labanum causam Eliezeris Rebecca rejicit Gen. 24. Mardocheum tutorem in omnibus consilijs sequitur Esther regina Est. 2, ab amicis pendet tota & Noemi socru inprimis Ruth Moabitis, nec spes fallit eam Ruth. 3, Partim perfectio laborum in certa vocatione ad instituendam rem familiarem & alendam uxorem cum liberis. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, inquit Deus ad Adam Gen. 3: & David ad maritum Ps. 128, Labores manuum tuarum manducabis, beatus es & bene tibi erit. Item 37.

R 2

liba-

Inhabita terram & pascaris in divitijs eius. Hinc quaestiones ad sponsum, quid factururus ipse, quò sponsam deducturus, & quomodo sustentaturus. Culpantur à Paulo desides & ociosi 2. Thes. 3, admonenturq; omnes, ut cum silentio operantes suum panem manducent.

III. 3. Susceptio causæ matrimonia-

1. lis, tum ambiendo per viros honestos & veluti testes totius actionis, & per Eliezerem servum suum primarium, quem prius heredem instituere in animo habuerat, sponsalia filij sui Isaaci Abraham peragit Gen. 24: per Raphaellem itineris non modo comitem, sed & consiliarium solum cælitus demissum, conjugium Tobia junioris suscipitur & in patrocínio militi feliciter finitur Tob. 6, 7, 9, 10, 11 & 12.

2. Tum conveniendo in consensu partu utriusq; juxta regulam vulgatam, Consensus facit matrimonium si legitimus sit. Ad petitionem Eliezeris consultant parentes & amici proximi, accersitur puella, & consensum suum ad voluntatem parentum adjungens, sponsalia

de fu-

de futuro in actum presentem diriguntur, ut parentes concludant, servus abitum ad sponsum maturet, sponsa sequatur quamprimum nutrice adjuncta more gentium Gen. 24. Tum consummando in copulatione digna & gaudio nuptiali, de quo toto apposite Tob. 7, Et Raguel apprehendens dexteram filia sua dextera Tobia tradidit dicens, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob vobiscum sit, & ipse conjungat vos, impleatq; benedictionem suam in vobis. Et accepta charta fecerunt conscriptionem conjugij. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum, cap. 9. convivæ evocantur è Rages Medorum, qui Deum benedicunt, nuptis novis gratulantur: cumq; omnes dixissent Amen, accesserunt ad convivium, sed cum timore Domini nuptiarum convivium exercent. De nuptijs filij regis Matth. 22. videatur.

4. Congratulatio mutua in discessu amico & læto, quod gaudendum sit cum gaudentibus Rom. 12, & pro invicem orandum Iaco. 5, multumq; valeat deprecatio

R 3

catio

*catio iusti assidua, id quod Elia Propheta
 exemplo Apostolus ibidem comprobat.
 Brevis comprecatio cognatorum Re-
 becca est Gen. 24, Soror nostra es, crescas
 in mille millia, & possideat semen tuum
 portas inimicorum suorum: longior &
 expolita exemplis testium actionis ma-
 trimonialis Ruth 4. Gabelus è Media
 vocatus distinctionem adhibet in ordine
 certo, ab nuptis ad parentes, & hinc ad
 prolem domus ut pignora lecti progredi-
 endo, cui & omnes convivæ in Amen
 conclamant. Capite 11. amici Tobia gau-
 dentes de omnibus bonis, quæ illis Deus ostendisset, congratulantur. In novo te-
 stamento Luc. 1. vicini & cognati Elisabetha gratulantur, quod magnificasset
 Dominus misericordiam suam super eam.
 benedicit Christo nato in terris & Mariæ
 matri ejus Simeon Luc. 2. Magi ab ori-
 ente regem novum Iudæorum adorant &
 dona ferunt Matth. 2. Adeo bene precari
 nuptis, parentibus & liberis, novum non
 est, sed debitum more antiquo: confessio
 fidei, Symbolum amoris, & oblatio omnium
 officij*

*officij erga proximum, amicum, & co-
 gnatum. Quod ad comprecationem præsentem, exemplis ea niti-
 tur & quidem optimis, internis in popu-
 lo Dei Rabelis dilectissima & Lea fecun-
 dissima conjugum Iacobi patriarchæ: &
 externis ex gentibus alienigenis Tha-
 maris Cananæ, quam Iudas quartus Iacobi
 filius sibi assivit, vi non compres-
 sam, ex gentibus aviam CHRISTI
 primam.*

*Deum omnium salute gaudere, juxta Doce-
 mur. promissionem Gen. 3. Semen mulieris con-
 teret caput serpentis, Et 22. In semine
 tuo, qui est Christus Gal. 3, benedicentur
 omnes gentes terra. Item 49. Non aufe-
 retur sceptrum de Iuda aut doctor de fe-
 more ejus, donec veniat Silo, & ipse e-
 rit expectatio gentium, Psal. 2. Postula
 à me & dabo tibi gentes hereditatem
 tuam & possessionem tuam terminos ter-
 ræ. Esa. 41. Ecce dedi te in fœdus populi,
 in lucem gentium, ut aperires oculos cæ-
 corum, & educeres de conclusione vin-
 ctû, de domo carceris sedentes in tenebris.*

Et 49. Parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Iacob & feces Israel convertendas. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usq; ad extremum terra. Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Vivo ego dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, & circumdabis tibi eos, quasi sponsa. Item 60 surge, illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum & gloria Domini super te orta est, & ambulabunt gentes in lumine tuo & reges in splendore ortus tui. Hag. 2. Erit desideratus cunctis gentibus. Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam, Et 6 Hæc est voluntas eius qui misit me, ut omnis qui videt filium & credit in eum habeat vitam aeternam. Luc. 19. Venit filius hominis querere & servare quod perierat: Matt. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos, apud me requiem invenietis pro animabus vestris. Iob. 12. Cum exaltatus

tatus fuero à terra, omnes ad me traham: 1. Tim. 1. Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum, sed imo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Iesus Christus omnem patientiam ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam aeternam. Et cap. 2. Omnes homines vult salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire. 2. Pet. 3. Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti. Conferunt huc exempla alienigenarum omni loco & tempore, donec plenitudo gentium venerit: benedictus n. Sem, & Iaphet habitabit in tabernaculis eius Gen. 9. In Canaan tempore Abraham Ephron Hethæus Gen. 23, Isaac Abimelech in Gerar Gen. 26: tempore Iacobi Thamar Gen. 38, Iosephi Pharaon Gen. 47: Moysis Ietro Sacerdos in Madian Exod. 3: & 14, Iosue Rabal meretrix in Iericho Iosu. 2, Gabaonita Ios. 9. tempore Iudicum Ruth. cap. 1. & 4. regum

regum ut Davidis *Arafna lebusus* 1. *Sam.* 24, Salomonis *Hiram rex Tyri* 1. *Reg.* 5, regina *Austri de Saba* 1. *Reg.* 10, tempore prophetarum ut *Eliæ* vidua *Sareptiana ad Sidonem cum filio* 1. *Reg.* 17, *Elifæi Naaman Syrus prefectus militia* 2. *Reg.* 5, *Luc.* 4, *Ieremiæ Ebedmelech Aethiops* 1. *Jer.* 38. Tēpore Christi omni ex parte, Magi ab oriente *Matt.* 2, ab occidente *Græci* *Ioh.* 12, juxta prophetiam Christi *Matth.* 8, *Dico vobis, quod multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac & Jacob, in regno cœlorum: filij autem regni ejicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.* *Centurio* *Matt.* 8, & *cananea* *Matt.* 15, *Magna fidei: regius* *Ioh.* 4, *parva at crescentis, Centurio sub cruce* *Matt.* 27, *Tempore Apostolorum totus mundus* *Matt.* 28, *Mar.* 16, *Act.* 2, unde *Paulus doctorem gentium se nominat* 1. *Tim.* 2, & *Rom.* 15. *Audacius scripsi propter gratiam, que data est mihi, ut sim minister Christi Iesu in gentibus sanctificans evangelium Dei, ut fiat oblatio*

oblatio gentium accepta & sanctificata in S. Sancto ita ut ab Ierusalem per circuitum usq; ad Illyricum repleverim evangelium Christi. Hinc *Paulus ibidem recte concludit* ex 2. *Sam.* 22, *Confitebor tibi Domine in gentibus & nomini tuo cantabo: ex Deut.* 32, *Laudate gentes Dominum cum plebe ejus: ex Ps.* 117, *Laudate omnes gentes Dominum & magnificate eum omnes populi, quoniam confirmata est super nos misericordia ejus & veritas Domini manet in æternū. Additur votū, Deus spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, ut abundetis in spe & virtute S. Sancti.* Secundo *Nullum peccatorem tam graviter deliquisse, quin in gratiam à Deo recipiatur, modo respicatur vere, pœnitentiam agat ex animo, & se convertat ad Deum, non vestimenta sed cor suum scindendo* *Joel.* 2. *Consoletur vos promissio Dei* *Ezech.* 33. *Vivo ego dicit Dominus, nolo mortē peccatoris, sed ut cōvertatur ab impietate sua & vivat, Esa.* 1. *Si fuerint peccata vestra ut coccinum quasi nix dealbabūtur, & si fuerint rubra quasi*

quasi vermiculus velut lana alba erunt.
Sap. 12. Quam bonus & suavis est Domine spiritus tuus in omnibus, ideoque hos qui exerrant partibus, corripis, & de quibus peccant admones & alloqueris, ut relicta malitia, credant in te Domine. Erigit nos vox Christi *Matth. 9.* Non est opus valentibus medico, sed male habentibus: Non veni vocare justos ad penitentiam, sed peccatores. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, ad paralyticum: confide filia, fides tua te salvam fecit, ad hemorrhousam *ibid. Matth. 11.* Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos, apud me requiem invenietis pro animabus vestris: venit enim filius hominis querere & servare quod perierat, *Luc. 19.* Confirmet nos sacrosanctum ministerium in verbi predicatione vera & usu sacramentorum legitimo, per ministros pios ac fideles: nec non vocatio nostra ad vitam eternam, & conscientia nostra in virtute S. Sancti, qua ad salutem custodimur. De verbo *Esa 55.* Quemadmodum descendit

imber,

imber, & nix de caelo, & illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti & panem comedenti: sicut verbum meum quod egreditur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, sed faciet quaecumque volui & prosperabitur in his ad qua misi illud. Quia in laticia egrediemini & in pace deducemini, De Sacramentis *Mar. 16.* Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. De ministris *2. Cor. 5.* Posuit Deus in nobis verbum reconciliationis, pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliemini Deo. De vocatione *Eph. 1.* In Christo nos sorte vocati sumus, predestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae, ut simus in laudem nos, qui ante speravimus in Christo. In quo & vos cum audissetis verbum veritatis, evangelium salutis vestrae, in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui

do, qui est pignus hereditatis nostra in
 redemptionem acquisitionis in laudem glo-
 ria ipsius. De conscientia 1. Pet. 1. In
 quem nunc quoque non videntes creditis,
 credentes autem exultabitis leticia in-
 narrabili & glorificata, reportantes finem
 fidei vestra salutem animarum vestra-
 rum. Et cap. 2. Vos genus electum, regale
 sacerdotium, gens sancta, populus acquisi-
 tionis, ut virtutes annuncietis ejus, qui de
 tenebris vos vocavit in admirabile lumē
 suum. Virtute Dei custodimini per fidē in
 salutem paratam revelari in tempore no-
 vissimo 1. Pet. 1. Item 1. Ioh. 3. Fily Dei su-
 mus, sed nondum apparuit quid erimus.
 Scimus quod cum apparuerit, similes ei
 erimus, quoniam videbimus eum sicuti
 est. Intueamur in exempla sancto-
 rum, non peccata sed pœnitentiam imi-
 tando, & prostant primi parentes Adam
 & Eva Gen. 3. miserrimi omnium homi-
 num, at felicissimi ob semen mulieris pro-
 missum: suum dedecus in pudendis agno-
 scit Noe Gen. 9, suam fœditatem in ince-
 stu deplorat Loth Gen. 19: sibi timet Ru-
 ben &

ben & pœnam sentit in posteritate postpo-
 sita Gen. 49, ut & Simeon rebellis ac sedi-
 tiosus inprimis: vitulum Israeli constat
 Aaron & stulte agit Exo. 32, Mose incre-
 pante. Omnes tamen respicientes gratiam
 consequuntur apud Deum: Male rem ad-
 ministrant iudices, & idolum erigit Gi-
 deon, votum facit temerarium Iephthe, li-
 bidine se pollicit Simson, verum factum a-
 gnoscunt ut malum, pœnitentiam agunt
 seriam & orationem faciunt indubita-
 tam, ut adeptos eos esse tandem repromis-
 siones, epistola ad Ebraeos cap. 11, testetur.
 Non minimus peccatorum David rex &
 propheta in adulterio, homicidio, & pre-
 sumptione numerandi populum 2. Sam. 11,
 & 24. miserere de profundis & ex inferis
 cantat, ut pro remissione peccatorū omnes
 sanctos etiam orare Ps. 32. fateatur. Cau-
 tius mercari discit Manasses rex im-
 pius & sanguinarius in carcere inter vin-
 cula & catenas, genua cordis flectit, veniam
 consequitur & liberationē e carcere, popu-
 lum autem ab idololatria retrahere non
 potest, ut est 2. Para. 33. Nævos suos &
 errata habent alij reges, Assa, Iosaphat,
 Ezechias

Ezechias & Iosias, sed condonantur ad confessionem liberam ac pœnitentiam seriam, ut vere Psal. 19. dicatur, delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me. Ignobiliores duces populi in infirmitate multiplici, quorum historia sacra reticet, Mattheus evangelista nomina recenset tantum. Quid Petrus perjurus & abnegator? Thomas incredulus Simon? Paulus persecutor ecclesia? Iacobus & Iohannes ambitiosi? Mattheus scriba ad telonium questum exercens? alijq; discipuli omnes, infirmi, fadifragi, fugitivi? & tamen Christus pro amore suo omnes suffert, revisit, confortat, in integrum restituit Iob. 20. & 21. Humiles igitur simus in pœnitentia cotidiana Luc. 18, prostrati ob peccata fide nos erigamus in Christo, & salva erit anima nostra Gen. 32, misericordiam consecuti cum Thamar & Paulo militemus bonam militiam habendo fidem ad Deum & bonam conscientiam ad proximum 1. Tim. 1. Tertio de conjugio, Quis auctor, institutor & consummator sit, Deus ipse.

ipse, qui omnia fecit Gen. 1, & filius eius Mar. 7, populo acclamante. Quis carpat cum Montanistis, & non potius honorabile agnoscat conjugium, thorumq; immaculatum colat Ebre. 13? Quis vilipendat cum Papistis, & cœlibatum Monachorum impurum præferat 1. Timoth. 4? Quis mutet aut rescindat pro arbitrio suo cum Sadducæis, & non duo sint in carne una Matth. 19? Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius Ps. 111. Quid conjugium sit, & quidem consummatum, opus Dei facientis, quando adhibitis precibus de consilio parentum & consensu eorum quorum interest, post legitimam copulationem puella sponsa in domum sponsi ad cohabitandum ingreditur. Qui finis conjugij, ut uxor costa virum amet, adiutorium rem familiarem curet, mater fecunda ut Rahel & Lea prolem gignat, familiamq; in posteritate ut Thamar adificet, sitq; post virum exemplum pietatis ac virtutis suis, nomenq; celebre apud alios sibi comparet, veluti Sara 1. Pet. 3, Abigail 1. Sam. 25, Sara

S
uxor

uxor Tobie cap. ult. Elizabetha Luc. 1,
 Monica mater Augustini. Quid deniq;
 liberi, semen quod Deus dat viro ex pu-
 ella vel honesta matrona, ut etiam Psal.
 127. David, hereditas Domini filij, mer-
 ces fructus ventris. Promissio larga
 Gen. 17, ad Abrahamum, Ero Deus tuus
 & seminis tui post te. Inducitur autem
 Phares è Thamare, propter posteritatem
 numerosam ut est Gen. 46, Num. 1, 1. Pa-
 tra. 1. Matth. 1, ubi de genealogia Christi
 à Iuda ad Phares è Thamare deducitur,
 & de ea paulo post parte 4. capitis quarti.

III. CONJUGIUM BOÆ ET RUTHÆ.

Qvod felix, faustumq; sit, ac salutare
 ipsi Rutha gentili, bene sese habent
 principia in *ωεγλόγω* Noemis callido, in
ωεγτάσει Rutha cauta, in *Πιτάσει* Bo-
 cum propinquo sedata, sequitur *κατασφ*
Φηλατα, Et

1. Conjugium profferum ac blandum
 Tulit itaq; Boas Rutham, & acce-
 pit uxorem, ingressusq; est ad eam
 & de

& dedit illi Dominus, ut concipe-
 ret & pareret filium. Et hic *σύνοψις*
 de conjugio consumato instituitur.

1. Tulit Boas Rutham, copulando
 sibi legitime, cujus forma exprimitur
 Tob. 7. Et apprehendens Raguel parens
 Sara sponsa dexteram filia sua, dexteræ
 Tobie tradidit dicens, Deus Abraham,
 & Deus Isaac, & Deus Iacob nobiscum sit,
 & ipse jungat vos, impleatq; benedi-
 ctionem suam in vobis. Hæc autem Gen.
 1. habetur, crescite & multiplicamini, re-
 plete terram & subijcite eam, & domina-
 mini piscibus maris, & volatilibus cæli,
 & universis animantibus, quæ moventur
 super terram.

2. Accepit uxorem, pro amore in
 fidem suam ad bonorum communionem,
 juxta ordinationem divinam Gen. 2, Di-
 xit Dominus Deus, Non est bonum homi-
 nem esse solum, faciamus ei adiutorium
 simile sibi: & edificavit costam, quam tu-
 lerat de Adam in mulierem, & adduxit
 eam ad Adam. Exemplū in Isaac spon-
 so Gen. 24, qui servo cuncta quæ gesserat
 & de

EXPLICATIO

narrante domino suo, introducit Rebec-
cam in tabernaculum Sara matris sua, &
accipit eam uxorem, & in tantum dili-
git, ut dolorem, qui ex morte matris eius
acciderat, temperaret.

3. Ingressus est ad eam, hoc est, co-
gnovit in castitate conjugali ut de Adam
Gen. 4. Et cap. 2. dicit Adam, Hoc nunc
os ex osibus meis & caro de carne mea,
Hac vocabitur virago, quoniam de viro
sumta est. Quamobrem relinquet homo
patrem suum & matrem, & adhaerebit
uxori sua, & erunt duo in carne una. Item
Tobias junior disertius exponit cap. 8.
tertia transacta nocte, in nostro erimus
conjugio. Vxori vir debitum reddat, si-
militer autem & uxor viro: mulier sui
corporis potestatem non habet sed vir, si-
militer autem & vir sui corporis potesta-
tem non habet sed mulier. Nolite fraus-
dare invicem, nisi forte ex consensu ad
tempus, ut vacetis orationi, & iterum re-
vertimini in id ipsum, ne tentet vos Sa-
tanus propter incontinentiam vestram.
Hoc autem dico secundum indulgentiam
& no

& non secundum imperium, inquit Pau-
lus 1. Cor. 7.

4. Dedit illi Dominus, ut concipi-
peret & pareret, quod idem fatetur Ia-
cob ad Rabelem Gen. 30. Num pro Deo
ego sum, qui privavit te fructu ventris
tui. ecce hereditas Domini filij, merces
fructus ventris, canit David Psal. 127. Et
128. Vxor tua sicut vitis abundans in la-
teribus domus tuae, filij tui sicut novella
oliviarum in circuitu mensae tuae. Ecce sic
benedicetur homo, qui timet Dominum.
Item 113. Quis sicut Dominus Deus no-
ster, qui habitare facit sterilem in domo,
matrem filiorum latentem. Ut autem a-
mor Dei omnia praestat, ita preces piorum
multum juvant, ut habetur Gen. 30. Ex-
audivit Deus preces Lea, concepitq; & pe-
perit filium quintum, Recordatus etiam
Dominus Rahelis (appetentis prolem à
marito suo, Da mihi liberos alioquin mo-
riar) exaudivit eam & vulvam aperuit
ejus, & concepit & peperit filium dicens,
Abstulit Deus opprobrium meum, & vo-
cavit nomen illius Ioseph dicens. Ad hoc
S 3 mibi

mibi Dominus filium alterum. Idem memorat Elisabeth Luc. 1. cum ex Zacharia concepisset, sic fecit mibi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. Gloriosissimum omnium in salutem nostram, quod in conceptu & partu servatoris nostri Iesu Christi angelus Gabriel se declarat. S. Sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideo, & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Elisabeth cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic membris est sextus illi, quae vocatur sterilis, quia non erit impassibile apud Deum omnium verbum.

5. Peperit filium, pignus thori conjugalis, lumen oculorum, baculum senectutis, solatium vita, spem posteritatis Tob. 10. & 14. Et certe filius sapiens latificat patrem, Prov. 10. & 15: filiorum quaeque privilegium summum, ut quod patres essent in sacris, majores in imperiis Gen. 49. Vnde Sirach. 36, omnem mascululum excipit mulier, & est filia melior

lio, quod satis noematice dictum videtur à sapiente viro.

11. Gratulatio mulierum, Dixeruntque mulieres ad Noemin, Benedictus Dominus, qui non est passus ut deficeret successor familiae tuae, & vocaretur nomen ejus in Israel: & habeas qui consoletur animam tuam, & enutriet senectutem. Ratio à fine conjugii, ex nuru enim tuamatus est, qui te diligit, & multo tibi melior est, quam si septem haberes filios. De congratulatione mutua supra dictum parte secunda, repetitur nunc à mulieribus in forma alia: supra in exemplis de uxore, hic in gratiarum actione de prole & ad quid ea profutura sit.

1. Quis autor bonorum, Dominus Notetur excelsus super omnes caelos Psal. 113, qui autem quae vult facit in caelo & in terra Psal. 115, benedictus Dominus in aeternum Psal. 89, benedictum nomen gloriae ejus sanctum Dan. 3.

2. Quid in beneficio, quod non est passus Deus ut deficeret successor familia & vocaretur nomen ejus in Israel. Ad successionem enim liberorum in domo & augmentum familiarum in posteritate Iudaei respiciebant multum, cum essent populus Dei, peculium singulare, ex ijsq; Messias esset oriundus. De beneficijs etiam Psal. 147, Qui annunciat verbum suum Iacob, iudicia & justicias suas Israel: non fecit taliter omni nationi & iudicia sua non manifestavit ei. Paulus Rom. 3, Quid ergo amplius Iudaeo est, qui qua utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum, primum quidem, quia credita sunt illi eloquia Dei. Et cap. 9, illorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium & promissa: quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est supra omnia benedictus in secula Amen. Totum ad nos gentes accommodat Petrus 1. cap. 2, Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuncietis ejus, qui de tenebris

bris vos vocavit in admirabile lumen suum. Quare recte adhortatur David Psal. 117. Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi: quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, & veritas Domini manet in aeternum. Et Moses Deut. 32, Laudate gentes Dominum cum plebe ejus, quod Paulus repetit Rom. 15.

3. Ad quid proles, Ut habeas qui consoletur animam tuam in arumnis & enutriat senectutem in egestate. De cruce Noemis, unde arumna accesserunt, cap. 1. dictum: de egestate, unde res angustia domi, hoc loco mentio fit, ut unicus agellus sit, qui per Noemin Rutha in dote cedat cap. 4. Verum honesta & bene morata sat dotata pietasq; cum modestia se ipsam commendat optime. Vnde sequitur ratio à fine conjugij, ex nuru enim tua natus est, qui te diliget ut aviam fidam: & multo tibi melior est in successu felici, quam si septem haberes filios immorigeros. Vnde Sira. 16. Non jucunderis in filijs impijs si multiplicentur,

centur, nec oblecteris si non est timor Dei illis: non credas vita illorum & ne respexeris in labores eorum. Melior est enim unus timens Deum, quam mille filij impij, & utile est mori sine filijs quam relinquere filios impios. Ab uno sensato inhabitabitur patria, & à tribus impijs deseretur.

Sed de filijs bonis doctrina notetur qua officia eorum, 1. Diligere parentes, ij enim progenitores nostri, & ob id honorandi, ut habet quartum præceptum. Additur promissio, eaq; urgetur à Paulo Eph. 6. Filij obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est, honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi & sis longævus super terram. In eandem sententiam hortatur Sirach, cap. 3, Deus honoravit patrem in filijs, & iudicium matris exquirens firmavit in filios. Qui honorat patrem suum vita vivet longiore, & qui obedit patri refrigerabit matrem. Qui timet Dominum honorat parentes, & quasi do-

minis

minis serviet his qui eum genuerunt in opere & sermone & omni patientia. Honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in novissimo manet. 2. Consolari animam parentum, pietate erga Deum, obædientia erga parentes ipsos, & modestia erga alios, prout opus est & necessitas requirit, quemadmodum Salomon 23. Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet qui genuit te. Sirach, cap. 3. Filii in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligeris: quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam, quoniam magna potentia Dei solius & ab humilibus honoratur. Quin corona senum filij filiorum, & gloria filiorum patres eorum: Contra ira patris filius stultus, & dolor matris, qua genuit eum Prov. 17, & 19. dolor patris filius stultus. 3. Alere parentes, de quo idem Sirach, cap. 3. Filii suscipe senectam patris tui, & non tristis cum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da & ne spernas eum in

virtu.

virtute tua, Eleemosyna enim patris non erit in oblivione, nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in justicia edificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies, sic solventur peccata tua, quoniam mala fama est qui derelinquit patrem, & est maledictus Deo qui exasperat matrem. Gen. 9. Semo & Iapheto benedicuntur, maledicuntur Chamo: Gen. 21. Ismael irrisor eicitur. Hinc ἀντιπαλαγεῖν in Iosepho Gen. 47. & τὰ θεῖα ἔργα in liberis gratis etiam apud Ethnicos, de quibus Valerius maximus lib. 5. cap. 4. Exemplum memorabile in Tieffstetero homine militari, qui parentem pauperem in mensa propria aluit, duce fortissimo Mauricio electore Saxonia sic assistentes offendente forte fortuna, & factum hoc collaudante unice. Iacobus bonus & simplex benedictionem impetrat; Esau temerarius & confidens ex parte tantum haret: de quercu pendet Absolon 2. Sam. 18, in posteritate recipitur Nathan 2. Reg. 11.

III, Nu-

111. Nutricatio filij, Susceptumque Noëmis filium posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio. Vilia hæc videntur & domestica, sed consignare quam diligentissime in historia sacra S. Sancto placuit,

1. Ordinatio divina conjugum Gen. 1. & 2, ut honorabile iure inter omnes conjugium esse debeat Ebre. 13,

2. Hæreditas Domini liberi & merces fructus ventris Psal. 127, angelos habet custodes pubes tenera Matt. 18: est & seminarium ecclesia, germen plantationis Esa. 60, opusq; manuum Dei ad glorificandum: flos civitatis, columen familiæ ut apud comicum in Phormione.

3. Tota res familiaris Deo curæ, cui benedicturus, si obsequens fuerit populus Deut. 28, Psal. 111, & 128: nec etiam rejicit bona externa Psal. 144. ubi filij sicut novella plantationis in juventute sua, filia eorum composita circumornata ut similitudo templi, promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud, oves eorum fatose

fecosa abundantes in gressibus suis, boves eorum crassa, non est ruina maceria, neq; transitus, neque clamor in plateis eorum: sed distinctionem facit in collatione ad bona aeterna, statim subiiciens, beatum dixerunt populum, cui haec sunt, beatus populus cuius Dominus Deus ejus. Melior igitur est puer pauper & sapiens rege senne & stulto, qui nescit praevidere in posterum, ut Ecclesiastes cap. 4: melior etiam pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam dives qui torquet labia sua & insipiens Prover. 19. Delectatur igitur Deus operibus etiam minimis piorum, & S. Sanctus ut accepta Deo ea describit, ac ad posteritatem in memoria transmittit. Vnde de Rabele Gen. 30, Recordatus Dominus Rahelis exaudivit eam & asperuit vulvam ejus, que concepit & peperit filium: de prolificatione Levit. 12, Mulier si suscepto semine pepererit masculinum, immunda erit septem diebus iuxta dies separationis menstruae: de primogenito Exod. 34, omne quod aperit vulvam generis masculini tam de bobus quam

quam de ovibus, meum erit, primogenitum filiorum tuorum redimes, nec apparebis in conspectu meo vacuus. Repitur lex postrema in litera ac sacrificio, & ad Christum accommodatur Luc. 2. Capra dono data Anna uxori Tobiae $\omega\epsilon\gamma\varsigma \mu\iota\delta\omicron\nu$ meminit cap. 2, & catelli filij in itinere cap. 6. & 11. locantem cum Rebecca describit Isaacum Gen. 36, gerulam infantis obedi Noemin Ruth. 4, saltantem atq; ludentem coram Domino Davidem 1. Para. 15. Eleganter Christus se pastori comparat Luc. 15, medico Matt. 9, gallinae Matt. 23, Paulus nutrici 1. Thes. 2.

IIII. Impositio nominis, Vicinae autem mulieres congratulantes ei dicebant, Natus est filius Noemi, & vocaverunt nomen ejus Obed. Hic est pater Isai, patris David.

1. Ingeminatio congratulatio. Notetur: primò à populo & testibus in iudicio ad Boam, post à mulieribus in partu obedi ad Noemin, tertio à vicinis ad invicem in circumcisione infantis & impositio-

impositione nominis ejus, Arguit autem hæc ingeminatio pietatem omnium juxta regulam Pauli Rom. 12. Charitatem fraternam invicem diligite, honore invicem prævenite, gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus, id ipsum invicem sentientes. De charitate fraterna nototies invitatur Johannes in canonica sua priori. Conciliat etiam benevolentiam apud Deum benefactorem, & apud homines, quibus bene volumus & facere studemus juxta Christi instructionem Matt. 5. Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

2. Impositio nominis, quæ circumcissionem præsupponit, in qua nomen infantii dabatur, vel divinitus per angelum, ut Christo Matth. 1. Luc. 2: vel à parentibus, ut Benoni à matre, Benjamin à patre Gen. 35, & Iohanni Baptista Luc. 1: vel ab amicis, ut eidem Luc. 1, & Obedo hoc loco. Obed autem servum sonat, vel propter Rutham gentilem & servam, vel quod in agro inser servos demerentur matre

mater Boæ innotuit. Et nomina imposita in circumcissione vel baptismo monent nos, 1. De fœdere Dei inito pro gratia, quod Deus noster esse velit & seminis nostri post nos Gen. 17, quemadmodum & Psal. 111. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus: memor erit in seculum testamenti sui, virtutem operum suorum annuntiabit populo suo. 2. De repromissione verbi facta in Christo mediatore & liberatore unico, in quo dilecti Ephe. 1, & per quem redemptio interveniente sanguine ipsius Rom. 3. Unde Tit. 2. Cum benignitas & humanitas apparuit saluatoris Dei nostri, non ex operibus, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis & renovationis S. Sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius heredes simus secundum spem vitam æternæ. Certus sermo est. 3. De obligatione nostri ad omnem obedientiam, ut Zacharias Sacerdos Luc. 1.

Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris & memorari testamenti sancti. iussurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi, in sanctitate & iusticia coram ipso, omnibus diebus nostris. 4. De descriptione nominum nostrorum in celo, ut Christus Luc. 10. In hoc nolite gaudere, quod spiritus vobis subiciuntur: gaudete autem quod nomina vestra scripta sunt in caelis. Et Prudentius in hymno sanctorum martyrum Hemiterij & Cheldoni, Caturgurinorum,

Scripta sunt celo duorum martyrum
vocalula,

Aureis qua Christus illic annoravit
teris,

Sanguinis notis eadem scripta verba
tradidit.

In sedus igitur Dei transeamus, reprobationem in Christo ratam applicemus, in novitate vita ambulemus, & spe gloriae vite aeternae nos solemus. In memoria

enim aeterna erit iustus, ab auditione mala non timebit, cornu eius exaltabitur in gloria, ut David Psal. 112.

III. GENEALOGIA

CHRISTI

HÆ sunt generationes Phares, Phares genuit Esrom, Esrom genuit Arā, Aram genuit Aminadab, Aminadab genuit Naasson, Naasson genuit Salmon, Salmon genuit Boas, Boas genuit Obed, Obed genuit Itai, Itai genuit David regem. Ad extrema ventum est, & colophon huic libro imponitur, intentionem omnem scriptoris huius in se continens, qua demonstratio est, unde Christus Messias oriundus sit, ex stirpe Abraham, tribu iuda & familia David, quemadmodum & Matthaeus euangelista inde deducit cap. 1. mentionem faciunt Pharisei Matt. 22, Paulus Rom. 1. Ut autem de tota genealogia sibi constet, sacra scriptura consulatur, & ab Adam Gen. 4. usq; ad Noam Gen. 5. interveniunt gradus decem, anni 1056, Adam

Genealogia Christi
I. GRA-
DVS, 10
Ab Adā

protoplastus felicissimus Gen. 1, & miser-
 2 rimus Gen. 3: Seth patriæ religionis pro-
 pagator Gen. 3, & apud homines gloriam
 3 adipiscens Sirach. 49: Enos promissio-
 nis divinæ memor, nomen Domini in vo-
 4, 5, care incipit Gen. 4. Cainan, Mahaleel,
 6, 7 Jared: Henoch ambulans cum Deo &
 receptus à terra, ut det gentibus sapien-
 8 tiam Sirach. 44. & 49: Mathusalem
 9 vita cursus longissimi, Lamech arumno-
 10 sus ob maliciam hominum, & Noa solati-
 um suorum Gen. 5, inventus perfecte
 justus in tempore iræ, & factus reconciliatio
 diluvio terram inundante Gen. 9, Sirach. 44, Ianus eccl[esi]e ante diluvium
 Enos patriarcham Deum invocare do-
 centem & post diluvium Abrahamum
 Prophetam, multarum gentium patrem
 a À Noa attingit. À Noa Gen. 5, rursus ad Abra-
 hamum Gen. 11, gradus decem, anni 892
 1 Sem promissionum Dei heres, & vere do-
 ctrina custos, rex Salem & Sacerdos Do-
 altissimi Gen. 14, itidem apud homines
 gratiam adipiscens Sirach. 49: Arpha-
 2, 3, 4 xat, Salem, Heber à quo Hebraei, vita
 cursus

cursus longissimi post diluvium: Phaleg s
 à divisione nomen habens, Rehu, Serug, 6, 7
 Nachor, Thare idololatra at se conder- 8, 9
 tens, Abraham in Vr Chaldeorum na- 10
 tus Gen. 11, vocatus ex Haran Mesopota-
 mia Gen. 12, amicus Dei habetur & Pro-
 pheta Gen. 20, cui non est inventus simi-
 lis in gloria Sirach. 44. Hinc ab Abra- 3 Ab A-
 hamo Gen. 11, ad Boam Rut. 1. gradus braham.
 decem, anni 605, Isaac e corporibus emor- 1
 tuis natus Esa. 51, timor Dei Gen. 31, ty-
 pus Christi Gen. 17, 21, & 22: Iacob qui 2
 & Israel, placidus & simplex, matris ob-
 servans, fratris supplantator, variam for-
 tunam expertus filijs benedicit in terra
 aliena Gen. 49. Iudas à quo Iudaei, animi 3
 prestantis, sceptrum in benedictione pa-
 terna auferit & promissionem de semine
 benedicto in Silo Gen. 49: Perez prima- 4
 tum fratri in utero materno praeipit, e-
 minens & felix Gen. 38: Hezron 2. Par. 5
 2, Aram, Aminadab affinis Levi Exo. 6, 7
 6, Nahasson dux tribus sue Num. 1: 8
 Salmon explorator fortis sub Iosua Ios. 2. 9
 conjugio Rahab meretricis at respicien-
 T 3 tis pe-

- 10 tu patitur Matth. 1: Boas vir fortis, potens & suorum amans, Rutham Moabitidem in uxorem accipit Ruth. 4. Hinc
- 4 **À** Boas rursus à Boa Rut. 4. usq. ad Ochosiam regem Iuda gradus decem, anni 512, Obed rex Iuda
- 1 Ruth, carus omnibus Rut. 4: Isai Bethlehemites, florens prole mascula & senex tempore Saulis 1. Sam. 17, spectabilis in radice sua Esa. 11: David rex populi Dei II. vir secundum cor Dei, bella domini gerens 1. Sam. 25, pastor bonus, musicus insignis, Propheta sanctus, gubernator felicis ac potens: Salomon rex III. sapientissimus, potentissimus & ditissimus, templi Domini extructor & regia domus, iusticia cultor at libidini indulgens 1. Reg. 2. & 3. Rehabeam rex in Iuda 1. delapsus piens Sirach. 45. 1. Reg. 15: Abia rex II. impius & infelix; Asa III. pius & felix, ex pedibus laborans in senectute: Iosaphat rex IV. pius, sapiens, iustus, & felix 1. Reg. 17. Ioramus rex V. impius & parricida 2. Reg. 8, Ochosias rex VI. miser & afflictus 2. Par. 22. Inchoat
- 5 **Ab** Ochosia 2. Reg. 8. usq. ad Iechoniam regem

gem gradus decem, anni 288, & post Athaliam reginā VII. in interregno proterviam & crudelē 2. Reg. 11, Ioas rex VIII. initio bonus & moderatus, post crudelis & persecutor 2. Reg. 12, 2. Para. 23: Amasias rex IX. impius, felix & iactabundus 2. Reg. 14: Azarias qui & Urias rex X. bonus paterfamilias, hostium terror, at adolotepioεπιτοκοπ & ob id leprosus 2. Reg. 15: Iotham rex XI. pius & felix 2. Para. 27: Ahas rex XII. impius hypocrita, bellator infelix 2. Reg. 16. Ezechias rex XIII. bonus, iustus, beneficus & religiosus, precibus pugnans tempore belli & pestis 2. Reg. 18: Manasias rex XIII. idololatra, tyrannus, infelix, at penitens inter vincula & catenas 2. Reg. 21: Ammon rex XV. malus, Iosias rex XVI. pius & sanctus, religionis instaurator constantissimus 2. Reg. 22. post Iotham regē XVII. malum & victum à Pharaone Aegypti 2. Reg. 23, nec non Iiakim & Iochim dictū regē XVIII. malum & tributapendentē Nabugodonosori, Iechonias rex XIX. sanabilis, in exiliū spontaneū ad

T 4 lere-

1 *Jeremia consilium consentit, & Babylo-*
nem migrat 2. Reg. 24, evehiturq; solus
 2 *inter reges elevato 2. Reg. 24. Inde rur-*
 3 *sus à lechonia 2. Para. 36. usque ad lo-*
 4 *achimum avum Christi Messie Servatoris*
 5 *omnium gradus viginti, anni 550 Seal-*
 6 *thiel in exilio vivens & moriens, Zo-*
 7 *robabel post captivitatem Dux I. sapi-*
 8 *entia & animositate praeditus singulari,*
 9 *templi Hierosolymitani instaurator cum*
 10 *Iosua sacerdote summo Esdr. 4. Resa Me-*
 11 *sullam D. II. Iohanan Benresa D.*
 12 *III. Iudas Hircanus D. IIII. Ioseph*
 13 *D. V. Abner Semei D. VI. Eli Matha-*
 14 *tias D. VII. Aser Mathat D. VIII. Na-*
 15 *gid Artaxad D. IX. Haggai Eli, qui*
 16 *& Esli D. X. Maslot Naum D. XI.*
 17 *Amos Sirach D. XII. Mathatias Si-*
 18 *loah D. XIII. Ioseph II. Arses D.*
 19 *XIV. Ioannes II. Hircanus D. XV.*
 20 *Melchi sine ducatu Luc. 3, Levi, Ma-*
 21 *that, Ioachim qui & Eli, cujus ex An-*
 22 *na uxore filia Maria virgo, de qua Je-*
 23 *sus Christus secundum carnem, ut Esa-*
 24 *ias Propheta cap. 7. vaticinatus est, Ecce*
 25 *virgo*
 26 *Christus*

1 *virgo concipiet & pariet filium, & voca-*
 2 *bitur nomen ejus Emanuel: butiram &*
 3 *mel comedet, ut sciat reprobare malum &*
 4 *eligere bonum, Et Gabriel angelus Luc. 1.*
 5 *ad Mariam ipsam exponit, S. Sanctus su-*
 6 *perveniet in te & virtus altissimi obum-*
 7 *brabit tibi, ideog, quod nascetur ex te*
 8 *sanctum, filius Dei vocabitur. Item Matt.*
 9 *1. ad Iosephum, Ioseph fili David, noli ti-*
 10 *mere accipere Mariam conjugem tuam,*
 11 *quod enim in ea natum est, de S. Sancto.*
 12 *Pariet autem filium & vocabis nomen e-*
 13 *ius Iesum, ipse enim salvum faciet popu-*
 14 *lum suum à peccatis eorum. Congruit*
 15 *historia Luc. 2, Factum est cum essent*
 16 *ibi, impleri sunt dies ut pareret, & peperit*
 17 *filium suum primogenitum, & pannis eum*
 18 *indoluit & reclinavit eum in praesepi, quia*
 19 *non erat ei locus in diversorio. Hinc fi-*
 20 *lium hominis se vocat Christus hinc in-*
 21 *de Matth. 16, Mar. 9, Luc. 19, Iob. 3. &*
 22 *6: & idem Iohannes distinguit ex-*
 23 *presse naturas in Christo Iohan. 1. Ver-*
 24 *bum caro factum est, & habitavit in no-*
 25 *bis, & vidimus gloriam ejus quasi uni-*
 26 *geniti*

geniti à patre, plenum gratia & veritate. Simili modo Paulus Rom. 1, Evangelium promissit Deus per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem, qui predestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri. À Ioachim igitur ad Mariam anni 45, hinc 14, ad Christum natum in universum anni 59, si addantur numerus exit. 3962: & ab initio recapitulando in Christo omnia consistunt, qui reprobatus est à Iudeis adificanti, & factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salus, nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri Act. 4.

II. VSVS.
1 Promissio
60.

De causis vero genealogie Christi dicitur Matth. 1. & Luc. 3, quarum præcipua, ut nota esset stirps, tribus & familia, è qua Christus nasceretur secundum carnem, qui secundum spiritum Dei declaratus esset Rom. 1. Generaliter sonat promissio primis parentibus datur

Gen. 1

Gen. 3, Semen mulieris conteret caput serpentis. Particularis Noe Gen. 9, Sit maledictus Cham & servus fratribus suis, benedictus Sem & Iaphet habitet in tabernaculis ejus. Ad Abraham astringit Deus Gen. 22, Benedicentur in semine tuo (qui est Christus Gal. 3.) omnes gentes terre: ad Iudam quartum filium suum Iacob Gen. 49, Iuda te laudabunt fratres tui. Non auferetur sceptrum de Iuda, neq. doctor de femore ejus, donec veniat Silo, & ipse erit expectatio gentium. Singulariter per Nathanem Deus Davidi significat 2. Sam. 7, Fidelis erit domus tua & regnum tuum usq. in aeternum ante faciem meam, & thronus tuus erit firmus jugiter: explicat David, ista est lex Adam Domine Deus, vel ut 1. Par. 17. Locutus es super domum servi tui etiam in futurum, & fecisti me spectabilem super omnes homines. Repetit David sub iuramento Psal. 89. & 110, Matthaus cap. 1. Liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Abrahæ mentio fit Ioh. 8, de Davide dicitur Matt. 22.

Inno-

1 Veritas.

Innotescit inde & veritas Dei
servandis promissionibus, ut Psal. 105. *Mu-*
mor fuit in seculum testamenti sui, veritas
quod mandavit in mille generationes.
Quod disposuit ad Abraham, & juramento
sui ad Isaac: & statuit illud lacob
in preceptum, & Israel in testamentum
eternum. Et iii, Fidelia omnia mandata
eius, confirmata in seculum seculi, facta
in veritate & equitate. Applicat Ma-
ria virgo in cantico suo Luc. 1, & Zacha-
rias Sacerdos ibid. Quis igitur dubitet
de ulla promissione Dei nobis facta in fi-
lio suo? Si Deus pro nobis, quis contra nos?
Rom. 8.

3 Misericordia.

Commendatur tandem miseri-
cordia Dei immensa, tum erga
gentes miseras, quas pro gratia sua
filio ex omni populo recepit semper & in
consortium populi sui ascivit, ut iure ipse
Moses exhortetur Deut. 32, & alleluia
canat David Psal. 117. Annumeratur
à Matthæo Thamar Cananea extra
promissionem Gen. 38, quam Judas com-
primit & in uxorem ducit: Rahab Hieru-
richun-

richuntina ac meretrix, qua benecupiens
Israëli Salmonæ cedit: Ruth Moabitiss
extra terram sanctam, qua Deum Israëlis
agnoscit, & in thorum Boæ venit mater
Obedi patris Isai, avi Davidis regis Rut.
4. Tum erga omnes peccatores,
quorum Deus miseretur Ezech. 33. quosq;
Christus in genealogiam suam associat
Matt. 1, unde vox dulcis confide filii remit-
tuntur tibi peccata tua; Confide filia, fides
tua te salvam fecit Matt. 9. Luc. 19. Ve-
nit filius hominis querere & servare quod
perierat. Immiscentur fratres Iudæ ne-
fary, incestuosi, seditiosi, proditores, ho-
micida Gen. 49: Bethsabea uxor Vrie
Heihai, quam David rex rapit & pro-
prium facit, ipsa lugens maritum occi-
sum in acie, & filium in adulterio natum,
à Davide consolatur 2. Sam. 12: fratres
rursus Iechoniæ vary & dissoluti, ma-
li & sedisfragi 2. Reg. 23. & 24, 2. Para-
36. Boni quidem patriarchæ, notati reges
ut plurimum, iudices mixti & ignobiles
multi. Nemo præsumat, nemo despe-
ret: resipiscamus omnes & converta-
mur ad

mur ad Dominum Deum, quia benignus
 & misericors est, patiens & multa miseri-
 cordia, & prestabilis super malicia. Quis
 scit si convertatur & ignoscat, & relin-
 quat post se benedictionem, sacrificium &
 libamen Domino Deo nostro, Joel, 2. Bo-
 num etiam facientes non deficiamus,
 tempore enim suo metemus non deficien-
 tes: ergo dum tempus habemus, opere-
 mur bonum ad omnes, maxime autem ad
 domesticos fidei, Gal. 6. Quasi liberi, &
 non quasi velamen habentes maliciae
 libertatem, sed sicut servi Dei 1. Pet. 2: mi-
 litemus bonam militiam habentes spe-
 dem & bonam conscientiam 1. Tim. 1, ut
 certando bonum certamen, cursum consu-
 mando & fidem servando, in reliquo ce-
 rona iusticia reponatur, quam reddet Do-
 minus in illo die iustus iudex omnibus,
 qui diligunt adventum eius 2. Timoth. 4
 cui laus, virtus, honor, gloria
 in secula seculorum,

Amen.

F I N I S.